

ลัมมาศรัทธา

โดย

พระอาจารย์ทูล ชิปปปณโณ

วัดป่าบ้านค้อ ต. เขื่อน้ำ อ. บ้านฝื่อ

จ. อุตรธานี

ลัมมาศรัทธา

โดย

พระอาจารย์ทูล ขิปปูปถุโณ

วัดป่าบ้านค้อ ต. เขื่อนน้ำ อ. บ้านฝ้อ

จ. อุตรธานี

โทร. (๐๔๒) ๒๔๕-๔๔๘, ๒๒๑-๒๒๗

วัดมกุฏกษัตริยาราม ๐๒-๒๘๑-๒๙๗๕

ISBN 974-9566-00-9

(สงวนลิขสิทธิ์)

คำปราชญ์

หนังสือสัมมาศรัทธา ที่เราจะได้อ่านต่อไปนี้ ความหมายในหนังสือเล่มนี้ จะให้พวกเราได้รับรู้ในความหมายว่า สัมมา หมายถึงความชอบธรรม ศรัทธา หมายถึงความเชื่อถือ ความชอบธรรมที่จะให้เกิดความเชื่อได้นั้น เราต้องศึกษาหาความจริง ให้รู้เห็นในหลักความเป็นจริงที่เรียกว่า สัจธรรม เรื่องนั้นต้องเป็นไปใน อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา จึงเรียกว่า ความเห็นที่ชอบธรรม เป็นความเห็นที่เชื่อได้อย่างมั่นใจ การที่จะรู้เห็นความชอบธรรมได้นี้ ต้องรู้เห็นในสติปัญญา และรู้เห็นในเหตุในผลที่เป็นจริง ของทุกสิ่งมันมีความชอบธรรมอยู่ในตัวมันเอง เมื่อเรามาเข้าใจในความชอบธรรมที่เป็นจริงอย่างนี้ จะมีความเชื่อมั่นว่าเรามีศรัทธาที่มีความหนักแน่น จึงเป็นศรัทธาญาณสัมปยุต เป็นความเชื่อที่มีเหตุผล เพราะได้ผ่านขั้นตอนในการพิจารณาด้วยปัญญามาแล้ว เพราะสัมมาดังกล่าวมาจาก ทิฏฐิ หมายถึงความเห็น เห็นผิดเราก็รู้ เห็นถูกเราก็รู้

(๒)

ความเห็นผิดเป็นเหตุให้เกิดความทุกข์ ความเห็นถูกเป็นเหตุให้เกิดความสุข เราก็จะได้เลือกเอาแต่ความเห็นถูกเพียงอย่างเดียวได้ ถ้าไม่เข้าใจในความเห็นผิดและไม่เข้าใจในความเห็นถูก จะหาเอาหลักสัมมา ในความชอบธรรมไม่ได้เลย

ฉะนั้น ขอให้ทุกท่าน เมื่ออ่านหนังสือเล่มนี้ ควรจะอ่านอยู่บ่อยๆ อ่านแต่ละครั้ง ต้องใช้ปัญญาพิจารณาในเหตุผลไปด้วย และให้รู้จักการน้อมเข้ามาหาตัวเองว่า เรามีความบกพร่องที่ตรงไหน ตรงไหนที่เป็นจุดอ่อนของเรา เราก็จะได้แก้ไขตัวเองให้เป็นไปในความถูกต้องชอบธรรม เราจะมีเชื่อมั่นในตัวเองได้ว่า เราจะแก้ปัญหานั้นในตัวเองได้ ด้วยสติปัญญาของตัวเองเราเอง จึงเรียกว่า ตนแลเป็นที่พึ่งของตนได้ ต่อไปขอให้ทุกท่านได้อ่านหนังสือสัมมาศรัทธา นี้ เพื่อเป็นอุบายในการแก้ปัญหานั้นของตัวเองให้หมดไป และขอให้ทุกท่านจงมีความเจริญในทางธรรมตลอดไปชั่วกาลนานเทอญ

พระอาจารย์ทศ ขิปปปัญโญ

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
คำปรารภ	(๑)
สัมมาศรัทธา	๑
การฝึกให้ปัญญาเกิด	๒๓
สมาธิมี ๓ วิธี	๒๘
มิจจาสมาธิ	๓๔
สัมมาสมาธิ	๓๗
สุตมยปัญญา	๔๖
จินตามยปัญญา	๕๕
จินตามยปัญญาเป็นปัญญาระดับกลาง	๕๕
ภาวนามยปัญญา	๘๑
สมณะหมายถึงการทำสมาธิ	๕๓
วิปัสสนาหมายถึงการใช้ปัญญา	๑๐๔
คำสอนของพระพุทธเจ้ามีหลายหมวดหมู่	๑๐๘
บทส่งท้าย	๑๑๕

ลัมมาศรัทธา

หนังสือลัมมาศรัทธาที่ท่านอ่านอยู่ในขณะนี้ เป็นอุบายวิธีปลุกความสำนึกให้แก่ตัวเราเอง เพราะตามปกติคนเรามีความเชื่ออยู่ในตัวอยู่แล้ว บางทีก็เป็นความเชื่อที่ถูกต้อง บางทีก็เป็นความเชื่อที่ผิด เพราะเป็นความเชื่อมาจากความเห็น ถ้าความเห็นถูกต้องก็มีความเชื่อที่ถูกต้อง ถ้ามีความเห็นผิดก็มีความเชื่อผิดไปด้วยการเชื่อในความเห็นจึงเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญ ฉะนั้นจึงควรฝึกปัญญาไว้ให้ดี เพื่อนำปัญญาที่เราฝึกมาแล้ว นำมาแยกความเห็นผิดและความเห็นถูกต้องออกจากกัน ใช้ปัญญาพิจารณาว่า ความเห็นผิดให้ผลเป็นอย่างไร ความเห็นถูกต้องให้ผลเป็นอย่างไร ถ้าเข้าใจในผลแห่งความเห็นผิด และความเห็นถูกต้องชัดเจนแล้ว เราก็จะสลัดความเห็นผิดนั้นออกไปจากใจได้ เราจะเลือกเฟ้นเอาแต่ความเห็นถูกต้องเพียงอย่างเดียว ถ้าใจมีความตั้งมั่นอยู่ในความเห็นถูกต้องนี้ได้แล้ว ศรัทธาความเชื่อก็จะมิ

พลังที่มั่นคง จะไม่หลงเชื่อในความเห็นผิดอีกต่อไป นี่คือการวางพื้นฐานการปฏิบัติในขั้นเริ่มต้น ถ้าวางฐานขั้นเริ่มต้นไม่ถูกต้อง การปฏิบัติต่อไปจะมีปัญหาแน่นอน นั่นคือความเห็นผิดที่ฝังอยู่ภายในใจมานานความเห็นผิดนี้จะทำให้ใจฝักใฝ่ในความเห็นผิดอยู่ตลอดเวลา ถ้าปัญญาไม่ดีจะปกป้องความเห็นผิดนี้ไม่ได้เลย และใจก็มีความเคยชินต่อความเห็นผิดนี้อยู่แล้ว ความเห็นที่เป็นสัมมาทิฐิ ความถูกต้องในสังขารมใจยังไม่รู้เลย เหมือนกับว่าสัมมาทิฐิความเห็นชอบนี้เป็นของใหม่ ใจยังไม่เคยรับรู้มาก่อน จึงจำเป็นที่ปัญญาต้องนำสังขารมความจริงนี้ มาอบรมใจสอนใจอยู่บ่อย ๆ จึงเรียกว่าปัญญานำธรรมะเข้าสอนใจอยู่เสมอ ต้องหาเหตุผลข้อมูลที่ผิดที่ถูก เปิดเผยความจริงให้ใจได้รู้

มิใช่ว่าจะเอาความรู้ในตำรามาสอนใจเพียงเท่านั้นยังไม่พอ เพราะความรู้ที่จำมาจากตำรานั้นยังหยาบอยู่ เหมือนกับน้ำมันที่ดูดขึ้นมาจากใต้ดิน จะนำมาใส่เครื่องยนต์ต่างๆ ยังไม่ได้ ต้องเอาน้ำมันที่หยาบนั้น มากลั่นกรอง แยกออกมาเป็นน้ำมันจริงๆ จึงจะนำมาใส่

เครื่องยนต์ได้นี้ฉับไฉน ความรู้ที่จำมาจากตำราจะนำมา สวดสาธยาย ให้เกิดความแยกคายหายความสงสัยไม่ได้ ต้องเอาความรู้ที่นั่นแหละมากลั่นกรองให้เป็นปัญญา แล้วจึงนำปัญญาที่กลั่นกรองแล้ว นำมาประกอบกันกับสังขารมที่เป็นจริง แล้วนำเข้าไปอบรมใจสอนใจ ถ้าทำอย่างนี้ได้จึงจะเป็นผลดี ใจก็จะได้รับข้อมูลที่เป็นจริงจากปัญญาได้อย่างถูกต้อง ใจเหมือนกับเด็กยังไม่รู้เตี๋ยงสา มือจับได้สิ่งใดก็จะเอาเข้าปากทั้งหมด ของที่ควรหรือไม่ควรหาไม่รู้ นี่ฉับไฉนใจที่มีตัวมิจลาทิฐิความเห็นผิดที่ฝังอยู่ต้องเป็นไปตามความอยากทั้งนั้น ความอยากทางดีความอยากทางไม่ดีหาไม่รู้ นี่เองใจจึงถูกค้นหาคือความอยากฝ่ายต่ำเข้ามาครอบงำปิดอยู่ตลอดเวลา สิ่งที่เป็นจริงในสังขารมเป็นอย่างใดก็ยังไม่รู้ จึงเรียกว่าโมหะ ใจหลงตามความอยากอยู่เรื่อยไป ใจไม่รู้จักความจริงนี่เองจึงเรียกว่า อวิชชา คือความไม่รู้จริง ความไม่รู้จริงเห็นจริงนี้เอง จึงทำให้ใจเกิดความหลงเมื่อใจหลงในความเป็นจริง จึงเกิดความเข้าใจผิด ค้นหาคือความอยาก จึงได้เกิดขึ้นภายในใจ ความอยากนี้เอง จึงเป็นตัวก่อให้มิจลาทิฐิ ความเห็นผิดได้เกิด

ขั้นที่ใจ ฉะนั้นผู้ปฏิบัติต้องใช้ปัญญาเข้าแก้ไข เพื่อให้ใจได้รับข้อมูลที่ถูกต้อง

สทฺธา ญาณ สมฺปยุตฺ ศรัทธาความเชื่อในสิ่งใด ต้องใช้ปัญญาพิจารณาดูให้ละเอียด ถูกต้องตามความเป็นจริงให้ชัดเจน รู้ทั้งเหตุและผลว่ามีปัจจัยเกี่ยวข้องกันอย่างไร มิใช่ว่าจะเชื่อไปเสียทั้งหมดโดยขาดการไตร่ตรอง เพราะตามปกติแล้วความเชื่อย่อมมีอยู่กับตัวเองเป็นนิสัย ถ้าความเชื่อขาดปัญญาครอบงำแล้ว ความเชื่อนั้นก็จะกลายเป็นมิจฉาทิฐิไปโดยไม่รู้ตัว ถ้าหากมีปัญญาเป็นองค์ประกอบอยู่กับความเชื่ออย่างมีเหตุผลแล้ว ความเชื่อนั้นก็จะป็นสัมมาทิฐิ ความเห็นชอบถูกต้องตามหลักความเป็นจริง ฉะนั้นผู้ปฏิบัติอย่าเอาความเชื่อเข้าข้างตัวเองว่าถูกต้องไปเสียทั้งหมด อย่าเอาความเชื่อมาเป็นอวดตาไม่ยอมฟังเหตุผลของผู้อื่น ปล่อยให้คนอื่นตัดสินในความเชื่อของเราได้ อย่าไปผูกขาดว่าความเชื่อเราถูกต้องไปเสียทั้งหมด ความเชื่อนี้เปรียบเหมือนเส้นทางของชีวิต ความเชื่อจะผิดจะถูกนั้นมาจากความเห็นเป็นต้นเหตุ พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ว่า ก่อนปักใจเชื่อในสิ่งใด

เอาสิ่งนั้นมาพิจารณาให้เกิดความแยกคางก่อนจึงเชื่อในภายหลัง ว่าความเชื่อนั้นเป็นสัมมาทิฐิ เป็นความเชื่อที่ถูกต้องหรือไม่ หรือเป็นความเชื่อที่เป็นมิจฉาทิฐิ ความเห็นผิดในหลักความเป็นจริงให้ชัดเจน จึงเป็นความเชื่อที่มีเหตุผลมารองรับที่ถูกต้อง ความเชื่อในสิ่งใดถ้าไม่มีปัญญาเป็นองค์ประกอบเอาไว้ ใจก็จะป็นนิสัยเชื่ออะไรมีแต่ความมกมาย อะไรถูกใจชอบใจก็จะเชื่อไปเสียทั้งหมด ถ้าสิ่งไม่ถูกใจไม่ชอบใจก็จะไม่เชื่อในสิ่งนั้น ๆ จึงเป็น สทฺธา วิปยุตฺ เป็นความเชื่อถือที่ขาดจากเหตุผล จึงเกิดความเชื่ออย่างผิด ๆ เกิดขึ้นภายในใจโดยไม่รู้ตัว

ในยุคนี้สมัยนี้ จึงเกิดลัทธินิยมขึ้นมามากมาย ก็เพราะความเห็นเป็นต้นเหตุ ใครมีความเห็นเป็นอย่างไร ก็เชื่อในความเห็นของตัวเองว่าต้องเป็นอย่างนี้ เมื่อความเห็นแต่ละกลุ่ม แต่ละบุคคลเห็นไม่ตรงกัน ต่างฝ่ายก็เชื่อมั่นในความเห็นของตัวเองว่าถูกต้อง จึงได้ตั้งชมรมขึ้นมา อาศัยความเห็นของตัวเองเป็นหลัก ในการอบรมสั่งสอนในกลุ่มของตน เมื่อมีหลายกลุ่มเกิดขึ้น การสอนก็มีความแตกต่างกันไป ใครก็ว่าได้

ข้อมูลแนวทางปฏิบัติมาดี มีครูอาจารย์อบรมสั่งสอนมาแล้วอย่างถูกต้อง แต่ละกลุ่มก็มีความเชื่อในความเห็นของตัวเองว่าถูกต้อง จึงได้เกิดความเห็นไม่ตรงกัน ทั้งที่ธรรมเป็นหมวดเดียวกัน แต่ก็ตีความหมายไปคนละอย่างกัน เช่น วิปัสสนา การตีความในวิปัสสนาก็มีความเห็นที่แตกต่างกันไป ใครก็มีความมั่นใจว่าตัวเองได้ศึกษามาดี ตรงต่อแนวทางมรรคผลนิพพานแล้วเขียนเป็นตำราออกมาให้คนได้อ่านกัน คนที่อ่านก็ไม่เข้าใจ ตำราว่าอย่างไรก็เชื่อไปตามตำรานั้นๆ อย่างฝังใจ หากแต่ละคนแต่ละกลุ่มเขียนในคำว่า วิปัสสนาออกมาไม่เหมือนกัน ผู้อ่านในตำราก็เกิดความสับสนไม่เข้าใจว่าตำราของครูอาจารย์องค์ไหนผิดองค์ไหน ถูกกันแน่ แต่บุคคลใดกลุ่มใดเชื่อมั่นในความเห็นของครูอาจารย์ของตัวเองแล้ว ก็จะปฏิบัติตามครูอาจารย์ของตัวเองต่อไป ถ้าได้ครูอาจารย์ที่สอนถูกในหลักปฏิบัติอันตรงต่อมรรคผลนิพพาน ก็ถือว่าท่านเหล่านั้นมีความโชคดีไป ถ้าได้อุบายจากครูอาจารย์ที่สอนผิด ผู้ปฏิบัติตามก็ผิดกันไปจะกลับตัวไม่ได้เลย ช่วยกันไม่ได้ เป็นในลักษณะตัวใครตัวมัน ฉะนั้นความเห็นและ

ความเชื่อจึงเป็นดาบสองคม ความเห็นความเชื่อที่เป็นสัมมาทิฐิ ที่ชอบธรรมตามคำสอนของพระพุทธเจ้า ความเห็นความเชื่อที่เป็นมิฉชาติทิฐิที่ผิดจากคำสอนของพระพุทธเจ้า

ความเห็นและความเชื่อนี้เองจึงเป็นจุดสำคัญอย่างมาก หลักการปฏิบัติถ้าตั้งหลักทั้งสองนี้ยังไม่มั่นคง จะเป็นปัญหาในการปฏิบัติเป็นอย่างมากทีเดียว ถึงจะมีความจริงจังในการปฏิบัติอย่างเต็มที่อยู่ที่ตาม ถ้าความจริงจังในการปฏิบัติเป็นไปในทางที่ผิดก็ยังมี ความผิดเพิ่มขึ้นเป็นเงาตามตัว จะหาความถูกต้องไม่พบเลย ถ้าปฏิบัติมีความจริงจังอย่างถูกต้อง ก็ยังจะได้รับผลการปฏิบัติที่เร็วขึ้น ถ้าหากบารมีเราพร้อมแล้วในชาตินี้ ก็จะได้บรรลุธรรมขั้นใดขั้นหนึ่งในชาตินี้ อย่างแน่นอน ฉะนั้นจงตั้งความเห็นและความเชื่อให้ เป็นไปตามคำสอนของพระพุทธเจ้าให้ถูกต้อง ที่พวกเราเรียกกันว่ากรรมฐาน คือ ความมั่นคงก็ต้องเริ่มต้น ในจุดนี้เอง กรรม แปลว่าการกระทำ ฐาน แปลว่าที่ตั้ง จึงเป็นความหมายว่า ความเห็นและความเชื่อ จึงเป็นฐานของใจให้มีความมั่นคง ถ้ามีความมั่นคงในความ

เห็นที่ถูกต้องแล้ว ความเห็นผิดความเข้าใจผิดในหลักปฏิบัติธรรมก็ไม่มี ฉะนั้นพระพุทธเจ้าจึงทรงวางฐานความเห็นให้เป็นสัมมาทิฐิ ปัญญาความเห็นชอบในเบื้องต้น จนมีความเชื่อมั่นภายในใจว่า ความเห็นเป็นสัมมาทิฐิที่ถูกต้องชอบธรรม สัมมาสังกัปไป การใช้ความคิดมาดำริตรตรองพิจารณาในสิ่งใด ก็เป็นไปตามหลักความจริงใน อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ทั้งหมด และมีความเชื่อมั่นในปัญญาของตัวเอง ใจก็มีความรู้เห็นตามความเป็นจริงอย่างชัดเจน ถ้าเริ่มต้นเป็นไปในลักษณะอย่างนี้ การปฏิบัติจะไม่มี ความผิดแต่อย่างใด นี่เป็นแนวทางเดิมที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสเอาไว้ในสมัยครั้งพุทธกาล ในยุคนั้นจึงมีพุทธบริษัทได้บรรลุมรรคผล เป็นอริยบุคคลเป็นจำนวนมาก

ความแตกต่างกันในภาคปฏิบัติ ในสมัยครั้งพุทธกาล กับยุคปัจจุบันนี้มีความแตกต่างกันอยู่มาก ก็เพราะครูอาจารย์ผู้ตีความหมายในหมวดธรรมมาไม่เหมือนกัน หลายสำนักตีความหมายว่า ต้องเริ่มต้นจากการทำสมาธิ เมื่อทำสมาธิให้จิตมีความสงบดีแล้วปัญญาจะเกิดขึ้น ความเห็นเป็นอย่างไรเอง

จึงไม่ถูกต้องตามคำสอนที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสเอาไว้ ถ้าได้อ่านประวัติของพระพุทธเจ้า ก่อนที่พระองค์จะออกผนวช พระองค์ออกผนวชเนื่องจากความคิดทางปัญญาก่อนทั้งนั้น เมื่อพระองค์ทรงเห็นคนแก่ คนเจ็บป่วยไข้ คนตาย พระองค์ทรงใช้ความคิดทางปัญญานี้ทั้งนั้น จนจิตของพระองค์เกิดความสลัดสังเวชขึ้นมา พระองค์ทรงพิจารณาด้วยพระปัญญารู้เห็นว่า ความแก่ ความเจ็บป่วย ความตาย เนื่องมาจากการเกิดทั้งนั้น พระองค์ทรงใช้พระปัญญาพิจารณาคือไปว่า การเกิดมีอะไรเป็นเหตุเป็นปัจจัยทำให้เกิด เมื่อพระองค์ทรงใช้พระปัญญาพิจารณาในจุดนี้อยู่ พระองค์ไม่ทรงทราบเลยว่ามีเหตุปัจจัยอะไร พระองค์ทรงใช้พระปัญญาพิจารณาทบทวนหาเหตุที่ทำให้เกิดนี้ พระองค์ไม่ทรงทราบว่า มีเหตุอะไร แต่ทรงมั่นพระทัยว่า ถ้าเกิดขึ้นมาได้ต้องมีวิธีดับเหตุในการเกิดนี้ได้ ทุกอย่างมันต้องมีการแก้กันได้ พระองค์ทรงนึกขึ้นได้ทีที่เห็นสมณะคือนักบวช พระองค์ทรงดำริพิจารณาว่า ถ้าได้ผนวชเหมือนสมณะนั้นจะต้องค้นพบวิธีดับความเกิดได้แน่นอน นี่เองพระองค์ทรงตัดสินใจออกผนวช

เพื่อจะค้นหาวิธีมาดับความเกิดให้ได้ นี่เป็นความเห็น เป็นสัมมาทิฐิในขั้นเริ่มต้น และก็เชื่อมั่นว่าต้องค้นพบ เหตุที่ทำให้เกิดอย่างแน่นอน จากนั้นพระองค์ก็ทรงตัดสิน พระทัยออกผนวช เพียงเท่านั้นพวกเรา ก็พอจะเข้าใจ

ในช่วงนั้นพระองค์ยังไม่ทรงทราบในวิธีทำสมาธิ แต่อย่างใด แต่ปัญญาความเห็นชอบได้เกิดขึ้นก่อนแล้ว จะให้พระองค์ไปทรงนึกคำบริกรรมทำสมาธิ ให้จิตสงบอย่างนั้น เข้าฌานอย่างนี้ พระองค์ยังไม่ทรงทราบ เลยว่าสมาธิเป็นอย่างไร หากมีคำถามว่า ในขณะที่พระองค์ ทรงพิจารณาด้วยพระปัญญาอยู่นั้น เป็นสมาธิหรือไม่ ก็ตอบว่า เป็นสมาธิได้ แต่ก็ เป็นสมาธิความตั้งใจมั่น สมาธิ ความตั้งใจมั่นนี้เป็นโดยธรรมชาติในตัวมันเอง ความตั้งใจ เรียกว่า สมาธิความตั้งใจมั่น การคิดพิจารณา หาเหตุผลอยู่นั้นเป็นปัญญา เป็นอันว่าสมาธิความตั้งใจมั่นกับปัญญามีอยู่ ในขณะเดียวกันหนุนกันไป ในตัว จึงเป็นพลังสองอย่าง ทำงานพร้อมกันและโยง ถึงกัน ที่พูดกันอยู่ว่า ปัญญาหนุนสมาธิ สมาธิหนุนปัญญา ก็เป็นในลักษณะนี้ มิใช่ ว่าสมาธิทำให้ปัญญา เกิดแต่อย่างใด เพราะความคิดหรือปัญญามีอยู่แล้ว

ฉะนั้นคนเราเกิดมาในยุคไหน ชาติใดภาษาใด คนเกิดมา ยังไม่มีพระพุทธศาสนา ปัญญาแนวความคิดของคนเรามีอยู่ในตัวแล้ว แต่เอาความคิดที่มีอยู่ไปตาม ความอยากในทางโลก จนเกิดความเห็นผิดเข้าใจผิด ตามความอยากของตนเอง จนได้มาเกิดมาตายโดยไม่มีที่สิ้นสุดลงได้ ความคิดเพื่อก่อภพก่อชาติทำไม จึงคิดเป็น ความคิดหาวิธีดับความเกิดเป็นภพเป็นชาติ มันก็ต้องคิดหาวิธีดับความเกิดให้ได้ ข้อสำคัญว่าคิดอย่างไรจะเกิดเป็นความเห็นถูกได้ การคิดทางผิดมัน ผิดมาแล้ว จึงได้เกิดตายบ่อย ๆ บัดนี้พระองค์ต้องทรงคิดหาวิธีดับความเกิดให้ได้ จากนั้นไปจงติดตามประวัติของ พระองค์ให้ดี ว่าพระองค์ทรงเปลี่ยนจากความเห็นผิด มาเป็นความคิดที่ถูกได้อย่างไร จะได้รับรู้ในช่วงต่อไป

เมื่อพระองค์ออกผนวชแล้ว ได้ทราบข่าวว่ามีดาบส ทั้งสองปฏิบัติอย่างเคร่งครัด เขาจริงจังอยู่ในขณะนั้น พระองค์ก็ได้ไปศึกษาและปฏิบัติดูบ้าง ดาบสทั้งสอง ก็สอนวิธีปฏิบัติให้ตามวิธีปฏิบัติมา นั่นคือทำให้จิต มีความสงบได้โดยง่าย จนเข้าสู่ปฐมฌาน อรูปฌานได้ทุกชั้นตอน พระองค์ทรงปฏิบัติทำความสงบเป็นฌานนี้

อยู่นาน พระองค์ทรงสังเกตเห็นว่าการทำความสงบทำมานี้ เป็นวิธีหลบปัญหาไปได้ชั่วคราวเท่านั้น จะนำมาแก้ปัญหาคือความเกิดขึ้นไม่ได้เลย เมื่อพระองค์ทรงคิดได้อย่างนี้ทรงตัดสินใจได้แล้วว่า วิธีนี้ไม่ใช่เป็นไปเพื่อแก้ปัญหา ละกิเลสตัณหาที่ไม่ได้ ทำให้ใจมีความบริสุทธิ์หลุดพ้นไปจากความเกิดก็ไม่ได้ พระองค์จึงทรงเข้าใจว่า วิธีทำใจให้มีความสงบ เข้ามาอย่างนี้ไม่ใช่ทาง เมื่อพระองค์ทรงดำเนินในวิธีทำความสงบอย่างนี้ว่าไม่ใช่ทางแล้ววิธีที่ถูกต้องจะปฏิบัติอย่างไรพระองค์ก็ยังไม่ทรงทราบเพียงทรงทราบว่า การทำสมาธิความสงบ ทำมานี้ไม่ถูกทางที่จะละอาสวะกิเลสตัณหาให้หมดไปจากใจได้เลย ขอให้พวกเราในยุคนี้อ่านตำราในพุทธประวัติของพระองค์ ถ้ายังไม่ได้อ่านพากันไปหาอ่านเสีย เพื่อจะทำให้เกิดความเห็นที่ถูกต้อง ถ้าไม่ได้อ่านในตำรามาก็จะเชื่อในการสอนผิดจากครูอาจารย์ตลอดไป ในวันคืนไหนก็จะพากันทำสมาธิเพื่อให้ใจมีความสงบอยู่ตลอดเวลา มีหน้าซำยังพูดโกหกต่อไปว่า เมื่อจิตมีความสงบเป็นสมาธิดีแล้วปัญญาก็จะเกิดขึ้น การพูดอย่างนี้จึงขัดกันกับพระองค์ที่ได้ทรงดำเนินไว้แล้วว่าไม่ใช่

ทาง หรือพวกเราจะมีสมาธิความสงบในสูตรไหนที่จะให้ปัญญาเกิดขึ้น หรือความสงบในสมาธิเราดียิ่งกว่าพระองค์อย่างนั้นหรือ

อีกเหตุผลหนึ่งให้ผู้ปฏิบัติวิเคราะห์ให้ดี ในช่วงนั้นพระพุทธองค์ทรงบำเพ็ญพระปัญญาบารมีมาแล้วอย่างสมบูรณ์เต็มที่แล้ว เมื่อพระองค์ทรงทำสมาธิมีความสงบอย่างเต็มที่แล้ว ทำไมพระปัญญาจึงไม่เกิดขึ้นเล่า นี่ปัญญาเราสร้างมาอย่างไรสร้างแบบไหน หรือปัญญาเราจะยิ่งกว่าพระองค์อย่างนั้นหรือ ทำไมจึงเกิดความคิดเห็นเป็นอย่างนี้ เป็นความเห็นที่เป็นมิจฉาทิฎฐิหรือไม่ให้พวกเราพิจารณาดูอย่างมีเหตุผล อยากรู้ก็ต้องเชื่อพระองค์เอาไว้ก่อน การภาวนาปฏิบัติเป็นไปในทางที่ผิดเราก็ต้องรับความจริงที่พระองค์ตรัสไว้แล้ว เราจะเชื่อพระพุทธเจ้า หรือเราจะเชื่อครูอาจารย์ของเรา ถ้าครูอาจารย์สอนให้เราเข้าใจในหลักปฏิบัติของพระองค์ก็จะเป็นการดี ถ้าสอนผิดแนวทางของพระองค์แล้ว เราก็ไม่ต้องรับเอาในวิธีอย่างนั้น ในยุคนี้มีเพียงตำราที่สืบทอดต่อกันมาเท่านั้น ครูอาจารย์ในยุคนี้พอที่จะตีความหมายในหมวดธรรมของพระพุทธเจ้า เข้าใจ

แตกฉานได้แค่ไหนรู้กันได้ยาก ส่วนมากจะพากันภาวนาปฏิบัติเอาอย่างพวกดาบสฤๅษีกันทั้งนั้น ครูอาจารย์องค์ที่ท่านสอนตรงตามคำสอนของพระพุทธเจ้าจริง ๆ พวกเราอาจจะเข้าใจว่าครูอาจารย์นั้นสอนผิดก็เป็นได้ ส่วนใหญ่ในยุคนี้ผู้สอนผู้ปฏิบัติตามจะหนักในวิธีทำสมาธิมากไป ส่วนสติปัญญาที่จะนำพาให้ใจมีความฉลาดรู้ตามความเป็นจริงในสังขารมถกลับไม่สนใจได้แต่ทำสมาธิความสงบเพียงอย่างเดียว แล้วคอยให้ปัญญาเกิดขึ้นเอง การมีความเห็นเป็นอย่างนี้ เป็นมิจฉาทิฎฐิหรือไม่ พิจารณาดูก็แล้วกัน วิธีการสอนอย่างนี้และปฏิบัติอย่างนี้ ไม่มีในสมัยครั้งพุทธกาลแต่อย่างใด

ในครั้งนั้นพระองค์ทรงทำสมาธิมาก่อนก็ตาม พระองค์ทรงทำตามคำสอนของดาบสเท่านั้น เมื่อพระองค์ทรงทำสมาธิจิตมีความสงบอยู่ก็ตาม พระองค์ไม่ได้เป็นมิจฉาสมาธิ และไม่เป็นโมหสมาธิแต่อย่างใด เมื่อพระองค์ทรงทำสมาธิอยู่ก็รู้ความเป็นสมาธิทุกขั้นตอน แต่พระองค์ไม่ใส่ใจในความสงบของสมาธินี้เหมือนกับว่าพระองค์ทรงทำเป็นชั้นทดลอง หรือพิสูจน์ดูว่า การทำสมาธิความสงบ จะเป็นวิธีแก้ไม่ให้เกิดได้ไหม เมื่อ

พระองค์ทรงพิจารณาแล้ว ทราบชัดเจนว่าแก้ความเกิดไม่ได้ จึงผิดความประสงค์ของพระองค์อย่างแน่นอน จึงทรงค้นหาวิธีการดับความเกิดเท่านั้น ไม่หวังเอาความสุขที่เกิดจากสมาธิความสงบแต่อย่างใด จากนั้นพระองค์ทรงลาดาบสทั้งสองนั้นหนีไป เพื่อจะหาอุบายการปฏิบัติในรูปแบบใหม่พระองค์ทรงพยายามคิดหาวิธีปฏิบัติด้วยพระองค์เองบ้าง หรือทำตามแบบอย่างของพวกฤๅษีอื่น ๆ บ้าง ทุกวิธีไม่เป็นที่ถูกต้องจะไปดับความเกิดได้ จึงไปพบปัญจวัคคีย์ทั้งห้ากำลังตามหาพระองค์อยู่ เมื่อทรงพบแล้วก็พาพระองค์ไปภาวนาปฏิบัติอยู่ดงกลสิริ หาวิธีแผดเผาเชื้อที่ทำให้เกิด ในช่วงนั้นเป็นวิธีอดอาหารทุกประเภทเพื่อให้กิเลสตัณหาเหี่ยวแห้งไป ทำอยู่นานถึง ๔๕ วันเกือบเอาชีวิตไปไม่รอด ในหมวดธรรมว่า อัตตกิลมถานุโยค ทรมาณกายให้เกิดวิบัติเสียเปล่า ไม่เป็นแนวทางดับความเกิดได้ ให้พวกเราศึกษาให้ดี ในช่วงที่พระองค์ทรงปฏิบัติในวิธีต่าง ๆ อยู่ นั้นพระองค์ยังไม่ทรงหลงประเด็นเพียงทดลองปฏิบัติดูว่า เป็นวิธีดับความเกิดได้ไหม ถ้าไม่ได้พระองค์ก็ทรงหยุดในวิธีนั้น แล้วทำวิธีอื่นต่อไป

ในช่วงนั้นพระอินทร์ตีตพิณสามสายให้ฟัง สายหนึ่งหย่อนยานไปไม่มีเสียง อีกสายหนึ่งตึงเกินไป สายพิณขาด อีกสายหนึ่งไม่ยานและไม่ตึงเกินไป เสียงพิณมีความไพเราะเสนาะดี พระองค์ทรงน้อมเอาพิณสามสายมาพิจารณา แล้วเปรียบเทียบการปฏิบัติของพระองค์ในขณะนั้น พระองค์ทรงทราบทันทีว่า ขณะนี้เหมือนกับสายพิณที่ตึงเกินไป พระองค์ทรงเข้าใจอย่างนี้จึงหยุด กลับมาฉันอาหารตามเดิม ทำให้ปัญญาวิเศษทั้งห้าผิดหวัง จึงได้พากันหลีกหนีปล่อยพระองค์อยู่โดดเดี่ยวในขณะนั้น จากนั้นพระองค์เสด็จไปตามลำพังหลายพื้นที่ ให้พวกเราสังเกตดูประวัติตอนนี้ให้ดี ในช่วงที่พระองค์ทรงแสวงหาวิธีการดับความเกิดอยู่นั้น ก็ต้องได้พบเห็นคนแก่เจ็บตายมากมาย ฐานะของเขาเหล่านั้นกินอยู่หลับนอนอย่างไรพระองค์ทรงรู้เห็นทั้งนั้น แต่ทำไมพระองค์จึงไม่ทรงเอาเรื่องเหล่านี้มาเป็นอุบายใช้กับพระปัญญา ก็เพราะการเห็นอย่างนี้เป็นผลมาจากการเกิด เหมือนพระองค์ทรงเห็นมาแล้ว ก่อนผนวช อุบายที่จะให้พระองค์ทรงรู้เห็นในเหตุให้เกิดเป็นภพชาติจริง ๆ ยังไม่มีเหตุให้คิดได้ พระองค์ทรง

ได้อุบายในการคิดพิจารณาด้วยพระปัญญาอยู่ตรงไหน ท่านผู้อ่านจะได้รู้ในช่วงต่อไปนี้ ในช่วงนั้นพระองค์ประทับนั่งพักผ่อนอยู่ที่คันโพธิ์แห่งหนึ่ง ที่ฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา เป็นคันโพธิ์ที่นางสุชาดามาบนบานขอลูกเอาไว้ เมื่อนางได้ลูกชายสมปรารถนาแล้ว จึงได้มาบวงสรวงเทพเทวาที่คันโพธิ์นี้ ในช่วงนั้นพระองค์ได้มาประทับนั่งพักอยู่ก่อนแล้ว นางสุชาดานึกว่าเป็นเทพมากอยรับเครื่องบวงสรวงจริง ๆ ก็ยกถาดทองคำที่ใส่ข้าวมธุปายาสถวายทันที แล้วก็ได้กลับบ้านไปด้วยความดีใจ พระองค์ทรงปั้นข้าวมธุปายาสได้ ๔๕ คำฉันจนหมด แล้วเอาถาดทองคำไปเลี้ยงที่แม่น้ำเนรัญชรา ผู้อ่านจึงควรพิจารณาในจุดนี้ให้ดี

เพราะเป็นจุดเริ่มต้นที่พระองค์ทรงใช้ความคิดในทางพระปัญญาเป็นครั้งแรก พระองค์ผนวชมานานได้ ๕ ปีกว่าไม่เคยทรงใช้พระปัญญาพิจารณาในสังขารเลย ก็เพราะไม่มีเหตุอันใดให้พระองค์ทรงคิดนั่นเอง แต่บัดนี้มีเหตุให้พระองค์ทรงคิดพิจารณาทางพระปัญญา ในช่วงที่พระองค์ทรงลอบถาดทองคำนี้เอง ในขณะนั้น พระองค์ทรงเอาถาดทองคำไปลอยเสียงว่า ถ้าข้าพเจ้า

จะได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าในชาตินี้ ขอให้ธาตุทองคำ ลอยทวนกระแสน้ำขึ้นไป ถ้าไม่ได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า ให้ธาตุทองคำไหลไปตามกระแสน้ำนี้ จากนั้นพระองค์ ทรงปล่อยธาตุทองคำ ในขณะที่นั้นธาตุทองคำก็หมุนตัว ลอยทวนกระแสน้ำขึ้นไปทันที ในช่วงนี้พระองค์ไม่ได้ประทับ นั่งสมาธิให้จิตมีความสงบแต่อย่างใด พระองค์ก็ทำใจ ให้อยู่เป็นปกติธรรมดา จากนั้นพระองค์ก็ทรงเอาธาตุ ทองคำที่ลอยทวนกระแสน้ำมาเป็นอุบายในการคิด น้อมเอาธาตุทองคำมาคิดเปรียบเทียบในใจพระองค์เอง ว่าหากทำใจให้ทวนกระแสแห่งความอยากไปได้ ใจก็ จะไม่วนเวียนไปมาเกิดตายในโลกนี้อีก การเกิดเป็นภพ ชาติน้อยใหญ่ แล้วมาแก่เจ็บตายอยู่ในโลกนี้ไม่มีที่ สิ้นสุดลงได้ ใจที่หมุนเวียนเกิดตายนี้เหมือนกับสิ่ง ใดก็ตาม ถ้าไหลไปตามกระแสน้ำนี้แล้ว ก็จะมีลงสู่ มหาสมุทรสุดสาคร วนเวียนอยู่ที่นั่นโดยไม่มีวันจบสิ้น นี้ฉันใดหนอ ถ้าปล่อยจิตไปตามความอยากเอาตาม ความชอบใจอยู่เมื่อไร ใจก็จะมีความรักผูกพันอยู่กับ สิ่งนั้น ใจมีความผูกพันหวังในสิ่งใด ใจก็จะมาเกาะใน ที่นั้นเป็นสถานที่เกิดต่อไปอีก เหมือนคนทั้งหลายใน

โลกนี้ทั้งเราทั้งเขา ถ้าใจยึดมั่นยินดีในสิ่งใด ใจก็จะ มาก่อภพก่อชาติเกิดตายซ้ำซากอยู่อย่างนี้ตลอดไป ในช่วงทรงเอาธาตุทองคำมาเป็นอุบายในการคิดทาง พระปัญญา พระองค์ไม่ได้ทรงทำความสงบในสมาธิ แต่อย่างใด

ใจพระองค์เมื่อมาเห็นตามความเป็นจริงอย่างนี้ จึงมีพระญาณรู้เกิดขึ้นจากทัสนะคือปัญญาอย่างชัดเจน ที่เดียว พระองค์ทรงมั่นใจว่า ใจไปยึดติดในสิ่งใด ก็ต้องเกิดอยู่ในของสิ่งนั้นอย่างแน่นอน ถึงสิ่งนั้นจะ เป็นสิ่งภายนอกเช่น วัตถุธาตุคือสมบัติ จะเป็นสิ่งมี วิญญาณครอง จะเป็นช้าง ม้า วัว ควาย หมู หมา เป็ด ไก่ หรือสัตว์อย่างไรก็ตามถ้าใจไปยึดติดหวังอาลัย ใจ ก็ต้องมาเกิดในสัตว์เหล่านี้แน่นอน หรือวัตถุธาตุที่ ไม่มีวิญญาณครอง เช่น บ้าน ไร่ นา เงินทองกอง สมบัติต่างๆ ถ้าใจไปยึดติดหวังโยในสิ่งใด ใจต้องมา เกิดอยู่ในของสิ่งนั้น หรือหวังผูกพันกันในเรื่องญาติ ทั้งหลาย หรือยึดติดหวังอยู่กับเพื่อนฝูงก็เช่นกัน ใจก็ จะคอยมาเกิดเป็นลูกเขาต่อไป พระองค์ก็เอาเรื่องความ ผูกพันต่อพระนางพิมพา พระราหุล อันเป็นที่รักยิ่ง

มาเป็นอุบายในการพิจารณาว่า ถ้าพระองค์มีความรัก ห่วงใยอยู่ ใจก็จะไปเกิดเป็นลูกเขาอีกแน่นอน แม้ สมบัติมหาศาลที่มีอยู่มากมายในพระราชวัง ถ้ายิ่งห่วง ผูกพันอยู่ในสิ่งเหล่านี้ เมื่อตายไปวิญญูณก็จะเกาะ อยู่กับสิ่งเหล่านี้ไปไหนไม่ได้เลย หรือหากได้สร้าง บุญกุศลมาแล้วมากมายก็ตาม ถ้าใจไปยึดติดในของ สิ่งใดแล้ว บุญกุศลที่ได้บำเพ็ญมาทั้งหมดนั้น ไม่มี กำลังพอจะผลักดันให้ใจหลุดออกไปจากความยึดติด นี้ได้เลย ฉะนั้นกำลังของตัณหาคือความอยากนี้ มีพลังดุจใจให้เกิดความลุ่มหลงอยู่กับโลกนี้มา ยาวนาน เมื่อไรใจยังหลงติดผูกพันกับสิ่งเหล่านี้อยู่นั้นคือใจหลงโลกสงสารหาทางออกไม่ได้เลย สัตว์โลก ทั้งหลายที่มาเกิดตายอยู่ในโลกนี้ ก็มีตัณหาคือความ อยากดูดดึงให้ใจได้หลงในโลกนี้ต่อไป

พระองค์ทรงมีพระปัญญารู้แจ้งแทงตลอดว่า ตัณหาคือความอยากฝังอยู่กับใจมานาน ใจก็หลง ตามความอยากของตัณหาอย่างมิดมิดทีเดียว ตัณหาคือความอยากนี้เอง ที่เป็นรากเหง้าเค้ามูล ให้แก่กิเลสทั้งหลาย ใจที่ถูกโมหะอวิชชาครอบงำ

อยู่อย่างนี้มายาวนาน จนใจมีความเคยชินในหมู่ กิเลสตัณหาอย่างสนิทติดอะไรไม่ได้เลย แต่ละวัน เดือนปีมีแต่กิเลสตัณหาแวดล้อมใจอยู่ตลอดเวลา จึงเรียกว่าใจหลงโลกถอนตัวไม่ขึ้น แต่ละคืนวันกิเลส ตัณหาชักพาให้ใจไปตามความอยากในทางโลก จนไม่มี ขอบเขตจำกัดในการอิมพอแต่อย่างใด ใจไม่มีปัญญา ความฉลาดรอบรู้จึงได้หลงตามกิเลสตัณหาเหล่านี้ เพราะตัวสังขารการปรุงแต่งที่ได้รับข้อมูลแผนงานจาก ตัณหามาแล้ว ก็มาคิดหลอกใจให้ลุ่มหลงอยู่ตลอดเวลา ตัวตัณหาจะว่าบริษัทอันดับใหญ่ในสามโลกก็ไม่ผิด หรือเรียกว่า บริษัทสมุทฺถยจำกัดก็ว่าได้ มีอำนาจ แผ่กระจายควบคุมทั้งสามภพที่เดียว ตัวประธาน เป็นผู้อำนวยการใหญ่ หาผลงานอันเป็นวัตถุดิบเข้า ป้อนโรงงานนี้ได้อย่างดี นั่นคือสังขารการปรุงแต่ง ตัวสังขารการปรุงแต่งนี้จะอยู่กับใจอย่างใกล้ชิด ที่เดียว หรือเรียกว่าเป็นตัวหลอกใจให้หลงอยู่กับ โลกนี้ สังขารการปรุงแต่งเป็นตัวเสริมสวยหลอกใจได้ ดีมากที่สุดทีเดียว ของไม่สวยแต่งให้สวย ของเน่าสกปรก โสโครกก็แต่งให้ใจเกิดความหอมได้ ใจที่ไม่มีปัญญาก็

หลงอยู่กับสังขารอย่างฝังแน่นทีเดียว ตัวสังขารจึงเป็นที่เลี้ยงให้แก่ใจเป็นอย่างดี มีแนวความคิดหลอกใจให้หลงอย่างสนิทมิดมิด ปิดความเ็นจริงอยู่ตลอดเวลา นี้เองพระองค์จึงทรงใช้อุบายทางพระปัญญาเข้ามาแก้ไข เพื่อให้ใจได้รับข้อมูลที่เป็ความจริงอย่างเปิดเผยเช่นกัน

ความคิดทางปัญญา กับความคิดของสังขารการปรุงแต่ง ทั้งสองความคิดนี้จะหักล้างกันอย่างเต็มที่ ขณะนี้ความคิดของสังขารได้ใจเป็นตัวประกันไว้แล้ว การใช้ความคิดทางปัญญาอย่างไร จึงจะได้ใจกลับคืนมาทางปัญญาได้ เพราะใจไปหลงเชื่ออยู่กับสังขารมานานแล้ว อุบายทางปัญญาก็ต้องคิดหาช่องทาง เพื่อนำสังขารมความเป็จริงเข้าไปให้ใจได้รับรู้ และเห็นความจริงตามที่ปัญญาเปิดเผยให้ใจได้รู้เห็นของจริงนี้มีอยู่ แต่สังขารได้ปกปิดเอาไว้เป็นอย่างดี แต่ปัญญาจะเปิดเผยความจริงนี้ให้ใจได้รู้เห็น ดูสิว่ากำลังของสังขารเป็นตัวปิดความจริง กำลังของปัญญาเป็นตัวเปิดเผยความจริง วิธีนี้เรียกว่าหนามยอก หนามบ่ง นั่นคือใช้ความคิดหักล้างความคิดกันเอง ดูสิว่าความคิดฝ่ายปัญญา กับความคิดฝ่ายสังขาร ฝ่ายไหน

จะมีเหตุผลที่ถูกต้อง และฝ่ายไหนเป็นความคิดที่หลอกดวง พระองค์ทรงมีพระปัญญาที่ฉลาดเฉียบแหลม ทรงรู้ตามความเป็นจริงถูกต้องชัดเจน ทรงประกาศความจริงในสังขารนี้ให้ใจได้รู้เห็นความจริง ในเมื่อใจได้รู้เห็นความจริงจากปัญญาเมื่อไร ก็ใจนั้นแหละจะรู้ความจริงจากปัญญาได้อย่างชัดเจน จึงเรียกว่า พุทโธ กุญแจใจรู้ตัวเมจริงเนื่องด้วยปัญญานี้เอง เมื่อใจรู้ความจริงเมื่อไรก็จะตื่นตัวจากความหลงผิดได้ในขณะนั้น จึงเรียกว่า พุทโธ คือผู้ตื่น ตื่นจากทวน เมหันผิดหลงผิดในสังขารนั่นเอง ใจจะถอนตัวออกจากความยึดมั่นถือมั่น ไม่แบกหามให้หนักในความยึดถือติดต่อไป ใจจึงเป็นอิสระเบิกบาน จึงเรียกว่าพุทโธ คือใจเบิกบานนั่นเอง การฝึกความคิดให้เกิดเป็นปัญญานั้นมิใช่เป็นของยาก ถ้าหากมีเหตุผลในการใช้ความคิดที่ถูกต้องตามทวน เมเป็นจริง

การฝึกให้ปัญญาเกิด

การฝึกให้ปัญญาเกิดขึ้นนั้นก็เป็นสิ่งที่ทำได้ง่าย ถ้ารู้จักช่องทางและวิธีสร้างปัญญาให้เกิดขึ้น ผู้ปฏิบัติ

ต้องการให้ปัญญาเกิดขึ้นอยู่แล้ว แต่อุบายวิธีไม่ตรงกับ
 สายทางของปัญญา ถ้าตีความหมายในคำว่าปัญญาแล้ว
 เป็นอุบายในการกระจายความคิดเห็น ฉะนั้นต้องเข้าใจ
 ในคำว่า ความคิด กับ ความเห็น มีความแตกต่างกัน
 อย่างไร ถ้าตีความหมายให้ออกมาชัดเจนแล้ว ความคิด
 และความเห็นมีความแตกต่างกัน แต่มีความเกี่ยวเนื่อง
 โยงถึงกัน เช่นความเห็นผิด ก็ต้องมีการคิดผิด ถ้ามี
 ความเห็นถูกต้องก็มีความคิดถูกต้อง ความคิดและความเห็น
 นี้เองจึงเป็นฐานใหญ่เป็นพื้นฐานก่อตั้งปัญญาให้เกิดขึ้น
 ส่วนมากผู้ปฏิบัติจะมองข้ามจุดนี้ไป มีความเข้าใจว่า
 ต้องทำสมาธิให้จิตมีความสงบเสียก่อน ปัญญาจึงจะ
 เกิดขึ้น ความเห็นเป็นอย่างนี้มีความผิดพลาดมหาศาล
 เลยทีเดียว ให้ย้อนหลังไปศึกษาประวัติของพระพุทธเจ้า
 คูบัวง ในเมื่อครั้งพระองค์อยู่กับดาบสทั้งสอง พระองค์ทรง
 ทำสมาธิให้จิตมีความสงบอย่างเต็มที่มาแล้ว พระองค์
 ก็ไม่ทรงมีพระปัญญาเกิดขึ้นแต่อย่างใด ในยุคนี้สมัยนี้
 ก็เช่นกัน จะให้ปัญญาเกิดจากความสงบนั้นพระพุทธเจ้า
 ไม่ได้ตรัสสอนไว้เลย แต่พากันตีความผิดไปเอง ฉะนั้น
 ผู้ปฏิบัติต้องมาทบทวนความเห็นของตัวเองเสียใหม่

ทำความเข้าใจให้เป็นไปในทางเดียวกับพระพุทธเจ้า
 ให้ถูกต้องเอาไว้ เพราะตามปกติแล้วคนเราจะต้องมี
 ความเห็นผิดความเห็นถูก และมีความคิดผิดคิดถูกอยู่
 แล้ว แต่ไม่รู้เหตุให้เกิดความเห็นผิดและความเห็นถูก
 แต่อย่างใด แม้แต่เหตุให้เกิดความคิดถูกความคิดผิด
 ก็ยังไม่รู้ ถ้าไม่รู้เหตุอย่างนี้จะสร้างปัญญาให้เกิดขึ้น
 ไม่ได้เลย

ทุกคนมีแนวความเห็นและแนวความคิดอยู่ใน
 ตัวอยู่แล้ว แต่เอาความเห็นและความคิดไปติดพันอยู่
 ในกระแสโลกเกินไป ทางกระแสโลกก็แยกออกเป็น
 สองหมวดหมู่ด้วยกัน ๑. ความเห็นและความคิด
 ไปตามกระแสโลกในทางเจริญทั้งตัวเองและคนอื่น
 ๒. ความเห็นและความคิดไปตามกระแสโลกฝ่ายต่ำ
 อันทำให้ตัวเองและคนอื่นมีความทุกข์เดือดร้อน และ
 เกิดความหายนะทั้งสองฝ่าย ในอันดับแรกต้องมา
 ปรับปรุงความเห็นของตัวเอง ให้เป็นสัมมาทิฐิ ความ
 เห็นชอบถูกต้องเป็นธรรมเอาไว้ การสร้างฐานแห่ง
 ความเห็นผิดมาเป็นตัววัดเทียบเคียงเอาไว้ ใช้แนว
 ความคิดมาพิจารณาให้รู้เห็นว่า ความเห็นผิดคือเห็น

อย่างนี้ๆ มีเหตุผลมาประกอบในการคิดแยกแยะความเห็นผิดให้เป็น แล้วทำใจเอาไว้ว่าความเห็นผิดอย่างนี้จะเป็นต้นเหตุให้เกิดความทุกข์เดือดร้อนให้แก่ตัวเองและคนอื่น ทุกคนไม่มีความต้องการ แม้แต่ตัวเองก็ไม่ต้องการในความเห็นผิดอย่างนี้ เราต้องดูแบบอย่างของผู้ประพฤติดี ที่สังคมของนักปราชญ์ทั้งหลายยอมรับว่า เป็นผู้มีความสุจริตในความประพฤติในทางกายวาจาใจ ถ้าได้ศึกษาในความเห็นถูกและความเห็นผิดเข้าใจดีแล้ว เราจึงเลือกเอาแต่ความเห็นที่ถูกต้องชอบธรรมได้ ความเห็นผิดทั้งหลาย ความเข้าใจผิด ความคิดผิดเราก็จะหลีกเลี่ยงได้ ให้ตั้งใจอยู่ในความเห็นถูก ความเข้าใจถูก และความคิดถูกต้องไป นี่คือฐานใหญ่ในการสร้างปัญญาให้เกิดขึ้น ปัญญาหมายถึงความรู้ในสัพพสังขารที่เป็นจริง ฉะนั้นจึงฝึกความเห็นที่เป็นจริงเอาไว้ให้ใจได้ตั้งมั่นอยู่กับความจริงตลอดไป

ดังในคำสอนของพระพุทธเจ้าได้ตรัสเอาไว้ว่า นิกายทั้งหลาย บรรดาอรรถศาสตร์ทั้งหลายย่อมมารวมอยู่ในอรรถศาสตร์แห่งเดียวนี้ฉันใดนิกายทั้งหลาย

บรรดาธรรมทั้งหลาย ย่อมมารวมอยู่กับสัมมาทิฐิความเห็นชอบนี้ทั้งนั้น ถ้าหากผู้มีความคิดในเหตุผลที่ดี ฟังกันเพียงเท่านี้ก็รู้จักในความหมายว่าความเห็นชอบนี้มีความสำคัญเป็นอย่างมากทีเดียว ถ้าตั้งหลักความเห็นชอบไว้มีความมั่นคงดีแล้ว การปฏิบัติธรรมหมวดอื่นๆ ต่อไป ก็เป็นการปฏิบัติที่ถูกต้องชอบธรรมไปทั้งหมด จะรักษาศีลก็เป็นสัมมาทิฐิความเห็นชอบในหมวดศีล จะทำสมาธิก็เป็นสัมมาทิฐิในสมาธิอย่างถูกต้อง ผู้ปฏิบัติในยุคนี้พูดเรื่องสัมมาสมาธิกันอยู่มาก แต่ก็ไม่รู้จักเหตุที่จะให้เกิดเป็นสัมมาสมาธิแต่อย่างใด เพียงพูดไปแบบลมๆ แล้งๆ แบบนกแก้วนกขุนทองหรือพูดต่อๆ กันมาตามตำราเท่านั้น ในส่วนลึกของสัมมาทิฐิ ความเห็นชอบนั้นจะไม่รู้เลย เพียงพูดกันง่ายๆ ว่า ต้องทำสมาธิให้เป็นสัมมาสมาธิ การทำสมาธิให้เป็นสัมมาสมาธินั้น ถ้าไม่รู้หลักการและวิธีที่ถูกต้องตามคำสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว จะเป็นสัมมาสมาธิไม่ได้เลยเพราะการทำสมาธิเป็นหลักสากลทั่วไปในโลกไม่ต้องผูกขาดว่าต้องชาวพุทธเท่านั้นทำได้ แม้ศาสนาอื่น หรือผู้ไม่นับถือศาสนาอะไรเลยก็ทำสมาธิได้ คำว่า

สมาธิเป็นค่ากลางๆ เท่านั้น ยังไม่ให้คุณเป็นโทษแต่อย่างใด สมาธิที่เป็นคุณเป็นโทษได้นั้นอยู่กับเหตุที่ตั้งใจเอาไว้ ถ้าตั้งใจไว้ผิดก็เป็นมิจฉาสมาธิ ถ้าตั้งใจไว้ถูกก็เป็นสัมมาสมาธิไป มิใช่ว่าสมาธิความสงบนั้นเป็นสัมมาสมาธิทั้งหมดหาใช่ไม่ สมาธิความสงบจะผิดจะถูก ขึ้นอยู่กับความเห็นเป็นต้นเหตุที่สำคัญ

สมาธิมี ๓ วิธี

ผู้ปฏิบัติต้องศึกษาในสมาธิทั้ง ๓ วิธีนี้ให้เข้าใจว่าในขณะที่เราทำสมาธิในรูปแบบไหนเราจะรู้ตัวตัวเองเอาไว้ ๑. สมาธิที่เป็นหลักสากลทั่วไป ๒. มิจฉาสมาธิ ๓. สัมมาสมาธิ จะอธิบายเป็นหมวดๆ ไป ให้ผู้อ่านได้ศึกษาให้ดี ให้เข้าใจในความหมายของวิธีทำสมาธิในหมวดนั้นให้เข้าใจ ให้สังเกตดูใจของตัวเองเอาไว้ว่าสมาธิแต่ละอย่างให้ผลเกิดขึ้นภายในใจเป็นอย่างไร เพราะการทำสมาธิมีผลออกมาทางใจโดยเฉพาะ ผู้เคยทำสมาธิความสงบมาแล้ว จะเป็นทางที่ถูกหรือทางที่ผิด หรือไม่ถูกไม่ผิด ก็จะได้เข้าใจดังที่จะได้อธิบายต่อไปนี้ ๑. สมาธิที่เป็นหลักสากลทั่วไปเขาทำกัน

อย่างไร ยกตัวอย่างดาบสทั้งสอง ที่เคยเป็นครูอาจารย์ของพระพุทธเจ้าของพวกเรามาแล้ว ดาบสทั้งสองทำสมาธิเพื่อความสงบเท่านั้น ไม่มีความอยากที่จะเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ เช่นทำสมาธิอยากให้เกิดปัญญา ทำสมาธิอยากให้อจิตพ้นจากกิเลสตัณหา ทำสมาธิอยากให้อจิตมีความบริสุทธิ์ ทำสมาธิอยากเข้าถึงมรรคผลนิพพาน ความอยากเหล่านี้ไม่มีในยุคนั้นสมัยนั้น จึงไม่รู้จักรว่าปัญญาเป็นอย่างไร กิเลสตัณหาเป็นอย่างไร จิตมีความบริสุทธิ์หลุดพ้น เข้าสู่มรรคผลนิพพานเป็นอย่างไร ดาบสทั้งสอง หรือพวกฤาษีอื่นๆ ก็ไม่รู้ไม่เข้าใจแต่อย่างใด เพียงทำใจให้อยู่เป็นหนึ่ง ไม่คิดวอกแวกไปมาใน อดีต อนาคต ทำจิตให้อยู่ในปัจจุบันเท่านั้น ทำอยู่อย่างนี้อยู่บ่อยๆ ติดต่อกันจนเกิดความเคยชิน ต่อจากนั้นจิตก็มีความสงบไปเอง ส่วนอุบายคำบริกรรมที่แตกต่างกันไม่เป็นสิ่งสำคัญ ความสำคัญอยู่ที่จิตตั้งอยู่ในอารมณ์ปัจจุบันเท่านั้น ส่วนความระลึกไว้ในอารมณ์ของสติก็ต้องมี

พวกฤาษีดาบสเหล่านี้ฝึกความไม่คิดในสิ่งใดๆ แต่ละวันแต่ละคืน ยืนเดินนั่งนอน ก็มีสติรู้อยู่ใน

อารมณ์ของจิตตลอดเวลา ความคิดทางสติปัญญา เพื่อเป็นไปใน อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา เพื่อให้เป็นไปในสังขรรวมความเป็นจริงทั้งหลายตัดทิ้งไป ส่วนการสำรวมกายวาจาก็มีเป็นปกติ ท่านเหล่านั้นหาวิธีหลีกเลี่ยงในความวุ่นวายในสังขมได้อย่างดี ชอบไปอยู่ป่าเขา ลำเนาไพรที่ห่างไกลจากฝูงชน เพราะการไปอยู่ในที่อย่างนั้น เป็นอุบายวิธีตัดขาดจากโลกภายนอก ห่างไกลจากรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ การสำรวมในทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ก็มีการสำรวมต่อเนื่องกัน อารมณ์ที่จะเกิดขึ้นทางตา หางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย จะไม่เกิดขึ้นเลยเมื่ออารมณ์ที่เกิดจากทางอายตนะไม่มี ถ้าไม่มีอารมณ์เหล่านี้เกิดขึ้น อารมณ์ทางใจจะมีมาจากที่ไหน ฉะนั้นพวกดาบสฤๅษีเหล่านี้ทำสมาธิมีความสงบได้ง่าย สมาธิความสงบของพวกดาบสฤๅษีเหล่านี้ เขาไม่รู้จักศีล ๕, ศีล ๘, ศีล ๑๐, หรือศีล ๒๒๗ แต่อย่างไร เขาก็ทำสมาธิให้จิตมีความสงบได้ เพราะศีล ๕, ศีล ๘, ศีล ๑๐, ศีล ๒๒๗ นี้ เกิดขึ้นเมื่อศาสนาพุทธเกิดขึ้นแล้ว พระพุทธเจ้าจึงทรงบัญญัติศีลเหล่านี้ขึ้นมา ให้พวกเราคิดให้ดี พวกดาบสฤๅษีไม่

รู้จักศีลอะไรทำไมท่านเหล่านั้นทำสมาธิให้จิตมีความสงบได้ ให้พวกเราวินิจฉัยให้ดีในเรื่องนี้ พวกดาบสฤๅษีเขาทำสมาธิมีความสงบได้ดี ก็เพราะทำใจไม่ให้ความอยากในสิ่งใด ๆ ทั้งสิ้น อารมณ์ที่เป็นความอยากนี้เป็นตัวแปรที่สำคัญ เมื่อไม่มีความอยากก็ไม่มีอารมณ์ให้ได้คิด แต่ละคืนวันจิตจะอยู่ในอารมณ์แห่งความสุขในความสงบ มีความสุขอยู่ในฌาน จึงเป็นโมหสมาธิหลงในความสุขของสมาธิ หลงอยู่ในความสุขของ ฌานหาทางออกไม่ได้เลย

วิธีทำในสมาธิอย่างนี้เอง ชอบเกิดมีอภิญาขึ้น แต่ก็หลงในอภิญาอยู่อีกเช่นกัน อภิญานี้เกิดได้ทั้งปุถุชน เกิดขึ้นได้ทั้งนักบวชและฆราวาส เกิดขึ้นทั้งศาสนาพุทธ และศาสนาอื่น แม้แต่คนไม่มีการนับถือศาสนาอะไร อภิญาาก็เกิดขึ้นได้เช่นกัน ข้อสำคัญคือผู้ทำสมาธิได้ดีก็มีอภิญาเกิดขึ้นได้ แต่ก็ไม่ผูกขาดว่าอภิญาจะต้องเกิดขึ้นกับผู้มีนิสัยเจโตวิมุตติเท่านั้น พวกมีนิสัย ปัญญาวิมุตติ ก็เกิดอภิญานี้ได้เช่นกัน ฉะนั้นอภิญาจะเกิดขึ้นตามนิสัยบารมีแต่ละบุคคลเท่านั้น แต่ก็ไม่ใช่หลักสำคัญอะไร เพียงเป็นของเล่น

เท่านั้น ถ้าผู้ไม่มีปัญญาครอบรู้ในอภิญญา ก็จะเกิดความหลง เอาอภิญญาเป็นช่องทางหาเอกภพในทางมิจฉาชีพได้ เพราะอภิญญาเป็นอกนิหาริย์ฝ่ายโลกีย์ เกิดกับปุถุชนได้ ถ้าอภิญญาเกิดกับพระอรหันต์ก็ไม่เสียหายอะไร ท่านจะเอามาใช้ได้ตามเหตุที่จำเป็นเท่านั้น อภิญญามีดังนี้ ๑. จักขุญาณ คือญาณทางตา หรือว่าตาทิพย์ จะกำหนดให้เห็นได้ในภพภูมิทั้งหลาย ๒. โสตญาณ คือ ญาณเกิดขึ้นทางหู เรียกว่า หูทิพย์ จะกำหนดฟังเสียงอะไรได้ ๓. เจโตปริยญาณ เป็นญาณเกิดขึ้นทางใจ กำหนดรู้ความนึกคิดจากใจคนอื่นได้ ๔. มโนมยทธิญาณ เป็นญาณทางใจ กำหนดให้เป็นรูปภายนอก คนหนึ่งเป็นหลายคนได้ หรือแปลงเป็นรูปอื่นก็ได้ ๕. อิทริวิธญาณ เป็นฤทธิ์ทางใจ จะกำหนดเหาะเหิน ดำดินได้ตามต้องการ ๖. จุตูปปาตญาณ เป็นญาณรู้จักวิญญาณของสัตว์และมนุษย์ทั้งหลาย ว่าตายไปแล้วไปเกิดที่ไหน ๗. บุพเพนิวาสานุสติญาณ เป็นญาณรู้ภพชาติในอดีตว่า เคยเกิดเป็นอะไรมาบ้าง ทั้ง ๗ นี้เป็นญาณโลกีย์ เกิดได้กับปุถุชน และพระอรหันต์ ถ้าหากมีนิสัยบารมีที่ได้สร้างมา

ส่วนญาณที่ ๘ พระพุทธเจ้าส่งเสริมเป็นอย่างยิ่ง เป็นญาณเดียวที่จะทำให้บรรลุเป็นพระอรหันต์ได้นั้นคือ อาสวักขยญาณ เป็นญาณที่รู้ว่า อาสวะจะสิ้นไป ส่วนญาณทั้ง ๗ ดังที่ได้อธิบายมาแล้วในยุคนี้ก็เกิดมีแก่ผู้ปฏิบัติได้ ผู้ทำให้อภิญญาเกิดขึ้นจริง คนไม่มีปัญญาครอบรู้ ก็จะเอาญาณนี้เป็นวิธหาเอกภพได้มากที่สุด เพราะคนไม่เข้าใจเห็นของแปลก ๆ ที่ตัวเองทำไม่ได้ ก็จะไปยกย่องสรรเสริญแก่พระผู้ทำได้ ว่าเป็นพระองค์ที่สำคัญมากในยุคนี้ จะยกย่องว่าเป็นผู้กาวนาปฏิบัติดี แล้วยกฐานะขึ้นเป็นพระอรหันต์ในทันที แต่ก็ เป็นพระอรหันต์ที่ลูกศิษย์ยกให้เป็นเท่านั้น อภิญญาทั้ง ๗ นั้นจะนำไปละกิเลสค้นหาอาสวะอะไรไม่ได้เลย ถ้าคนไม่มีปัญญาครอบรู้ ก็จะเป็นวิธีเพิ่มกิเลสค้นหา เพิ่มมานะอัตตาขึ้นเป็นอย่างมากทีเดียว ในยุคนี้ถึงจะไม่มีญาณครบถึง ๗ ข้อ ก็ตามเพียงเกิดขึ้นสักหนึ่งหรือสองญาณเท่านั้นก็ยกเป็นพระอรหันต์ได้แล้ว ในยุคนี้ลูกศิษย์จึงพยายาม ที่จะบันอาจารย์ตัวเอง ให้เป็นพระอรหันต์ขึ้นมามีอยู่มากมาย ใครทราบว่ามีพระอรหันต์เกิดขึ้นในที่ไหน ก็พากันหลั่งไหลหอบปัจจัยสี่เข้าไป เพื่อจะให้เกิดบุญกุศลมากที่สุด

มิจจาสมาธิ

มิจจาสมาธินี้เกิดขึ้นมากในยุคปัจจุบัน มิจจาสมาธินี้มีความสงบได้เหมือนกัน แต่ความสงบเป็นมิจจาสมาธินั้น มิใช่เกิดขึ้นเพราะความสงบ แต่เกิดขึ้นเพราะเห็นผิดในเบื้องต้น ที่เรียกว่ามิจจาทิฏฐิความเห็นผิดภายในใจที่ยังไม่ได้แก้ไข เหมือนกับขวดที่มียาพิษเป็นคราบติดเกาะอยู่ภายในยังไม่ได้ล้าง เมื่อเอายาดี ๆ เข้าไปใส่ ยาพิษก็จะซึมดูดเข้ากันกับยาโดยเรามองไม่เห็น เมื่อเอายามากินฤทธิ์ของยาพิษก็จะเป็นผลออกมาทันที นี่ฉันใด ใจเราเหมือนขวดยา ยาพิษเหมือนกับมิจจาทิฏฐิความเห็นผิดที่ฝังอยู่กับใจมานาน ไม่มีปัญญาที่จะแก้ไขความเห็นผิดให้หมดไปจากใจได้ เมื่อไปทำสมาธิให้จิตมีความสงบแล้ว ตัวมิจจาทิฏฐิความเห็นผิดก็จะซึมเข้ากันกับความสงบในทันที จึงเกิดเป็นมิจจาสมาธิขึ้นมาโดยไม่รู้ตัว ทั้งที่ตัวเองเป็นมิจจาสมาธิอยู่ ก็ยังพูดว่าตัวเองเป็นสัมมาสมาธิอยู่เรื่อยไป ผู้เป็นมิจจาสมาธิอย่างนี้ ต้องไปพูดคุยกันกับผู้ที่ เป็นมิจจาสมาธิเท่านั้น จึงจะพูดคุยกันรู้เรื่องไปด้วยกันได้ เหมือนกับน้ำมันต้องผสมในน้ำมันสูตรเดียวกัน

จึงจะเข้ากันได้ ถ้าไปเทใส่ผิดสูตรจะไม่เข้ากันเลย นี้ฉันใดผู้เป็นมิจจาสมาธิต้องไปพูดคุยในกลุ่มเดียวกัน พวกที่เป็นมิจจาสมาธิจะไปพูดคุยกับพวกเป็นสัมมาสมาธิจะไม่รู้ภาษากันเลย เสียเวลาและเหนื่อยเปล่า ให้เป็นตัวใครตัวมันก็แล้วกัน ถ้าเป็นมิจจาสมาธิเพียงเล็กน้อย ก็พอจะพูดกันรู้เรื่อง ถ้าเป็นมากแล้วความเห็นจะเกิดความขัดแย้งกันทันที และสติปัญญาที่จะนำพาให้ถึงมรรคผลนิพพาน ในชาตินี้ก็จะปิดฉากลงทันที พวกที่เป็นมิจจาสมาธิ ก็คือพวกไม่มีปัญญาศึกษาในตัวเอง

พวกทำสมาธิไม่มีปัญญาความเห็นชอบเป็นหลัก จะเป็นปัญหาแน่นอน ถึงจะมีความเพียรทำสมาธิอย่างเข้มข้นเอาจริงเอาจังอยู่ก็ตาม ยิ่งมีความจริงจังมากเท่าไร มิจจาสมาธิยิ่งเกิดเร็วมากขึ้น ที่เรียกว่า วิปัสสนูปกิเลส ๑๐ อย่าง เกิดขึ้นอย่างใดอย่างหนึ่งหรือทั้งหมด ก็ขึ้นอยู่กับความเพียรและความเห็นผิดมากน้อยต่างกัน วิปัสสนูปกิเลส ๑๐ อย่างได้อธิบายไว้ในหนังสือหลายเล่ม ผู้อ่านคงไม่ได้เห็น จะได้อธิบายไว้ในหนังสือเล่มนี้เพียงย่อเอาไว้ ถ้าหากไม่เข้าใจจงมา

สอบถามในภายหลัง วิปัสสนูปกิเลส ๑๐ ข้อ มีดังนี้

๑. โภภาส ในขณะที่นำสมาธิจิตมีความสงบได้แล้ว จะเกิดเป็นแสงสว่างขึ้นในลักษณะต่างๆ ในขณะที่นั้นใจอยากจะอยู่กับความสว่าง นั้น
๒. ปีติ จะเกิดความเอิบอímใจอยู่ตลอดเวลา
๓. ปัสสัทธิ จะมีความสงบภายในใจอยู่ตลอดเวลา
๔. สุขะ จะมีความสุขกายสุขใจเป็นอย่างมาก
๕. ญาณะ จะมีญาณรู้เกิดขึ้นเหมือนกับมีเสียงมากระซิบใจ เป็นเรื่องทางโลกบ้าง เป็นเรื่องของธรรมบ้าง จริงบ้างไม่จริงบ้าง
๖. อธิโมกข์ น้อมใจเชื่อว่าสิ่งที่เกิดขึ้นจากสมาธินี้เป็นของดี มีความพอใจในสิ่งที่เกิดขึ้น
๗. ปักคาหะมีความเพียรที่เข้มข้นจริงจัง ไม่มีความเหน็ดเหนื่อย จะทำความเพียรติดต่อกันอยู่ตลอดเวลา
๘. อุปัญฐาน มีสติระลึกรู้ทันต่อเหตุการณ์ทุกอิริยาบถต่อเนื่องกันอยู่เป็นนิจ ไม่มีการเผลอตัว
๙. อุเบกขา ใจวางเฉยในทุกๆ อย่าง ไม่ผูกพันยึดติดอยู่ในสิ่งใดๆ ไม่มีความรัก ความชังแฉ่งใจ
๑๐. นิกันติ มีความพอใจยินดีในสิ่งที่เกิดขึ้นทั้งหมด มีความมั่นใจว่าเป็นวิธีที่ถูกต้องแล้วอย่างฝังใจ เมื่อเป็นถึงจุดนี้เรียกว่า จิตลุ่มสลายไปแล้ว ถึงจะพูดธรรมะได้อยู่ก็ตาม

แต่ส่วนลึกของใจนั้นเป็นวิปัสสนูปกิเลสเต็มตัว ที่เรียกกันว่าคนจิตเพี้ยน หรือเรียกว่ากรรมฐานแตกนั่นเอง

สัมมาสมาธิ

สัมมาสมาธิ เป็นสมาธิที่ตั้งใจมั่นที่ชอบธรรมเป็นสมาธิที่พระพุทธเจ้าทรงสรรเสริญ สมาธินี้เป็นแนวทางที่เชื่อมโยงให้เกิดในวิปัสสนา ผู้ปฏิบัติได้พูดถึง สัมมาสมาธิ และพูดถึงวิปัสสนากันอยู่เสมอ สายสัมมาสมาธินี้เป็นสายที่ตรงต่อมรรคผลนิพพานโดยแท้ ก่อนจะมาถึงเป็นสัมมาสมาธิได้นั้นต้องมีเหตุปัจจัยเชื่อมโยงกันมา ที่เรียกว่า สัมมาทิฏฐิ ปัญญาความเห็นชอบตามอุบายวิธีที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้แล้ว ต้องศึกษาในมรรคแปดให้ดี มิฉะนั้นจะหลงทางไม่เป็นไปตามคำสอนของพระพุทธเจ้าเลย ให้เราได้พิจารณาด้วยเหตุผลว่า ทำไมพระพุทธเจ้าจึงเอา สัมมาทิฏฐิ ปัญญาความเห็นชอบเป็นฐานหลัก เป็นจุดเริ่มต้นในการปฏิบัติธรรม ถ้าวางฐานหลักไม่ถูกต้องในการปฏิบัติแล้ว จะต่อการปฏิบัติให้ตรงไปในมรรคผลนิพพานไม่ได้เลย ฉะนั้นปัญญาความเห็นชอบจึงเป็นจุดเริ่มต้น

ที่สำคัญยิ่ง ผู้ค้นพบแนวทางนี้คือพระลัทธิตถะภิกขุ พระองค์ทรงค้นพบที่ฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา ในขณะที่พระองค์ทรงลอยถาดทองคำนั้นเอง ในช่วงนั้นพระองค์ยังไม่ได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า แต่พระองค์ทรงค้นพบแนวทางที่ถูกต้องด้วยพระองค์เอง ไม่มีใครๆ เป็นครูอาจารย์ แนะนำสอนให้แต่อย่างใด พระองค์จึงทรงประกาศว่า แนวทางปฏิบัติที่ถูกต้องตรงต่อมรรคผลนิพพาน ได้ค้นพบแล้วในขณะนี้ นั่นคือสัมมาทิฐิ ปัญญาความเห็นชอบ เมื่อพระองค์ทรงตั้งปัญญาความเห็นชอบได้แล้ว การปฏิบัติในขั้นต่อไป อูบายธรรมต่างๆ จะเป็นธรรมะปฏิบัติที่ชอบธรรมไปทั้งหมด เมื่อเริ่มต้นเป็นสัมมาปฏิบัติอย่างไร ในระดับต่อไปก็เป็นสัมมาปฏิบัติเชื่อมโยงต่อกัน จนถึงขั้นสูงสุดคือมรรคผลนิพพาน

การปฏิบัติถ้าหากทำถูกหลักวิธีแล้วไม่เป็นของยาก ไม่เหมือนกับพระบางองค์ ฆราวาสบางท่านที่ได้พูดว่า นั่งสมาธิมีความจริงจัง นั่งเอาจนกันแตก เคนจกรมจนเท้าแตก การปฏิบัติไม่ถูกหลักวิธี ก็เป็นสิ่งที่ทำยากเป็นธรรมดาถ้าวางทิศทางให้ถูกแล้วไม่ต้องลงทุนถึงขนาดนั้น เหมือนผู้มีความฉลาดในการทำมิด

เอาเหล็กท่อนเหล็กแหวนมาทำ เขาทำกันง่าย ๆ ไม่เหมือนกับคนทำไม้เป็นหรือทำผัดชั้นตอน เอาเหล็กมาใส่ไฟ ตีจนเหล็กขาดกระจุยไป ก็เป็นมิดไม่ได้อยู่นั่นเอง นี่มันได้การปฏิบัติจะยากง่ายอย่างไร ขึ้นอยู่กับการวางทิศทางให้ตรงหรือไม่ตรงเท่านั้น ทิศทางที่ตรงที่สุด พระพุทธเจ้าทรงวางเอาไว้แล้ว แต่พวกเราไม่ปฏิบัติตาม พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า ให้เริ่มจากสัมมาทิฐิ ปัญญาความเห็นชอบเป็นหลักเริ่มต้น แต่พวกเรากลับไปทำสมาธิเป็นหลักเริ่มต้น มันจึงสวนทางกับคำสอนของพระพุทธเจ้า เป็นวิธฉายหนึ่งคนละม้วนทีเดียว เวลาพูดยังว่าจะปฏิบัติภาวนาให้เป็นไปตามแนวทางของพระพุทธเจ้า เวลาปฏิบัติภาวนาจริงไม่ใช่เลย มักเป็นไปตามแบบฉบับของพวกดาบสฤาษีกันทั้งนั้น เมื่อทำอย่างนี้แล้วยังมาเรียกร้องหาปัญญา เรียกร้องหาความฉลาดรอบรู้ในสังขาร เวลาคำเป็นอีกอย่างหนึ่ง เวลาเรียกร้องต้องการอีกรูปแบบหนึ่ง เข้ากันไม่ได้เลย เหมือนทาสีดำ แต่ต้องการให้เป็นสีขาว มันเป็นไปได้ ผู้ปฏิบัติต้องศึกษาให้ดีกว่านี้ เรียบเรียงประวัติของพระพุทธเจ้าให้ถูก และอ่านประวัติของ

พระอรียเจ้าในสมัยครั้งพุทธกาลดูบ้าง เพื่อเราจะได้อเอาตัวอย่างอุบายวิธีนั้นมาปฏิบัติต่อไป คิดแล้วก็น่าเห็นใจกับผู้ปฏิบัติในยุคนี้ ก็เพราะมีครูอาจารย์ผู้มีการศึกษาน้อย ไม่เข้าใจในแนวทางที่ถูกต้อง พวกเราก็พลอยไม่ถูกต้องไปด้วย

การเริ่มต้นการปฏิบัติจากสัมมาทิฐิ ปัญญาความเห็นชอบนี้ เป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญยิ่งถ้าตั้งหลักสัมมาทิฐิ ปัญญาความเห็นชอบได้แล้ว หลักสัมมานี้ก็จะเชื่อมโยงเป็นสัมมาสังกัปป คือ ความดำริพิจารณาที่ถูกต้องชอบธรรม และเชื่อมโยงไปเป็นสัมมาวาจา คำพูดออกมาแต่ละประโยคก็เป็นธรรม สัมมากรรมันตะ การทำงานก็เป็นงานที่ชอบธรรม สัมมาอาชีวะ การเลี้ยงชีวิตก็เป็นความชอบธรรม สัมมาวายามะ ความเพียรพยายามในสิ่งใด ก็เป็นความเพียรที่ชอบธรรม สัมมาสติ การระลึกได้ในสิ่งใด ก็ระลึกได้ที่ถูกต้องชอบธรรม สัมมาสมาธิ ก็เป็นจิตมีความตั้งมั่นชอบธรรม นี้คือสายสัมมาทิฐิ ปัญญาความเห็นชอบ เป็นทางที่ตรงสู่วิปัสสนา และตรงเข้าสู่วิปัสสนาญาณ เข้าสู่ทางมรรคผลนิพพาน การปฏิบัติตามแนวทางของพระพุทธเจ้านี้

เป็นสิ่งที่ทำได้ง่าย พระพุทธเจ้าของพวกเราทั้งหลายในชั้นเริ่มแรกพระองค์ก็ไม่ทรงทราบวิธีปฏิบัติสายสัมมาทิฐิ ปัญญาความเห็นชอบแต่อย่างใด พระองค์ทรงทดลองปฏิบัติอยู่หลายรูปแบบ เช่นไปทำสมาธิความสงบอยู่กับคาบสทั้งสองเป็นเวลานาน พระองค์ทรงเห็นว่าไม่ใช่ทางที่จะตัดกระแสแห่งความเกิดได้ ถ้าพวกเราได้อ่านประวัติของพระพุทธเจ้าในจุดนี้ คิดว่าทุกคนพอจะเข้าใจในความหมายทันที ว่าพระพุทธเจ้าของพวกเรา ก็เคยทรงปฏิบัติผิดมาแล้ว พวกเราพากันปฏิบัติผิดอยู่ทำไมจึงไม่รู้ตัว แม้ผู้สอนก็เช่นเดียวกัน ถ้าอ่านตำราตอนที่พระองค์ได้ทรงปฏิบัติผิดมาแล้ว ก็คงไม่สอนให้ผู้ปฏิบัติหลงจมอยู่ในสมาธิความสงบเหล่านี้ วิธีที่พระองค์ทรงปฏิบัติถูกก็มีตำราเขียนไว้อย่างชัดเจน พวกครูอาจารย์ผู้สอนไม่อ่านตำราคู่มือไม่รู้เรื่องหรืออ่านตำรามานแล้ว แต่ไม่มีปัญญาที่จะตีความหมายให้แตกฉาน จึงไม่รู้ความจริงของการปฏิบัติที่ถูกต้องและไม่เข้าใจในการเจริญในวิปัสสนา แต่ตำราวิธีการทำสมาธิที่นำมาจากประเทศพม่ากลับมีความสนใจเป็นพิเศษ นำมาสอนและปฏิบัติตามเป็นจำนวนมากมาย

อยู่ที่ไหนก็พากันทำความสงบแข่งกัน เมื่อออกจากสมาธิมา ยังถามต่อไปว่าเป็นอย่างไรเห็นอะไรบ้างไหม เป็นคำพูดที่จูงใจให้ผู้ปฏิบัติเกิดความหลงในภาพนิมิตอีกต่อหนึ่ง หรือไปสอบถามอารมณ์กรรมฐานกันด้วยวิธีต่าง ๆ วิธีการสอนและปฏิบัติอย่างนี้ไม่มีในสมัยครั้งพุทธกาลเลย ถ้ามีพระพุทธเจ้าทรงสอนใครที่ไหนใครได้บรรลุมรรคผลนิพพานในการปฏิบัติอย่างนี้ หนังสือตำราที่อ่านมาทั้งหมดนั้นต้องพิจารณาให้ดี มีทั้งผิดทั้งถูกปะปนกันอยู่ในเล่มเดียวกัน อาจจะมีส่วนที่ผิดเป็นถูก ส่วนที่ถูกแต่มาเข้าใจว่าผิดก็อาจเป็นได้ ในหลักกาลามสูตร เป็นพุทธพจน์ที่พระองค์ได้ตรัสเอาไว้ ๑๐ ข้อ ทำไมพระพุทธเจ้าทรงบัญญัติเอาไว้ เพราะพระพุทธเจ้าทรงมีพระญาณหยั่งรู้ ในบั้นปลายพระพุทธศาสนาของพระองค์แล้วว่า ในยุคนั้นจะมีกุลบุตรผู้นับถือพระพุทธศาสนาของเราตลาคตบางกลุ่ม ไม่มีปัญญาแตกฉาน ตีความหมายในธรรมไม่ถูกต้อง จะเขียนตำราอันผิดเพี้ยนจากคำสอนเราตลาคตไป ในยุคหลังก็จะสืบทอดตำราที่ผิดนี้ว่าเป็นความถูกต้อง เมื่อนำไปปฏิบัติก็จะไม่เป็นไปในมรรคผลนิพพาน

แต่อย่างไร ใน ๑๐ ข้อมีข้อหนึ่งพระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า อย่าเชื่อตามตำราหรือคัมภีร์ ทำไมพระพุทธเจ้าจึงตรัสไว้แบบนี้ พวกเราพอจะมีปัญญาตีความหมายได้ไหม ถ้าพวกเราฝึกปฏิบัติให้เป็นสัมมาทิฐิ ปัญญาความเห็นชอบ สัมมาสังกัปปो การดำริพิจารณาในเหตุผลที่ชอบธรรม จะไม่เหลืออวิสัยแต่อย่างใด

ในยุคปลายพระพุทธศาสนานี้ พระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า มีการแก้ไขเพิ่มเติมไปมาก เช่น ชาวพุทธที่แยกออกไปเป็นกลุ่มเล็กกลุ่มใหญ่ มีอยู่ทั่วไปหลายประเทศด้วยกัน มีประเทศจีน เกาหลี ญี่ปุ่น ทิเบต เป็นต้น หลักพระวินัย หลักของพระสูตร มีความแตกต่างกันอยู่มากทีเดียว แต่ก็ยังถือว่าเป็นชาวพุทธด้วยกัน ในหลักการปฏิบัติเพื่อความหลุดพ้น เข้าสู่กระแสแห่งมรรคผลนิพพานนี้ ก็ขึ้นอยู่กับว่าใครจะตีความหมายในแนวทางปฏิบัติได้แค่ไหน ก็ให้เป็นตัวใครตัวมัน ส่วนชาวพุทธที่เป็นฝ่ายเถรวาทในประเทศไทยนี้ก็เช่นกัน ใครจะตีความหมายในหลักปฏิบัติเป็นอย่างไร ก็ให้เป็นตัวใครตัวมันเช่นกัน แต่มีการยืนยันได้ว่า มรรคมืองค์แปดมีความสมบูรณ์

และถูกต้องที่สุด แต่ใครจะปรับวิธีการในการปฏิบัติ
อย่างไรนั้น ก็ให้ขึ้นอยู่กับความเห็นความเข้าใจของ
แต่ละท่าน แต่สำหรับผู้เขียนหนังสือเอง ก็ต้องยอมรับ
ในมรรคแปดอย่างเต็มตัว และให้เป็นไปตามหลักการ
เดิมที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสเอาไว้ นั่นคือหลักของสัมมา
ทิฎฐิ ปัญญาที่เห็นชอบเป็นหลักยืนตัว เมื่อมีปัญญา
ความเห็นชอบอย่างถูกต้องในสังขารแล้ว จะเป็น
ตัวหนุนความคิดความดำริพิจารณาให้เป็นไปในเหตุผล
ตามหลักความเป็นจริงในสังขาร จึงเรียกได้ว่าหลัก
ของปัญญา ปัญญาที่ว่านี้แบ่งออกเป็น ๓ หมวด
ด้วยกัน ๑. สุตมยปัญญา ๒. จินตามยปัญญา
๓. กวานามยปัญญา ในจุดเริ่มต้นต้องอาศัย สุตมยปัญญา
เป็นปัญญาเพื่อการศึกษา งานทุกประเภท จะเป็นงาน
ทางโลกหรืองานในทางธรรม ต้องอาศัยสุตมยปัญญา
ศึกษาก่อนทั้งนั้น

เช่นการรักษาศีล จะเป็นศีล ๕, ศีล ๘, ศีล ๑๐
และศีล ๒๒๗ ของพระก็ตาม ก็ต้องใช้สุตมยปัญญา
ศึกษาให้เข้าใจก่อน จึงจะรักษาศีลในหมวดนั้นๆ ได้ ว่า
ศีลแต่ละข้อมีการปฏิบัติอย่างไร รักษาอย่างไร ละเว้น

ในสิ่งใดบ้าง ศีลข้อไหนผิดในการทำทางกาย ศีลข้อไหน
ผิดด้วยการพูดทางวาจา สมุฏฐานของศีลที่จะขาดได้มี
๓ มูลเหตุดังนี้ ๑. ทางกายใจ ๒. วาจาใจ ๓. กายวาจาใจ
ศีลข้อไหนผิดทางกายใจ ศีลข้อไหนผิดทางวาจาใจ
ศีลข้อไหนผิดทั้งกายวาจาใจ ต้องใช้สุตมยปัญญาศึกษา
ให้เข้าใจก่อน จึงเจตนารักษาศีลในข้อนั้นและหมวดนั้น
ศีลขาดก็รู้ว่าศีลขาด ศีลเศร้าหมองก็รู้ว่าศีลเศร้าหมอง
ศีลยังมีความสมบูรณ์อยู่ ก็ต้องมีปัญญารอบรู้ในศีล
ของตน จึงเรียกว่าปัญญารอบรู้ในหมวดศีล ถ้ามีปัญญา
ในการรักษาศีลอยู่แล้ว ศีลจะไม่ขาดไม่เศร้าหมอง
ไม่เป็นสัลลพตปรามาส ไม่ลูบคลำในศีลของตัวเองว่า
ขาดไปแต่อย่างใด เพราะศีลของฉรราวาสที่รักษากันอยู่
จะเป็นศีล ๕, ศีล ๘ ศีลในระดับนี้เป็นสัจจิตตะ มิ
ความเจตนาจะละเมิดในศีลก่อนจึงจะขาดได้ ถ้าไม่มี
เจตนาละเมิด ศีลก็ยังไม่ขาด เช่นศีลข้อปาณา ต้องครบ
องค์ ๕ ศีลจึงจะขาดคือ ๑. สัตว์นั้นมีชีวิต ๒. รู้ยู่ที่ว่า
สัตว์นั้นมีชีวิต ๓. เจตนาที่จะฆ่า ๔. เพียรพยายามที่
จะฆ่า ๕. สัตว์นั้นได้ตายไปในการกระทำของตัวเอง
ถ้าสัตว์นั้นตายไปไม่ครบองค์ ๕ นี้ศีลก็ไม่ขาด ศีลข้อ

อื่น ๆ ก็เช่นเดียวกัน ฉะนั้นปัญญาต้องมาก่อนศีล ถ้ารู้จักวิธีในการรักษาศีลอย่างนี้ ศีลจะไม่ขาดจากตัวเรา แต่อย่างใด หรือหากศีลได้ขาดจริง ๆ ก็มีปัญญาต่อศีล ให้เกิดมีตามเดิมได้ จึงเรียกว่าสัมมาทิฐิ ความเห็นชอบ ในวิธีการรักษาศีลของตัวเอง

สุตมยปัญญา

สุตมยปัญญา ปัญญาศึกษาในวิธีทำสมาธิ ให้เข้าใจในวิธีทำสมาธิแต่ละรูปแบบมีความแตกต่างกันอย่างไร คนส่วนใหญ่มีความเข้าใจว่า ต้องทำสมาธิให้จิตมีความสงบก่อนปัญญาจึงจะเกิดขึ้น การทำอย่างนี้ จะมีความขัดกันกับวิธีเดิม ที่พระพุทธองค์เคยทรงปฏิบัติมาแล้ว ในสมัยที่พระองค์ได้ทรงปฏิบัติทำสมาธิอยู่กับดาบสทั้งสอง และดาบสทั้งสองทำสมาธิมีความสงบคืออยู่แล้ว ทำไมพระปัญญาของพระองค์และปัญญาของดาบสทั้งสองจึงไม่เกิดขึ้นเล่า พวกเราต้องศึกษาให้ดี ให้มีเหตุผล มิใช่ว่าตำราว่าอย่างไรก็เอาตามทั้งหมด ให้ปรับความเห็นเสียใหม่ ไม่เช่นนั้นจะเป็นกลุ่มกาลามสูตร ที่มีแต่ความเชื่อเพียงอย่างเดียว ไม่มีปัญญาฉลาดรอบรู้

ในเหตุผลแต่อย่างใด ฉะนั้นก่อนจะทำสมาธิต้องใช้ปัญญาศึกษาให้เข้าใจก่อน มิใช่ว่าจะทำสมาธิโดยไม่รู้ในความหมายอะไร สัมมาสมาธิเป็นอย่างไร มิจฉาสมาธิเป็นอย่างไร โมหสมาธิเป็นอย่างไร ลักษณะจิตที่เป็นขณิกสมาธิ ลักษณะจิตที่เป็นอุปจารสมาธิ ลักษณะจิตที่เป็นอัปนาสมาธิ จิตเข้าสู่รูปฌาน จิตเข้าสู่อรุฌานเป็นอย่างไร ต้องใช้ปัญญาศึกษาให้เข้าใจก่อน เมื่อทำสมาธิไปจิตก็จะรู้ได้ ถ้าผิดต้องใช้ปัญญาเข้าแก้ไข ถ้าถูกต้องก็ได้ทำสมาธิในวิธีนั้นต่อไป จิตเป็นสมาธิความตั้งใจมั่นเป็นอย่างนี้ จิตเป็นสมาธิความสงบเป็นอย่างนี้ ถ้าจิตเป็นสมาธิความตั้งใจมั่นเพียงเท่านั้นจะไม่ถึงลงสู่ความสงบได้ ก็ไม่จำเป็น ให้น้อมจิตที่เป็นสมาธิความตั้งใจมั่นนั้น ใ้ไปในทางปัญญาพิจารณาในสังขารตามความเป็นจริงได้เลย ถ้าจิตถึงลงสู่ความสงบได้ก็อยู่ในความสงบนั้นไป อย่าไปบังคับให้มันถอน เมื่อความสงบอิมัตถ์มันแล้วจะถอนขึ้นมาเอง แล้วตั้งสติเอาไว้ไม่ให้ถอนหมด ให้อยู่ในขั้นอุปจารสมาธิ หรืออยู่ในขั้นขณิกสมาธิก็ได้ แล้วน้อมไปใช้ในทางปัญญาพิจารณาในสังขารตามความเป็นจริงต่อไป แต่ปัญญาที่

จะนำมาพิจารณานั้น ให้ฝึกปัญญาในเวลาตามปกติ เอาไว้ให้ชำนาญ ในเมื่อทำสมาธิจิตมีความตั้งมั่นเป็น ขณิกะ อุปจาระได้แล้ว ก็น้อมมาประกอบกับปัญญาที่เราได้ฝึกไว้แล้ว นี่เป็นหลักเดิมที่พระพุทธเจ้าทรงสอน พุทธบริษัทในสมัยครั้งพุทธกาล ในยุคนี้ผู้สอนและผู้ปฏิบัติตาม จะมีความแตกต่างไปจากหลักวิธีเดิมของพระพุทธเจ้าอยู่มาก มีความแตกต่างกันอย่างไร ให้เราไปสังเกตการปฏิบัติของแต่ละกลุ่มก็แล้วกัน ฉะนั้นการใช้ปัญญาศึกษาในวิธีทำสมาธิไว้ก่อน เมื่อศึกษาในวิธีการทำสมาธิมีความเข้าใจแล้ว สิ่งสำคัญอีกอย่างหนึ่งต้องใช้ปัญญามาศึกษาตัวเองว่าตัวเรามีความเหมาะสมในการทำสมาธิประเภทไหน เราเป็นนิสัยอะไรต้องรู้จักนิสัยตัวเอง ถ้าเราเป็นนิสัยปัญญาวิมุตติ ก็ต้องเอาสมาธิความตั้งมั่นมาเป็นองค์ประกอบ น้อมไปในทางปัญญาได้เลย ถ้าเราเป็นนิสัยเจโตวิมุตติ ก็สามารถทำสมาธิให้ถึงลงสู่ความสงบได้ไม่ยากเลย นี่คือสุตมยปัญญาต้องนำมาศึกษาในสมาธิ และมาศึกษานิสัยของตัวเองให้เข้าใจเอาไว้ ถ้ามีความเข้าใจอยู่อย่างนี้ การทำสมาธิแต่ละประเภทจะไม่มีคำว่ายาก

แต่อย่างใด มิใช่ว่าจะทำสมาธิแบบสุมสี่สุมห้าโดยไม่มีหลักการ เหมือนกับเราจะไปทางไหน ในที่แห่งใด ก็ต้องศึกษาเส้นทางที่จะไป และสถานที่ที่จะต้องไปไว้ก่อน ทั้งนี้ ถ้าไปที่ไหนแบบสุมเดาจะต้องมีปัญหาเกิดขึ้นกับเราอย่างแน่นอน นี่ฉันทิ การทำสมาธิภาวนาก็ฉันทิ ต้องศึกษาให้เข้าใจทุกขั้นตอน แล้วนำมาปฏิบัติก็จะเป็นไปตามที่เราได้ศึกษามาแล้วผลที่เกิดขึ้น ก็จะเป็นสัมมาสมาธิแน่นอน

สุตมยปัญญาศึกษาในหมวดธรรมเอาไว้ ในหมวดธรรมนั้นมีหลายหมวดหมู่ ถ้าจะอธิบายในตำราหมวดธรรมนั้นมีมาก จะศึกษาให้จบสิ้นทุกหมวดหมู่นั้นจะไม่มีจบสิ้นได้ ข้อสำคัญให้ศึกษาในหมวดธรรมในขั้นพื้นฐานเอาไว้ หมวดธรรมไหนควรนำมาปฏิบัติก่อน หมวดธรรมไหนควรนำมาปฏิบัติในภายหลัง ธรรมหมวดไหนที่มีความเหมาะสมกับจริตนิสัยของเรา ก็เอาธรรมหมวดนั้นมาปฏิบัติต่อไป เหมือนเราไปซื้อยานานาชนิดมาเก็บไว้ที่บ้าน เมื่อมีอาการเจ็บไข้ไม่สบายขึ้นมา เราก็จะหยิบเอายานิดแก๊โรครเราได้มากิน ถ้าจับยามากินไม่ถูกกับโรค อาการ

เจ็บป่วยก็ไม่หายได้ นี่ฉันใด การศึกษาในหมวดธรรม
 มากมายนั่นศึกษาได้ แต่ในภาคปฏิบัติแล้วต้องเลือกเอา
 ธรรมะให้เป็น คำว่าเลือกหมวดธรรมก็หมายถึงผู้มี
 ปัญญา ถ้าไม่มีปัญญาจะเลือกธรรมมาปฏิบัติให้ถูก
 กับนิสัยตัวเองไม่ได้เลย เพราะธรรมะทั้งหมดเป็นปริยัติ
 ฉะนั้นต้องมาศึกษาในปริยัติให้เข้าใจ แต่ก็ต้องทำ
 ความเข้าใจแก่ตัวเองว่าธรรมทั้งหลายในตำราทั้งหมด
 นั้น เพียงเป็นชื่อของธรรมเท่านั้น ธรรมตัวจริงอยู่ที่
 ตัวเราเองทั้งหมด ผู้ปฏิบัติธรรมจึงมีความจำเป็น
 อย่างยิ่ง จะต้องมาศึกษาธรรมในตัวเองให้เข้าใจ เพียง
 รู้ชื่อของธรรมแต่ไม่รู้ตัวธรรม จะนำมาประกอบกัน
 ไม่ได้เลย ฉะนั้นต้องศึกษาทั้งสองอย่าง เหมือนรู้ชื่อ
 ของคนแต่ไม่รู้ตัวคน หรือรู้แต่ยอดเงินในบัญชี ตัวเงิน
 จริงอยู่ที่ไหน บัญชีเพียงเป็นตัวเลข เงินก็เป็นเงิน ถ้า
 ตัวเลขไม่ตรงกับตัวเงิน จะเอาเงินมาใช้ไม่ได้เลย นี่ฉันใด
 เพียงรู้ชื่อของธรรมแต่ไม่รู้ธรรม จะเอาชื่อของธรรมกับ
 ตัวธรรมเชื่อมโยงต่อกันไม่ได้เลย

ฉะนั้นในการใช้ปัญญาศึกษาในหมวดธรรมจึงเป็น
 สิ่งสำคัญยิ่ง ชื่อของธรรมนั้นพระพุทธเจ้าทรงตั้งชื่อไว้

ไม่มากนัก ธรรมะที่พระพุทธเจ้าไม่ได้ทรงตั้งชื่อเอาไว้
 นั้นมีจำนวนมาก พระพุทธเจ้าได้ตรัสกับพระอานนท์ว่า
 ไบไม้อยู่ในกำมือของเรา กับไบไม้ที่ไม่ได้อยู่ในมือ ไบไม้
 ส่วนไหนมีมากกว่ากัน พระอานนท์ตอบว่า ไบไม้อยู่
 ในกำมือมีส่วนน้อย ไบไม้อยู่ในที่ทั่วไปมีจำนวนมาก
 พระเจ้าข้า พระพุทธเจ้าตรัสว่า นี่ฉันใด อานนท์ ธรรมะ
 ที่เรากถาคตได้ตรัสเอาไว้มีจำนวนน้อย ธรรมะที่เรา
 กถาคตยังไม่ได้ตรัสเอาไว้มีจำนวนมาก ฉะนั้นธรรมะ
 ที่พระพุทธเจ้าไม่ได้ตรัสเอาไว้จะมีเต็มโลกสงสารอย่าง
 มากมาย หรือจะว่าเต็มทั้งสามภพนี้ก็ไม่ผิด ถ้าผู้ใด
 หลงในชื่อของธรรมก็จะรู้กับแคบไป ถ้าธรรมไหนที่
 ไม่มีชื่อก็จะว่าหมวดธรรมนั้นไม่ถูก เช่นชื่อของธรรม
 อยู่ในนักกรรมชั้นตรี ชั้นโท ชั้นเอก หรือมหาเปรียญ
 ก็เพียงเป็นชื่อของธรรมทั้งนั้น จำเป็นก็ต้องศึกษาตาม
 กำลังพอที่จะศึกษาให้รู้ได้ ถึงจะไม่รู้ชื่อของธรรมได้
 มากนัก เพียงรู้ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา อันเป็นหลัก
 ศูนย์รวมรองรับในหมวดธรรมทั้งหลาย ต้องมารวม
 ลงในความไม่เที่ยง เป็นไปในความอดทนต่อสัจอยู่กัน
 ไป เป็นไปในสิ่งอะไรไม่มีอะไรเป็นเราเป็นเขา นี่คือ

การศึกษาความจริง ในทุกอย่างก็จะต้องเป็นไปอย่างนี้ หากศึกษาในลักษณะอย่างนี้จะมีการเชื่อมโยงต่อการปฏิบัติได้ง่าย มิใช่ว่าจำชื่อของธรรมได้ก็จะเข้าใจว่าเรารู้ความจริงในธรรม ความเข้าใจอย่างนี้ก็ไม่แตกต่างกันกับ ไปฐิละ ผู้แบกคัมภีร์เปล่า เหมือนกับมดแดงอยู่กับผลมะม่วง จะไม่ได้ลิ้มรสของมะม่วงเลย ความหมายของธรรมก็ต้องศึกษาให้รู้ให้เข้าใจในธรรมภายในธรรมภายนอก และชื่อของหมวดธรรมนั้น ๆ

สุดมยปัญญา เป็นปัญญาภาคการศึกษาในคันถธุระ และศึกษาในวิปัสสนาธุระ คำว่าศึกษาในหมวดคันถธุระ เช่นศึกษาในหมวดศีล ศึกษาในวิธีทำสมาธิ และศึกษาในหมวดธรรมต่าง ๆ ให้เข้าใจ เมื่อศึกษาเข้าใจดีแล้ว จึงเอาหมวดธรรมนั้นมาประกอบ ในการศึกษาวิธีการเจริญวิปัสสนา การเจริญในวิปัสสนานั้นมีหลักการเจริญอย่างไร ต้องศึกษาให้เข้าใจจึงจะรู้ในวิธีเจริญในวิปัสสนาได้อย่างถูกต้องที่เรียกว่า จินตามยปัญญา เป็นคู่กับปฏิบัติ จินตามยปัญญาเป็นปัญญาในภาคปฏิบัติโดยตรง คำว่าปฏิบัติจึงเอาหลักฐานสองอย่างมาประกอบกัน หลักฐานสองอย่างนั้น มีหลักฐานใน

เอกสาร นั่นคือชื่อของธรรมในหมวดปริยัติ และหลักฐานที่เป็นพยานบุคคล หมายถึงตัวเรา ทั้งสองนี้เอามาประกอบกันในการเจริญในวิปัสสนา วิปัสสนาก็หมายถึงปัญญานั้นเองปัญญาก็เริ่มจากความเห็นชอบตามความเป็นจริง การเจริญในวิปัสสนาก็คือ ใช้ปัญญาพิจารณาความจริง เพราะใจเราหลงความเป็นจริงจึงได้เกิดความยึดติดผูกพัน ความดีใจความพอใจความรักเหล่านี้เป็นช่องทางให้ใจได้เกิดความหลงทั้งนั้น ถ้าหลงในร่างกายตัวเอง ก็ต้องเอาร่างกายนั้นแหละมาแจกแจงแยกแยะออกมาเป็นส่วน ๆ ถ้าแยกกายออกมาเป็นชิ้นส่วนได้ จะไม่มีคนอยู่กับร่างกายนี้เลย ทุกอย่างเพียงเป็นธาตุสี่เท่านั้น หรือจะพิจารณาในความเป็นภายนอก เช่นวัตถุสมบัติที่มีอยู่ ก็ใช้ปัญญาพิจารณาให้รู้ว่าเป็นปัจจัยอาศัยในขณะที่ยังมีชีวิตอยู่เท่านั้น อีกไม่กี่วันเดือนปีเราก็ต้องพลัดพรากจากสมบัตินี้ไป สมบัติทั้งหลายนั้นก็ตกทอดอยู่ในความปกครองของคนอื่นไป อีกไม่นานเขาเหล่านั้นก็จะพลัดพรากจากสมบัตินี้ไปเช่นกัน

ฉะนั้นการเจริญในวิปัสสนา หมายถึงใช้ปัญญา

พิจารณาความจริง เปิดเผยความจริงให้ใจได้รู้เห็นความจริง ถ้าหากใจได้รู้เห็นในสังขารความเป็นจริงเมื่อไร ก็ใจนั้นแหละจะถอนออกจากความยึดมั่นถือมั่นเอง ไม่ต้องไปบีบบังคับให้ใจปล่อยวางอะไร เมื่อใจรู้เห็นในความเป็นจริงเมื่อไรใจจะปล่อยวางในเมื่อนั้น ส่วนมากผู้เจริญในวิปัสสนาจะไม่เข้าใจเท่าไร จะมีความเข้าใจอย่างผิวเผินว่า ทำสมาธิแล้วเอาหมวดธรรมต่าง ๆ มาพิจารณา หรือพิจารณาไปตามชื่อของธรรมเท่านั้น การทำอย่างนี้มีใช่เป็นการเจริญวิปัสสนาแต่อย่างใด เพียงเอาปัญญาไปพิจารณาในสัญญาที่เป็นชื่อของธรรมเท่านั้นการทำในวิธีนี้จะไม่เกิดความแยกกาย และไม่เกิดความหายสงสัยแต่อย่างใด เป็นเพียงเจริญในปริยัติเท่านั้น การเจริญในภาคปฏิบัติต้องใช้ปัญญามาพิจารณาในรูปธรรมและนามธรรม อันมีอยู่ในตัวเราทั้งหมดและต้องเป็นปัญญาที่ตัวเราได้ฝึกมาเท่านั้น การรู้เห็นในสังขารใด ก็ต้องรู้เห็นด้วยปัญญาของตัวเอง ไม่ต้องไปยืมธรรมะจากตำรา หรือไปจำเอาธรรมะจากครูอาจารย์มาพูดอวดกัน เพราะการพิจารณาไปตามชื่อของธรรมนั้นไม่ใช่เป็นสิ่งที่ยาก

การพิจารณาธรรมตัวจริงด้วยปัญญาเราเอง ถ้าหากฝึกพิจารณาอยู่บ่อยๆ ก็จะเกิดความเคยชิน ก็จะง่ายไปเอง ถ้าไม่เคยมาก่อนก็เป็นสิ่งที่ยากของท่านผู้นั้น การปฏิบัติจะยากจะง่ายขึ้นอยู่กับความสามารถเฉพาะตัว ถ้าผู้มีสติปัญญาที่ดีก็ง่ายต่อการปฏิบัติ ถ้าปัญญาไม่มีก็ยากที่จะรู้เห็นในสังขารได้ จะเหมือนกับพระโปฐิละ มีความรู้ดีแต่ขาดปัญญาความฉลาดรอบรู้ก็เป็นไปในมรรคผลนิพพานไม่ได้ เพราะความรู้เป็นเพียงแผนที่เท่านั้น ถ้าดูแผนที่ไม่เข้าใจก็ไปไม่ถูกกับจุดหมายปลายทาง และเกิดการหลงทางเรื่อยไปจะวนไปเวียนมาในที่แห่งเดียวเท่านั้น

จินตามยปัญญา

จินตามยปัญญานี้เป็นคู่ในภาคปฏิบัติโดยตรง เมื่ออ่านตำราในสุดมยปัญญาเข้าใจดีแล้ว ก็ต้องมาใช้จินตามยปัญญามาเป็นวิธีการวิเคราะห์ในหมวดธรรมนั้น ๆ ให้รู้จักในความหมายให้ถูกต้องตามหลักความเป็นจริง ว่าหมวดไหนควรนำมาปฏิบัติอย่างไร เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นทางกายทางวาจา หรือปัญหาเกิดขึ้น

ทางใจ ก็ต้องใช้จินตามยปัญญาเลือกหาหมวดธรรม
เข้ามาแก้ไขเพราะใจเป็นตัวสร้างปัญหาให้เกิดขึ้นได้ง่าย
เมื่อปัญหาเกิดขึ้นจากใจแล้วก็ต้องกระจายออกมาทาง
กายวาจา การทำการพูดออกมาจะเป็นเหตุให้เกิดเป็น
ปัญหาทั้งนั้น นี่ก็เพราะตัวมีจกาทิฎฐิ ความเห็นผิด
เป็นมูลเหตุ แล้วเกิดเป็นมานะอัตตาคขึ้นทางใจ เป็น
ผู้ไม่ยอมต่อใครๆ การทำการพูดออกไปก็เพื่อหวังให้
เกิดความชนะต่อคนอื่นทั้งสิ้น เมื่อผู้มีมานะอัตตามา
อยู่ในกลุ่มเดียวกัน ย่อมเกิดปัญหาคขึ้นมาแน่นอนเพราะ
ทุกคนต้องการความเอาชนะคนอื่นอยู่แล้ว เมื่อเอา
ชนะทางกายวาจาไม่ได้ ก็ต้องผูกใจอาฆาตผูกพยาบาท
ต่อกัน และแตกความสามัคคีดูหน้ากันไม่ติดเลย ใน
เวลาพูดคุยธรรมะเหมือนกับว่ามีธรรมในใจ ที่ไหนได้
ธรรมะติดอยู่แคร์ริมฝีปากเท่านั้นเอง นี้เรียกว่าวัฏธรรมะ
แต่ไม่มีจินตามยปัญญา ที่จะนำมาแก้ไขปัญหาของ
ตัวเองได้ ไม่รู้จักการแยกแยะในความเห็นผิดความเห็น
ถูกออกจากกัน ก็เพราะตัวอัตตาคนี้ผลักดันให้เป็นไป
ความเข้าใจว่าตัวเองมีความรู้ดีกว่าใคร จะทำให้ตัวอัตตาค
ได้พองขึ้นโดยตัวเองไม่รู้ตัว ถ้าผู้มีจินตามยปัญญา

ที่ดีจะมีวิธีแก้ไขในอัตตาคของตัวเองได้ ถ้าปัญญาใน
ส่วนนี้ไม่มี ตัวอัตตาคก็จะกำเริบใหญ่โต ธรรมะที่ศึกษา
รู้มาทั้งหมดก็จะเป็นพลังเสริมอัตตาคให้พุงขึ้น ผู้มี
ความรู้มากก็เป็นผู้มีอัตตาคมาก ผู้รู้น้อยก็เป็นผู้มีอัตตาค
น้อย ถึงจะรู้มากรู้น้อยถ้ามีจินตามยปัญญาคำกับอยู่ก็
จะเป็นผลดี

จินตามยปัญญาคนี้จะปรับใช้ในทางโลกก็ได้ จะ
ปรับมาใช้ในทางธรรมก็ง่ายในการปฏิบัติธรรม คำว่า
จินตามยปัญญา ก็เป็นหลักจินตนาการ เป็นหลักใช้
ความคิด หลักวินิจฉัย หลักวิจยวิจจารณ หลักวิเคราะห์
หลักพิจารณา ก็คือจินตามยปัญญาคนี้ทั้งนั้น ถ้ารู้ใน
สุดมยปัญญามาแล้ว ก็ต้องใช้จินตามยปัญญาขยาย
กระจายออกไป เหมือนไม้ซุงทั้งท่อนก็เอามาสร้างบ้าน
ไม่ได้ ต้องเลื่อยซอยออกมาเป็นขนาดที่เหมาะสมก่อน
จึงนำมาใช้ในการสร้างบ้านได้ นี่ฉนใดความรู้ที่ศึกษา
มาก็จับกลุ่มกันอยู่เป็นภาคทฤษฎีเท่านั้น เมื่อจะนำ
ความรู้ฉนมาปฏิบัติก็ต้องแยกแยะความรู้ฉนออกมาแล้ว
ตีความหมายให้เกิดความชัดเจน ว่าธรรมะหมวดใดไหน
ควรนำมาปฏิบัติด้วยอุบายใด ก็ต้องใช้จินตามยปัญญา

นี่เป็นตัวอย่างกระจายในหมวดธรรม หรือเหมือนดุนเงิน
 ทั้งกองกันอยู่ก็รู้ว่าเป็นดุนเงินเท่านั้น จะไม่รู้ว่าเงิน
 ทั้งหมดนั้นมีเท่าไร ไบละพัน ไบละห้าร้อย ไบละร้อย
 และไบอื่น ๆ อีกมีอย่างละก็ไบก็ตอบไม่ได้ ถ้าแก้ดุนออก
 มานับทั้งหมดก็จะตอบได้ว่า เงินแต่ละชนิดมีจำนวน
 อย่างละเท่าไร ยอดสุทธิของเงินมีเท่าไร ก็สามารถตอบ
 ได้อย่างถูกต้อง นี่ฉันทะธรรมะที่แยกออกไปปฏิบัติก็
 ฉันทันั้น เงินเป็นคุณประโยชน์แก่ผู้ใช้ให้ถูกทาง ถ้าใช้
 ไม่ถูกทางก็จะเกิดเป็นโทษได้เช่นกัน ความรู้ที่ได้ศึกษา
 มา ถ้าตีความหมายได้ถูกต้อง เมื่อนำมาปฏิบัติก็จะ
 เป็นผลดีแก่ผู้ปฏิบัติให้ออกมาในทางดี ถ้าตีในหมวด
 ธรรมผิดความหมายไป เมื่อนำมาปฏิบัติ ก็จะเป็นมิจฉา
 ปฏิบัติหาความถูกต้องไม่ได้เลย ฉะนั้นจินตามยปัญญา
 จึงมีความสำคัญอยู่มากทีเดียว ผู้ปฏิบัติต้องฝึกจินตามยปัญญา
 ให้เกิดขึ้นภายในใจเอาไว้ เพื่อจะได้เอาปัญญานี้นำ
 หมวดธรรมมาปฏิบัติ ให้เป็นสัมมาปฏิบัติให้ถูกต้อง
 ต่อไปจนกว่าจะได้ถึงจุดหมายปลายทางที่เราต้องการ
 จินตามยปัญญาตัวนี้แหละจะเป็นวิธีแยกความผิด
 ความถูกให้ออกจากกันได้ เราจะได้เลือกเอาแต่สิ่งที่
 ถูกต้องเท่านั้น

จินตามยปัญญา เป็นปัญญาระดับกลาง

ปัญญามีขั้นตอนสามระดับด้วยกัน สุดมยปัญญา
 เป็นปัญญาในภาคการศึกษาได้อธิบายมาแล้ว จินตามยปัญญา
 ที่เรากำลังอ่านอยู่ขณะนี้มีส่วนละเอียดมากขึ้น จะเป็น
 ปัญญาที่จะนำไปสู่วิปัสสนาเราทั้งหลายก็เคยได้ฟังจาก
 ครูอาจารย์อยู่บ่อย ๆ แต่เราไม่เข้าใจ เช่นครูอาจารย์ได้
 บอกว่า ให้พิจารณาในความไม่เที่ยง ให้พิจารณาดูความ
 ทุกข์และพิจารณาดูเหตุให้เกิดทุกข์ พิจารณาในอนัตตา
 ในสิ่งที่หมดสภาพไป ก็เป็นจินตามยปัญญานี้เอง หรือ
 พิจารณาว่าไม่มีสิ่งใดเป็นของของเราที่แท้จริง ทุกสิ่ง
 เป็นเพียงอาศัยให้ความสะดวกในชีวิตเท่านั้น ไม่กี่วัน
 เดือนปีก็ต้องได้พลัดพรากกันไป ให้แยกใจและวัตถุ
 สมบัติออกจากกันให้ได้ อย่าเอาสมบัติมาทับใจให้
 หนักเป็นทุกข์ได้ ให้ฝึกใจเหมือนกับน้ำตกอยู่ในใบบัว
 หรือเอาใบบัวห่อหน้าอยู่ น้ำนั้นก็ไม่มีสัมผัสเกาะอยู่กับใบบัว
 นั้น นี่ฉันทะ จินตามยปัญญานี้จึงเป็นอุบาย ฝึกใจไม่ให้
 ติดอยู่กับวัตถุสมบัติทั้งหลาย จะมีสมบัติมากน้อยก็
 ไม่ให้ใจเข้าไปยึดติดกับสิ่งเหล่านี้ จินตามยปัญญานี้จึง
 เป็นหลักวิธีวิจัย วิจาร์ณ วิเคราะห์ พิจารณา โทษ

แห่งความยึดติดจะมีความทุกข์ให้แก่ใจอย่างไร ความไม่ยึดติดใจมีความสุขอย่างไร ใจก็จะรู้เห็นตาม จินตามยปัญญานี้ได้อย่างชัดเจน ปัญญาตัวนี้เป็นตัวเปิดเผยความจริงให้ใจได้รู้เห็นเรื่องทุกข์ เรื่องโทษ เรื่องภัย ที่ใจกำลังหลงอยู่ได้รู้เห็นความจริง ปัญญาตัวนี้ฝึกให้เกิดขึ้นที่ใจเราได้ ปัญญาตัวนี้แหละจะเป็นตัวแข่งกับตัวสังขารการปรุงแต่ง ถ้าพูดเรื่องปัญญา อาจจะไม่เข้าใจ จะให้คำสมมุติกันง่ายๆ ว่า นั่นคือความคิดของเรานั้นเอง สังขารการปรุงแต่งก็เป็นความคิด ปัญญาก็เป็นตัวความคิดเช่นกัน แต่ความคิดนั้นไปคนละรูปแบบกัน ความคิดตัวสังขารเป็นความคิดเพื่อส่งเสริมให้ใจเกิดกิเลสตัณหา ความคิดทางปัญญาเป็นอุบายให้ใจลดละกิเลสตัณหา

ฉะนั้นผู้ปฏิบัติอย่าไปอ่อนใจว่าเราไม่มีปัญญา ที่จริงเราทำให้เกิดปัญญาได้ ถ้าฝึกคิดพิจารณาในทาง สัจธรรมอยู่บ่อย ๆ เพราะความคิดนี้มีอยู่ในตัวอยู่แล้ว แต่เราไปใช้ความคิดปรุงแต่งไปตามกระแสโลกมากเกินไป ใจจึงได้เอนเอียงไปตามกระแสโลก จึงได้หลงยึดติดผูกพันอยู่ในโลกนี้ตลอดมาจนถึงปัจจุบัน ถ้า

เราคิดปรุงแต่งไปตามกิเลสตัณหา คือความอยากทางโลกนี้อยู่ เราก็จะไม่รู้เห็นในสัจธรรมที่เป็นจริงได้เลย ถ้าเราฝึกความคิดพิจารณาในทางธรรมอยู่บ่อย ๆ จนใจเกิดความเคยชินในทางธรรม ใจก็จะรู้เห็นในทางธรรมได้เช่นกัน ฉะนั้นปัญญาจึงเกิดจากความคิดพิจารณา นั่นเอง เราอยากได้ปัญญาแต่ไม่ขยันในการพิจารณา ปัญญาจะไม่เกิดขึ้นแต่อย่างใด คนส่วนใหญ่ไปเข้าใจอย่างผิด ๆ ว่าปัญญาจะเกิดจากการทำสมาธิความสงบก่อนปัญญาจะเกิดขึ้นเอง นี่เป็นความเห็นที่เป็นมิจฉา ไม่ถูกต้องตามคำสอนของพระพุทธเจ้าเลย ความเห็นอย่างนี้ถึงผู้นั้นจะมีบารมีพร้อมแล้วที่จะได้บรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์อยู่ก็ตาม จะไม่ทำให้มรรคผลเกิดขึ้นแต่อย่างใด คนมีปัญญาทำสมาธิ พลังใจที่เกิดจากสมาธินั้น ก็จะกลับมาหนุนปัญญาที่มีอยู่ให้เกิดความแจ่มแจ้งมากขึ้น คนไม่มีปัญญาไปทำสมาธิ เมื่อความสงบเกิดขึ้นได้แล้ว ความสงบของสมาธินั้นก็จะปิดฉากของปัญญาในทันที ไม่อยากคิดอะไร อยากอยู่เฉย ๆ หนึ่ง ๆ เป็นอุเบกขาวางเฉยกับทุกสิ่งไป มีแต่ความหลงระเหิงอยู่ในความสุขของความสงบนั้น เหมือนคนคิด

ความเย็นอยู่ในห้องแอร์ ก็อยากอยู่อย่างนี้ต่อไป ถ้าไปเจอความร้อนก็จะรีบกลับเข้าห้องแอร์ตามเดิมนี้ฉันใด ผู้หลงติดอยู่ในความสุขของสมาริก็ฉันนั้น ไม่อยากคิดพิจารณาในสังขารอะไรเลย เรื่องของปัญญาผู้ปฏิบัติมีความต้องการ แต่ไม่อยากสร้างให้ปัญญาเกิดขึ้น อยากในสิ่งใดถ้าไม่สร้างให้เกิดขึ้น สิ่งนั้นก็ไม่มีเกิดขึ้นแต่อย่างใด

จินตามยปัญญาเป็นหลักในการคิดโดยตรง ความคิดนั้นต้องมีเหตุผลเป็นองค์ประกอบและตัดสินกันด้วยเหตุผล และไม่ใช้เหตุผลเข้าข้างความอยากของตัวเอง ให้คิดเอาความจริงมาเป็นตัวตัดสินชี้ขาด เพราะตัวความคิดนี้เป็นตัวสร้างปัญญาให้เกิดขึ้นได้ เราก็ต้องหาอุบายในการคิดแก้ไขปัญหานั้นให้หมดไปได้เช่นกัน เป็นในลักษณะหนามยอก ก็ต้องเอาหนามบ่งหลักในการคิดผิดเราหาวิธีคิดถูกได้การมีความเห็นผิดเราก็มีอุบายในการปรับให้เกิดความเห็นถูกได้ในช่วงนี้มีคนศึกษาพระอภิธรรมกันมาก หลายคนที่ยื่นอภิธรรมมีความเห็นที่ขาดจากเหตุผล เรียนอภิธรรมอย่างเดียวไม่มีการศึกษาธรรมหมวดอื่น จึงมีความเห็นสุดโต่ง

ไปว่า ถ้าใครไม่เรียนอภิธรรมและไม่ปฏิบัติตามอภิธรรมจะบรรลุเป็นพระอริยเจ้าไม่ได้เลย เมื่อหากมีคนพูดอย่างนี้ก็ต้องใช้จินตามยปัญญา พิจารณาดูให้รู้ในสิ่งที่มาในอภิธรรมนั้นว่าเป็นอย่างไร อภิธรรมเกิดขึ้นเมื่อไร ในช่วงนั้นพระพุทธเจ้าตรัสรู้แล้วออกเผยแผ่ธรรมได้ก็ปี เมื่อได้ศึกษาจากตำราแล้วก็เข้าใจว่าหลังตรัสรู้แล้วเป็นพรรษาที่ ๗ พระพุทธเจ้าได้ขึ้นไปเทศน์โปรดพระมารดา ได้จำพรรษาอยู่ที่สวรรค์ชั้นดาวดึงส์ พระองค์ได้เทศน์โปรดพระมารดาพร้อมด้วยเทวดาทั้งหลาย เมื่อออกพรรษาแล้วพระองค์ก็ได้เสด็จลงมาเมืองมนุษย์ ในช่วงนั้นพระองค์ได้ดำริว่า อภิธรรมที่ได้เทศน์สอนในหมู่เทวดานั้นมีความละเอียดอ่อนยิ่งนัก พระสาวกองค์ไหนหนอพอจะมีปัญญารับฟังอภิธรรมนี้ให้เข้าใจได้ พระองค์ก็ได้ว่าพระสารีบุตรเท่านั้นจะเข้าใจอภิธรรมนี้ได้ พระองค์ก็ได้เสด็จลงมาในนครสังกัสสะ ถวายทอดพระอภิธรรมให้พระสารีบุตรได้จดจำเอาไว้ เพื่อจะได้ถ่ายทอดต่อไป

ในช่วงนั้นพระอรหันต์สาวกของพระพุทธเจ้ามีจำนวนมาก แต่ไม่มีปัญญาขั้นละเอียดลึกซึ้งพอที่จะ

รับอิทธิธรรมทั้งหมดได้ นี่ถึงขั้นพระอรหันต์ก็ยังไม่รับอิทธิธรรมทั้งหมดไม่ได้ เพราะอิทธิธรรมเป็นธรรมะชั้นละเอียดอ่อนมาก พระองค์ทรงอธิบายเรื่องจิต เจตสิก อันเป็นนามธรรมล้วนๆ มนุษย์ปุถุชนจะเข้าใจไม่ได้เลย ลำพังจะเรียนไปตามตำราที่พอจำได้พูดได้ จะให้ใจเป็นไปในอิทธิธรรมชั้นละเอียดนั้นจะเป็นไปไม่ได้เลย อีกอย่างหนึ่งให้พวกเราใช้ความคิดตรองดูให้รู้ตามเหตุผลว่า ในครั้งสมัยอิทธิธรรมยังไม่เกิดขึ้น พระพุทธเจ้าทรงสอนให้คนบรรลุธรรมเป็นพระอริยเจ้าในธรรมหมวดใด เช่น ปัญจวัคคีย์ทั้งห้า พระองค์ทรงเอาอิทธิธรรมมาสอนหรือไม่ คำตอบก็ว่าไม่ พระยสกุลบุดรพร้อมด้วยหมู่คณะ ๖๐ องค์ พระภัททวัคคีย์ ๓๐ องค์ ชฎิลสามพี่น้องพร้อมด้วยบริวารรวม ๑,๐๐๓ องค์ ทั้งหมดนี้เป็นพระอรหันต์ทั้งสิ้น ในช่วงนั้นอิทธิธรรมยังไม่เกิดขึ้นแล้วพระพุทธเจ้าเอาธรรมหมวดใดมาสอน ให้พวกเราศึกษาให้ดีมีเหตุผลตามความเป็นจริง พระพุทธเจ้าไปจำพรรษาในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ในพรรษาที่ ๗ นับแต่พรรษาที่ ๑ ถึงพรรษาที่ ๖ มีพระอรหันต์เกิดขึ้นในโลกหลายพันองค์ ทั้งหมดนี้พระพุทธเจ้าสอนอิทธิธรรม

ให้หรือไม่คำตอบก็ว่าไม่ ในเมื่อพระพุทธเจ้าได้แสดงอิทธิธรรมให้แก่พระสารีบุตรแล้ว จากนั้นมาพระองค์ทรงเผยแผ่ธรรมแก่ประชาชนตามปกติ มีผู้ได้บรรลุมรรคผลนิพพานเป็นจำนวนมาก ตามประวัติพระพุทธเจ้าไม่ได้ทรงสอนอิทธิธรรมในกลุ่มประชาชนเหล่านี้เลย แม้พระสารีบุตรก็ไม่ได้เอาอิทธิธรรมไปสอนลูกศิษย์แต่อย่างใด ในยุคนี้มีพระอรหันต์มาสอนอิทธิธรรมบ้างไหม หรือปุถุชนธรรมดาพากันศึกษากันเองและปฏิบัติกันเอง มีใครบ้างไหมที่ได้บรรลุธรรมในการปฏิบัติตามอิทธิธรรมนี้ ศึกษาให้ดี ไม่เช่นนั้นจะเป็นธรรมปรามาสไป

การปฏิบัติธรรมในยุคนี้ต้องศึกษาให้ดี ใช้ปัญญาวิเคราะห์ให้ละเอียด และมีเหตุผลในการตัดสินใจ ว่าธรรมหมวดไหนควรนำมาปฏิบัติก่อน ธรรมหมวดไหนนำมาปฏิบัติในภายหลัง การปฏิบัติธรรมถ้าเข้าใจดีจะเป็นของง่ายสำหรับท่านผู้นั้น ถ้าไม่เข้าใจในภาคปริยัติดี การปฏิบัติจะเกิดมีปัญหานั้นแน่นอน คำสอนของพระพุทธเจ้ามีความสมบูรณ์อยู่แล้ว แต่ผู้ตีความหมายในหมวดธรรมจะมีความถูกต้องแค่ไหน ถ้าตีความหมายในธรรมผิดนำมาปฏิบัติก็ผิด ถ้าตีความหมายในหมวด

ธรรมถูกนำไปปฏิบัติก็ถูก หลักสำคัญคือครูอาจารย์ที่นำธรรมไปสอน ถ้าสอนผิดคนที่เชื่อตามความผิดนั้นมากมายมหาศาล จึงเสียโอกาสกับท่านเหล่านั้น หากมีบารมีพอที่จะได้บรรลุปะระริยเจ้าในชาตินี้ แต่มาปฏิบัติผิดโอกาสที่จะได้บรรลุปะระริยเจ้าในชาตินี้ก็จะปิดฉากลงทันที พระพุทธเจ้าจึงมีการเปรียบเทียบไว้ว่า เหมือนฝูงโคทั้งหลายที่กำลังแสวงหาหัวหน้าโคเพื่อพาข้ามกระแส ถ้าฝูงโคเลือกได้หัวหน้าโคตัวที่ไม่เคยข้ามกระแสมาก่อน หัวหน้าโคก็จะพาฝูงโคทั้งหลาย ลอยวนไปเวียนมาในกระแสนั้น ไปชนโขดหินบ้าง ไปผ่านฝูงปลาฉลามบ้าง เข้าไปในหมู่จระเข้บ้าง และเข้าไปในวังน้ำวนบ้าง ในที่สุดหัวหน้าโคและฝูงโคทั้งหลายก็ตายเพราะเหตุดังกล่าวหมดสิ้น นี่ฉันใดกลุ่มปฏิบัติทั้งหลาย ที่ได้ครูอาจารย์ผู้สอนแนวทางปฏิบัติที่ไม่ถูกต้อง การปฏิบัติก็จะไม่ถึงฝั่งแห่งมรรคผลนิพพานแต่อย่างใด ถ้าหากผู้ปฏิบัติทั้งหลายมีปัญหาพร้อมด้วยเหตุผล ก็พอจะเลือกครูอาจารย์เป็นผู้นำแก่เราได้ มิใช่ว่าครูอาจารย์พูดมาอย่างไรก็จะเชื่อไปเสียทั้งหมด ก็จะกลายเป็นหมู่เดียวกันกับพวกกาลามสูตร

ถือว่าครูอาจารย์นั้นจะเชื่อถือได้ ครูอาจารย์นี้เป็นครูอาจารย์ของเรา

ถ้าหากฝูงโคทั้งหลายเลือกได้หัวหน้าโคที่ดี เป็นหัวหน้าโคที่เคยข้ามกระแสมาก่อน หัวหน้าโคก็จะพาฝูงโคทั้งหลายลอยหลบหลีกเลี่ยงทั้งหลาย ไม่ต้องไปชนโขดหิน ไม่เข้าไปในฝูงปลาฉลาม ไม่เข้าไปในหมู่จระเข้ และไม่เข้าไปในวังน้ำวน หัวหน้าโคก็จะพาฝูงโคหลีกเลี่ยงไปในเส้นทางที่ปลอดภัย จะไปถึงฝั่งได้โดยไม่มีปัญหาอะไร นี่ฉันใดผู้ปฏิบัติถ้าได้ครูอาจารย์เป็นผู้นำที่ดี มีความรู้เป็นไปในสัมมาทิฐิความเห็นชอบที่ถูกต้องแล้ว พวกเราก็จะได้ผลข้อมูลในอุบายวิธีปฏิบัติที่ถูกต้อง การปฏิบัติก็จะไม่มีปัญหาและไม่เสียเวลาในการปฏิบัติแต่อย่างใด ความตั้งใจที่จะปฏิบัติให้ถึงในจุดหมายปลายทาง ก็จะเป็นจริงตามที่เราต้องการ ฉะนั้นในยุคนี้ การแสวงหาครูอาจารย์นั้นจึงเป็นสิ่งสำคัญมาก ถ้าผู้แสวงหาครูอาจารย์นั้นมีปัญญาที่ดีมีเหตุผล การแสวงหาครูอาจารย์นั้นไม่เป็นของยาก ถ้าปัญญาไม่ดีขาดเหตุผลก็จะเชื่อตามบุคคลอื่นเล่าต่อๆ กันมา ถ้าไม่มีปัญญาก็จะเชื่อตามข่าวลือนั้นไป ในที่สุดก็ผิดหวัง

จากครูอาจารย์นั้น ในยุคนี้ผู้ปฏิบัติส่วนใหญ่จะเป็นไปในพวกกาลามสูตร เชื่อในสิ่งใดก็ขาดเหตุผลขาดผล ไม่มีปัญญาพิจารณาดูบ้างเลย ถ้าเชื่อในคำราก็เชื่ออย่างจริงจัง ไม่มีปัญญาขบขั้ในความเชื่อนั้นเลย ถ้าคำราผิดเราก็ผิดไปด้วย ถ้าคำราถูกก็เป็นผลพลอยได้และถูกไปด้วย แต่ก็จะถูกบางหมวดบางประเด็นเท่านั้น ไม่เหมือนความเชื่อของผู้มีปัญญาในสัมมาทิฐิ ความเห็นชอบแต่อย่างใด ในหลักคำสอนของพระพุทธเจ้านี้มีหลักสัมมาทิฐิปัญญาความเห็นชอบเป็นหลักเริ่มต้น ถ้าเริ่มในจุดนี้ได้ในอันดับต่อไป จะไม่มีปัญหาในการปฏิบัติแต่อย่างใด ในครั้งพุทธกาลพระพุทธเจ้าสอนพุทธบริษัททั้งหลาย ก็ได้เริ่มต้นจากสัมมาทิฐิปัญญาความเห็นชอบก่อนทั้งนั้น ในยุคนี้ก็เหมือนกันกับครั้งพุทธกาลนั่นเอง

จินตามยปัญญา จึงเป็นคู่กันกับการปฏิบัติ ต้องจับคู่กันให้ถูก ถ้าจับคู่ไม่ถูกการปฏิบัติก็ไม่ไปถึงไหนและไม่ก้าวหน้าแต่อย่างใด เช่น สุตมยปัญญา เป็นคู่กับปริยัติ จินตามยปัญญา เป็นคู่กับปฏิบัติ ภวานามยปัญญา เป็นคู่กับปฏิเวธ ผู้ปฏิบัติต้องเรียบเรียง

สามคู่นี้ให้เข้ากัน เมื่อเราได้ใช้สุตมยปัญญา ศึกษาในหมวดปริยัติรู้แล้ว จากนั้นก็มาใช้หลัก จินตามยปัญญา มาประกอบในการปฏิบัติ ส่วนใหญ่จะไม่เข้าใจในจุดนี้ไปเข้าใจในวิธีเดียวต้องทำสมาธิเท่านั้นจึงเป็นปฏิบัติได้ นี่คือผู้อ่อนการศึกษา ไม่เข้าใจว่าพระพุทธเจ้าสอนวิธีปฏิบัติไว้กี่วิธี เพราะการปฏิบัติที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้มีสองวิธีด้วยกัน ๑. วิธีปฏิบัติในอุบายการทำสมาธิ ๒. อุบายในการใช้เจริญปัญญา การเจริญปัญญานั้นเป็นอุบายหลัก การเจริญสมาธินั้นเป็นอุบายเสริม ส่วนผู้ปฏิบัติชอบทำในสมาธิที่เป็นอุบายเสริมเท่านั้น ส่วนอุบายหลักคือสติปัญญาที่เป็นหลักสำคัญกลับไม่สนใจ เพราะส่วนใหญ่ได้ถูกสอนมาว่า ทำสมาธิไปเถอะ เมื่อจิตเป็นสมาธิความสงบแล้ว ปัญญาจะเกิดเมื่อได้ฟังข้อมูลมาอย่างนี้อยู่บ่อยๆ และพูดกันหลายครูอาจารย์โหมพูดในเรื่องนี้มากไป จึงเป็นกระแสสื่อกันไปมากมาย คนทั้งหลายก็เลยพากันเข้าใจในแบบนี้ เป็นในลักษณะการสร้างความเห็นผิดให้เกิดขึ้นโดยไม่รู้ตัว ส่วนปัญญาการปฏิบัติที่นั่นไม่เป็นกระแสออกมาเลย คนจึงไม่รู้จักจึงได้มองข้ามไปไม่ให้ความสนใจ

หน้าช้าครูอาจารย์ยังพูดซ้ำไปว่าอย่าพากันคิดนะห้ามใจเอาไว้ ถ้าให้ใจคิดจะเกิดความฟุ้งซ่านเป็นสมาธิไม่ได้ คนหัวอ่อนไม่มีปัญญาขาดเหตุผลก็เชื่อตามครูอาจารย์ตลอดมา ถ้าเริ่มปฏิบัติ ได้ปลุกความเห็นมาอย่างนี้จะไม่มีปัญญาเลย

ความคิดนั้นมันเป็นดาบสองคม ถ้าผู้มีความฉลาดได้อ่านประวัติของพระอริยเจ้ามาแล้ว ทุกองค์ล้วนแล้วแต่เป็นผู้ฝึกความคิดให้เป็นปัญญาทั้งนั้น ฉะนั้นปัญญาจะเกิดขึ้นได้เนื่องจากการคิดพิจารณาอยู่บ่อยๆ และคิดพิจารณาให้เป็นไปตามหลักความเป็นจริงของทุกสิ่ง ต้องพิจารณาลงสู่ไตรลักษณ์ คืออนิจจัง ทุกขัง อนัตตา สิ่งใดควรพิจารณาลงสู่อนิจจังความไม่เที่ยง สิ่งใดควรพิจารณาลงสู่ทุกขัง สิ่งใดควรพิจารณาลงสู่อนัตตา หรือสิ่งเดียวกันจะพิจารณาลงสู่ไตรลักษณ์ทั้งสามอย่างหรือสองอย่าง ก็ต้องดูเหตุปัจจัยเหล่านั้นว่าควรพิจารณาลงสู่ไตรลักษณ์อะไร ฉะนั้นการใช้ความคิดเพื่อให้เกิดเป็นปัญญาไม่ใช่เรื่องยาก ข้อสำคัญให้เรารู้หลักและวิธี ที่ถูกต้องเท่านั้น ตามปกติความคิดของคนเรามีอยู่ในตัวแล้ว แต่ความคิดที่มีอยู่นั้นนำไป

ใช้ในทางโลก เป็นความคิดเสริมสร้างกิเลสตัณหาให้เกิดความรุนแรง จึงเรียกว่าใช้ความคิดไปเสริมสังขาร การปรุงแต่งความคิด ในสังขารการปรุงแต่งนั้นจะเข้าข่ายกิเลสตัณหาทั้งนั้น ความคิดที่เป็นสังขารเป็นความคิดปิดความเป็นจริง ฉะนั้นใจเรามีความหลงไหลเกิดตายอยู่ในโลกนี้มายาวนาน ก็เพราะใจหลงความคิดที่เป็นสังขารการปรุงแต่งเหล่านี้ตลอดมา ตามปกติแล้วจิตนี้มีความฉลาดอยู่ในตัวของมัน ดังคำบาลีว่า ปภัสสรํ มิตํ จิตตํ จิตเต็มเลื่อมเป็นประกายสร เมื่อถูกความคิดของสังขารเข้าครอบงำและปิดบังความจริงมายาวนาน ถูกกิเลสตัณหาฉาบทาปิดความจริงอยู่บ่อยๆ จิตเต็มที่เป็นประกายสรนั้นก็ถูกปิด พอทึบหนาขึ้นๆ จึงเรียกว่าจิตบอด ไม่มีรัศมีคือความฉลาดรอบรู้ตามความเป็นจริงแต่อย่างใด นี่เองจึงได้เกิดความหลง ก็เพราะความไม่รู้ตามความเป็นจริง จึงเรียกว่า อวิชชา หากความฉลาดรอบรู้ไม่ได้เลย

ฉะนั้นจงฝึกสร้างความคิดขึ้นมาใหม่ เพื่อจะได้นำมาลบล้างความคิดในสังขารเดิมให้หมดไป เพื่อตัดเส้นทางลำเลียงในกิเลสตัณหาทั้งหลายให้หมดไป ถ้า

ปล่อยให้ความคิดที่เป็นสังขารเดิมทำงานต่อไป ก็จะสร้างอารมณ์แห่งความรักเป็นไปในทางกิเลสตัณหา ไม่มีที่จบสิ้น ถ้าตัดสายทางของสังขารการปรุงแต่งนี้ได้เมื่อไร เหมือนกับทหารทำการสู้รบในสงคราม ถ้าตัดสายลำเลียงกองเสบียงแก่ฝ่ายศัตรูได้แล้ว ถึงทหารฝ่ายศัตรูจะมีความเก่งกล้าสามารถ และมีอาวุธทันสมัย อยู่ก็ตาม ถ้าไม่ได้กำลังจากอาหารแล้วก็ยอมแพ้เท่านั้นเอง นี่ฉันใด ความคิดฝ่ายสติปัญญาถ้าหากผู้ปฏิบัติได้เตรียมไว้แล้ว ก็สามารถหันเหความคิดที่เป็นสังขารมาก่อนและกลับตัว มาเป็นพวกเดียวกับกับความคิดทางปัญญา ต่อไปการทำลายกิเลสตัณหา มิใช่เป็นเรื่องยาก เหมือนกับลูกไก่อยู่ในกำมือ ทำอย่างไรก็ได้ ในคติธรรมของนักปราชญ์พูดไว้ว่า การปฏิบัติธรรมนั้นใช้วิธีหนามยอก ต้องหนามบ่ง นี่ก็หมายความว่า เอาความคิดหักล้างความคิดกันเอง แต่ก่อนมา ความคิดทางปัญญาเรามีน้อยหรืออาจไม่มีเลย เราจะ เป็นฝ่ายแพ้ให้แก่ฝ่ายกิเลสตัณหาตลอดมาจนถึงปัจจุบัน บัดนี้เรารู้วิธีการสร้างอาวุธจากพระพุทธเจ้าแล้ว นั่นคือเราต้องฝึกสร้างแนวความคิดให้เป็นไปในทาง

ปัญญาขึ้นมา เพื่อมาต่อกรกับความคิดในสังขารการปรุงแต่งให้ได้ การสร้างความคิดทางสติปัญญาต้องให้เหนือกว่ากำลังตัวสังขารให้ได้ ถ้าความคิดทางสติปัญญาเรามีน้อย และไม่มี ความฉลาดเฉียบแหลม เราก็จะเป็นผู้แพ้แก่หมู่กิเลสตัณหา และแพ้แก่สังขารการปรุงแต่งของสังขารอยู่นั่นเอง การแพ้แก่สังขารมาแล้วให้ถือว่าเป็นบทเรียนก็แล้วกัน

นับแต่บัดนี้เป็นต้นไป เราก็ต้องมาสำรวจตรวจตรา ค้นหาจุดอ่อนของตัวเองให้ได้ ว่าเราแพ้แก่สังขารในจุดไหนเราต้องแก้ไขในจุดนั้น จุดอ่อนเรามีมากมาย แต่เราไม่มีปัญญาค้นคว้าให้รู้เห็นจุดอ่อนของตัวเองได้ เหมือนกับการเตะฟุตบอล ถ้าฝ่ายไหนเตรียมทีมมาดี รู้จักวิธีการหลบหลีกเลี้ยงลูกได้ดี มีวิธีการครองลูกฟุตบอลส่งลูกให้แม่นยำ โอกาสเป็นฝ่ายชนะมีสูงมากทีเดียว แต่ต้องระวังคู่ต่อสู้สวนกลับ ต้องวางแผนเตรียมตัวรับให้ดี นี่ฉันใด การต่อสู้กันในระหว่างสติปัญญา กับฝ่ายสังขารการปรุงแต่งฝ่ายกิเลสตัณหา ฝ่ายไหนจะมีเล่ห์เหลี่ยมแพรวพราวกว่ากัน คำว่าลูกฟุตบอลหมายถึงตัวสมมุติในอดีตที่ผ่านมายาวนาน

นับกับไม่ถ่วงประมวลชาติไม่ได้ ฝ่ายกิเลสตัณหาสังขาร การปรุงแต่งได้ครองในสมมุตินี้มาจนถึงปัจจุบัน แต่ละวันกิเลสตัณหาและสังขาร เอาสมมุตินี้มาคิด หลอกให้ใจได้เกิดความเข้าใจผิดอยู่ตลอดเวลา ใจที่ไม่มีปัญญาอบรมรู้ก็หลงไปตามสังขารทุกวันไป แล้วเมื่อไร เราจะมีสติปัญญาเข้าไปแย่งสมมุตินี้ออกมาจากหมู่สังขารตัณหานี้ได้ ถ้าสติปัญญาความฉลาด เราพร้อมแล้ว ก็สามารถแย่งเอาสมมุติจากสังขารการ ปรุงแต่งได้ ในเมื่อปัญญาแย่งสมมุติมาได้แล้ว ก็จะใช้ วิธีตีแผ่กระจายในสมมุตินั้นออกเป็นเสี่ยงๆ เพื่อ เปิดเผยความจริงให้ใจได้รู้ความเป็นจริงในสมมุติให้ ชัดเจน ในเมื่อใจได้รู้เห็นในความจริงของสมมุติแล้ว ในเมื่อนั้นแหละใจจะเกิดการถอนตัว แต่ก่อนมาใจมีความเห็นผิดไปตามกิเลสสังขารว่า อยากให้สมมุตินี้ อยู่เป็นคู่ตัวเราตลอดไป ไม่อยากให้มีการเปลี่ยนแปลง แต่อย่างใด ความเข้าใจอย่างนี้มันฝังลึกอยู่กับใจมานานจนเกิดความเคยชิน แต่ก็ไม่ใช่เสียถ้า ได้มีปัญญามาอบรมสั่งสอน

สมมุติใหญ่ ๆ มีสองประเภทด้วยกัน ๑. สมมุติ

ว่าเป็นของของตน ๒. สมมุติว่าเป็นตน อันดับแรก ต้องฝึกสติปัญญาขึ้นมา เพื่อจะได้ทำลายในสมมุติที่ ว่าเป็นของของตนนี้ให้ได้ คำว่าของของตนมีอะไรบ้าง ให้เรานับคุณสมบัติทั้งหลาย ที่เราสมมุติว่าเป็นของของ เราเอง ว่ามีกี่ชนิด สิ่งมีวิญญาณครองมีกี่ชนิด สิ่งไม่มี วิญญาณครองมีกี่ประเภท ให้เอาเฉพาะสิ่งที่สมมุติว่า เป็นของของเราเท่านั้น แล้วตั้งคำถาม และหาคำตอบ ให้ตรงต่อความเป็นจริง ว่าของทุกสิ่งเพียงว่าเป็นสมมุติ ให้เป็นของของเราเท่านั้น อีกไม่กี่วันเดือนปีก็จะได้ พลัดพรากจากกันไป จะไม่มีสมบัติส่วนไหนเอาติดตาม ไปได้เลย จะปล่อยทิ้งให้ลูกหลานอาศัยกันไป ลูกหลาน ก็เอาในสมบัตินี้อีกไม่ได้เช่นกันจะนั่นสมบัติของโลก ก็ต้องใช้ประโยชน์อยู่กับโลกนี้เท่านั้น ถ้าไปยึดติด ผูกพันห่วงใยในสมบัตินี้อยู่ในเมื่อตายไปจิตวิญญาณ ก็จะกลับมาเกิดอยู่กับสมบัติเหล่านี้ จะไปสู่สวรรค์ นิพพานไม่ได้เลย ใช้ความคิดในจินตตามยปัญญา พิจารณา อยู่อย่างนี้จนจิตรู้จริงเห็นจริงและเกิดความสดสังวราช ขึ้นมาให้ได้ และพยายามฝึกใจให้ปฏิเสธในวัตถุสมบัติ ทั้งหมดอยู่ตลอดเวลา ไม่ว่ากาลไหนๆ ฝึกใจไม่ให้

ยึดถือในสิ่งอะไรเลย ให้ฝึกคิดพิจารณาอยู่บ่อยๆ ใจก็จะค่อยถอนตัวออกจากความยึดถือไปเอง ความยึดมั่นถือมั่นนี้ไม่ได้หมดไปเพราะการทำสมาธิแต่อย่างใด เพราะการทำสมาธิเป็นเพียงวิธีการข่มไว้ชั่วคราวเท่านั้น เหมือนเอาหินทับหญ้าไว้ชั่วคราวหนึ่ง เมื่อเอาหินออกไปหญ้าก็จะเกิดอีกในที่นั้นๆ ฉะนั้นความคิดพิจารณาทางปัญญา เหมือนกับขุครากเหง้าถอนโคนทิ้งไป หญ้าจะไม่เกิดขึ้นอีกเลย นี่ฉันใด จิตมีความยึดติดในสมบัติอะไร ก็ต้องใช้ปัญญามาสอนใจ ให้เห็นทุกข์โทษภัยในการยึดอยู่เสมอ

๒. การสมมุติว่าเป็นตน การใช้ปัญญาในระดับนี้สูงขึ้นไปในิดหนึ่ง ถ้าเราเคยฝึกปัญญาพิจารณาในของของตนมาแล้ว การขยับปัญญาขึ้นมาพิจารณาในสมมุติว่าตนนั้นเป็นสิ่งที่ทำได้ง่าย เพราะความเคยชินทางปัญญาเราเคยได้พิจารณาในสมบัติมาแล้ว ฉะนั้นการใช้ปัญญาพิจารณาตนนั้น ก็ต้องแยกตนออกเป็นสองประเภท ๑. รูปเป็นตน ๒. นามเป็นตน อันดับแรกก็ต้องพิจารณารูปเป็นตนก่อน เพราะรูปเป็นสิ่งที่หยابกว่านาม คำว่ารูปที่เราเข้าใจว่าเป็นตนของเรานั้นเป็น

แค่นั้น ใจใจได้รู้เห็นความเป็นตนในรูปให้ชัดเจน ถ้าใช้ปัญญาพิจารณาแยกรูปคือธาตุสี่ออกจากกันแล้ว จะไม่มีตนในรูปนี้เลย เป็นเพียงธาตุสี่คือธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุลม ธาตุไฟ เท่านั้น แต่ใจนี้มีความหลงไม่รู้ตามความเป็นจริง จึงได้ยึดเอาธาตุสี่มาเป็นตนเรื่อยมา ถ้าหากธาตุสี่เป็นตนจริง ก็สามารที่จะบังคับธาตุสี่ให้อยู่ในอำนาจของเราได้ ห้ามไม่ให้แก่ ห้ามไม่ให้เจ็บป่วยไข้ ห้ามไม่ให้ตาย นี่มันห้ามไม่ได้ตามความตั้งใจของเราเลย เพราะธรรมชาติมันต้องแก่เจ็บตายในตัวมันเอง เหมือนกับต้นไม้ต้นกล้วยและสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นแล้ว มันต้องมีแก่ไปตามอายุของมัน และก็ตาย ในที่แผ่นดินทับถมกันอยู่อย่างนี้ ถ้ามีสติปัญญาพิจารณาให้รู้เท่าตามสภาพธาตุสี่นี้แล้ว ใจก็จะถอนจากความยึดถือในรูปกายนี้ ไม่มีการยึดติดดังที่เคยเป็นมา สัพเพ สังขารา อนิจจา รูปสังขารเหล่านี้ย่อมมีการเปลี่ยนแปลงไปสู่ความแก่เฒ่าอยู่ตลอดเวลา สัพเพ สังขารา ทุกขา ความทุกข์ที่เกิดเนื่องจากรูปกายนี้มีมากมาย ยังมีอายุขัยมากขึ้นเท่าไร ภูมิด้านทานคุ้มกันของธาตุก็ลดลง โรคภัยต่างๆ ก็ทวีเพิ่มขึ้น

กำลังวังชาก็อ่อนตัว ยืนเดินนั่งนอน จะไม่เหมือนเมื่อยังหนุ่มแต่อย่างใด กำลังใจที่จะพญูชาติสี่ให้ทรงตัวอยู่แทบไม่ได้ หรือบางคนช่วยตัวเองไม่ได้เลย ให้เราใช้ปัญญาสังเกตดูก็แล้วกัน

ถ้าหากมีรูปจันทรอันประกอบที่มีชีวิตอยู่ รูปกายนี้ก็เคลื่อนไหวไปมาได้ ถ้าจิตออกจากร่างกายนี้เมื่อไร ร่างกายนี้ก็ไม่ต่างกับท่อนไม้ท่อนฟืน เมื่อเอาไปเข้าเมรุแล้วออกมาเหลือเพียงกระดูกเท่านั้น นี่จึงเรียกว่ารูปกายได้หมดสภาพไป จึงเรียกว่า อนัตตา ในขณะที่มีชีวิตอยู่ ร่างกายนี้มีส่วนเป็นสื่อ ให้กิเลสตัณหาออกมาทำงานได้ ทั้งที่รูปกายนี้ไม่ได้เป็นกิเลสตัณหาแต่อย่างใด แต่กิเลสตัณหาก็คือมาอาศัยสร้างผลงานให้เกิดขึ้นที่ร่างกายนี้เท่านั้น ในเมื่อไรร่างกายและใจยังสัมปยุตกันอยู่ ก็ต้องมีผลกระทบกระเทือนซึ่งกันและกันฉะนั้น รูปอัตตาเป็นที่อาศัยให้แก่นามอัตตา รูปอัตตาเป็นธาตุที่ไม่รู้อะไร ให้เราได้สังเกตดูว่า คนตายรูปทุกส่วนมีความสมบูรณ์อยู่ก็ตาม มีตา หู จมูก ลิ้น กาย และ ก้อนหัวใจ ยังมีอยู่สมบูรณ์ แต่ก็ไม่รู้ไม่เห็นในสิ่งใดๆ นี่คือนามอัตตาได้แยกออกจากรูปอัตตาไปแล้ว เมื่อ

ยังมีชีวิตอยู่ก็มีการทำงานสื่อสารกันได้ตามปกติ กิเลสตัณหาน้อยใหญ่ หรือสังขารการปรุงแต่ง ไม่มีในรูปกายเหล่านี้ในเมื่อตายไป กิเลสตัณหาสังขารทั้งหมด ก็หดตัวเข้าไปรวมอยู่ที่จิตเดิม เหมือนกันกับเมล็ดมะม่วงหรือผลไม้ต่างๆ เป็นศูนย์รวมของราก ลำต้น กิ่ง ใบ ไม้ทั้งหมด จะไปคั้นหารากและต้น ใบอยู่ ในเมล็ดมะม่วงจะไม่เห็นเลย เมื่อนำมาปลูกลงดิน ราก ลำต้น กิ่ง ใบก็จะเกิดขึ้นจากเมล็ดมะม่วงนี้ทั้งหมด นี่ฉันใด จิตเดิมที่อมกสันเอากิเลสตัณหา สัพพสังขารทั้งหลายเอาไว้ ก็เป็นในลักษณะฉันทันั้น ในเมื่อจิตได้เข้าสู่ปฏิสนธิใหม่ ออกมาเป็นเด็กทารกก็มีธาตุสี่ ที่เรียกว่ารูปนั้นอย่างสมบูรณ์ ในเมื่อรูปได้เกิดขึ้นมาแล้ว นามคือ เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ก็มีอยู่ในรูปนี้ทั้งหมด

นามที่จะออกมาทำงานในรูปนี้ยังไม่มีกำลังพอ ถึงนามจะมีอยู่ในรูปนี้แต่มีการทำงานไม่พร้อมกัน แต่ก็ยังเป็นจันทร์ห้าที่สมบูรณ์ทั้งหมด เมื่อเจริญวัยขึ้นมา จันทร์ห้าจึงได้ทำงานเต็มที่ แต่ก็ยังมีกิเลสตัณหาน้อยใหญ่มาแฝงอยู่ในจันทร์ห้านี้ทั้งหมด แล้วก็จะได้ทำงานต่อไปในวัยอันควร จันทร์ทั้งห้านี้จะมีวิญญาณแทรกอยู่ในทุก

ส่วนของขั้นนี้ แทรกอยู่ในสังขาร แทรกอยู่ในสัญญา แทรกอยู่ในเวทนา แทรกอยู่ในรูปนี้ทั้งหมด วิญญาณหมายถึงความรู้เท่านั้น หลายคนอาจตีความหมายผิดไปว่าวิญญาณเป็นธาตุรู้ ที่จริงไม่ใช่ วิญญาณเพียงการรับรู้ ที่เป็นผลออกมาจากธาตุรู้เท่านั้น รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ไม่เป็นตัวกิเลสตัณหาแต่อย่างใด เพียงเป็นที่อาศัยของกิเลสตัณหาเท่านั้น แต่ก็เป็นกิเลสตัณหาส่วนหยาบ กิเลสตัณหาส่วนละเอียด นั้นฝังอยู่กับจิตเดิม ที่เรียกว่าธาตุรู้นั่นเอง ฉะนั้น ผู้ปฏิบัติต้องสร้างปัญญาขึ้นมาเพื่อจะได้รู้เห็น กิเลสตัณหาส่วนหยาบแล้วกำจัดให้หมดไป ส่วนปัญญาชั้นละเอียดก็จะเข้าไปกำจัดกิเลสตัณหาส่วนละเอียด ที่ฝังอยู่ในส่วนลึกของจิตเดิม กิเลสตัณหาส่วนหยาบส่วนละเอียดนี้ไม่มีสมาธิความสงบใดกำจัดลงล้างให้หมดไปได้ มีสติปัญญาเท่านั้นที่จะเข้าไปจัดการลงล้างให้กิเลสตัณหาน้อยใหญ่ให้หมดไปจากจิตเดิมได้ มีคำบาลีก้าวไว้ว่า ปญญา ยปริสุขณติ มีปัญญาที่ฉลาดเฉียบแหลมเท่านั้น ที่จะทำให้จิตมีความบริสุทธิ์ได้ มิใช่เป็นสมาธิจะทำให้จิตมีความบริสุทธิ์ได้ตามความเข้าใจ

ในขั้นตอนการปฏิบัติให้เป็นไปตามแนวทางของจินตามยปัญญาต้องฝึกมาให้ดี มีวิธีให้รัดกุมคุมตัว กิเลสตัณหาให้ได้ กิเลสตัณหาไปอาศัยอยู่ในที่ตรงไหน ใช้สติปัญญาเข้าขุดคุ้ยหาอยู่ในขั้นนี้ทั้งหมด อย่าให้กิเลสตัณหาได้ตั้งหลักก่อตัวอีกต่อไป

ภาวนามยปัญญา

ถ้าสติปัญญาเห็นว่า กิเลสตัณหา มาอาศัยอยู่ในขั้นนี้ห้านี้แล้ววิธีการกำจัดกิเลสตัณหาให้หมดไปมิใช่เป็นของยากอะไรเลย การปฏิบัติต้องวางฐานของปัญญาเข้าไปแทรกอยู่ในขั้นนี้ทั้งหมดที่เรียกว่า ปัญญา ความฉลาดรอบรู้ กิเลสตัณหาที่มีความเคลื่อนไหวไปในทางไหนเรื่องอะไร สติปัญญาต้องรอบรู้ทั้งหมด การพิจารณาในขั้นนี้ห้านี้ต้องโยงหากันให้ได้ เพราะขั้นนี้ห้านี้เป็นสะพานเชื่อมโยงต่อกันอยู่แล้ว การไล่ต้อนกิเลสตัณหา ถ้าปัญญาไม่ดีจะไม่มีทางจับตัวได้เลย ถ้าปัญญาดี กิเลสตัณหาจะไม่มีที่หลบตัว เพราะปัญญาความฉลาดรอบรู้คุมเชิงไว้ทั้งหมดแล้ว เช่น ตั้งเอารูปมาเป็นคันเห็ด ผลที่จะเชื่อมโยงไปเป็น เวทนา เชื่อมโยงไปเป็นสัญญา

เชื่อมโยงไปเป็นสังขาร เชื่อมโยงไปเป็นวิญญาณ มีการเชื่อมโยงกันอย่างไรต้องใช้ปัญญาโยงต่อกันให้ได้ ถ้าตั้งเอาเวทนาเป็นต้นเหตุ ผลเชื่อมโยงในรูป ผลเชื่อมโยงต่อสัญญา ผลเชื่อมโยงต่อสังขาร ผลเชื่อมโยงต่อวิญญาณ โยงกันอย่างไรก็เป็นในลักษณะอย่างเดียวกันกับหมวดอื่นๆ เมื่อตั้งสัญญามาเป็นต้นเหตุ ก็ต้องเชื่อมโยงไปหารูป เชื่อมโยงไปหาเวทนา เชื่อมโยงไปหาสังขาร เชื่อมโยงไปหาวิญญาณ การเกี่ยวโยงต่อกันได้นั้น ต้องมีปัญญาที่ดีจึงจะโยงกันได้ เมื่อตั้งสังขารมาเป็นต้นเหตุ ก็ต้องโยงไปหารูป โยงไปหาเวทนา โยงไปหาสัญญา และโยงไปหาวิญญาณ ว่าทั้งหมดนี้มีเหตุผลที่เกี่ยวพันกันอย่างไรเราจะได้รับรู้ เมื่อตั้งวิญญาณเป็นต้นเหตุ ก็ต้องโยงไปหารูป โยงไปหาเวทนา โยงไปหาสัญญา และโยงไปหาสังขาร การโยงขั้นห้าใส่กันนี้จะได้ว่าขั้นห้ามีเหตุผลต่อกันอย่างไร

หลักการพิจารณาขั้นห้านี้ หากเรามีปัญญาในระดับสูง มีความละเอียดแล้ว การพิจารณาขั้นห้ามิใช่เป็นสิ่งที่ยากแต่อย่างใดภาวนามยปัญญาถ้าเรียกอีกคำหนึ่งว่า นี่เป็นวิปัสสนาญาณ เป็นญาณที่รู้แจ้ง

เห็นจริงในสังขารทั้งหลายอย่างเปิดเผย ในครั้งก่อนมากิเลสตัณหาและสังขารได้ปิดบังความจริงนี้มาตลอดใจก็ไม่รู้เห็นความจริงแต่อย่างใด เพราะถูกกิเลสตัณหาปิดบังไว้อย่างมิดมิดทีเดียว เมื่อภาวนาปฏิบัติมาถึงจุดนี้เรียกว่าจุดตัดสินซึ่งขาดกันในเหตุผล แต่ก่อนมาใจได้ถูกกิเลสตัณหาหลอกมาตลอดจึงได้เกิดตายในโลกนี้มายาวนาน เมื่อใจได้รับข้อมูลที่เป็นจริงจากปัญญาอย่างแยบคายแล้ว ก็ใจนั้นแหละจะถอนตัวออกจากความยึดมั่นถือมั่นในขั้นห้าเอง ในเมื่อใจมีปัญญาเป็นตาให้แล้ว จะดูในสิ่งใดจะรู้ชัดเห็นจริงในสิ่งนั้นๆ อย่างถูกต้อง ในความรู้เห็นที่เป็นจริงอยู่อย่างนี้ จึงเรียกว่า พุทโธ คือ ใจรู้จริงเห็นจริง และใจก็จะเกิดขึ้นตัวจากความหลง ตื่นตัวในความเห็นผิดเข้าใจผิดในเรื่องที่ผ่านมามากมาย ใจก็จะสลัดปล่อยวางในทันที นี่จึงเรียกว่า พุทโธ คือใจได้ตื่นตัวจากความเห็นผิด ความเข้าใจผิดมานาน เมื่อใจตื่นตัวรู้ว่าผิดไปในขณะใด ใจก็จะสลัดทิ้งในสิ่งนั้นทันที แต่ก่อนมาจิตแบกขั้นห้านี้มีภาระหนักหน่วงมาแล้ว จากนี้ไปใจก็จะได้ประกาศขึ้นมาว่า ภารา หะเว ปัญจักขันธา ขั้นห้า

เป็นการอย่างหนัก ภาระ หาไว้ จะ ปุ่คคะโล บุคคลก็ชอบยึดถือหาบหาเอาภาระนี้ไว้ ก็เพราะไม่เข้าใจในความเป็นจริง จึงได้เกิดความทุกข์ทางใจมาทุกภพทุกชาติจนถึงปัจจุบันในชาตินี้ เมื่อผู้ปฏิบัติมาถึงจุดนี้แล้ว ไม่มีปัญหาอะไร และจะง่ายต่อการปฏิบัติเป็นอย่างดี

วิปัสสนาญาณนี้เองผู้ปฏิบัติต้องการให้เกิดขึ้น เพราะเป็นปัญญาตัดกิเลสตัดหาให้หมดไปจากใจ ความเข้าใจอย่างนี้จริงหรือไม่ ก็เป็นความจริงอย่างนั้น เพราะวิปัสสนาญาณนี้เกิดขึ้นกับใครเมื่อไร จะไม่ได้เสื่อมไปในท่ามกลาง เพราะวิปัสสนาญาณเกิดขึ้นเพื่อประหารกิเลสตัดหาให้หมดไปจากใจโดยตรง เมื่อปัญญาระดับนี้เกิดขึ้นกับผู้ใด อีกไม่กี่นาทีข้างหน้าผู้นั้นก็จะได้บรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์แน่นอน เมื่อได้บรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์ในขั้นไหน ผู้นั้นก็จะรู้ตัวเองในขณะนั้น ไม่ต้องไปถามใครๆ แม้พระพุทธเจ้าประทับอยู่ในที่แห่งนั้นก็ตาม จะไม่ถามพระพุทธเจ้าเลย จึงเรียกว่าเป็นปัจเจกตั้งรู้เฉพาะตนโดยแท้ นี่เป็นประเพณีของผู้ได้บรรลุธรรมในสมัยครั้งพุทธกาล ไม่มีการสอบถามอารมณ์กรรมฐานกันเหมือนในยุคปัจจุบันนี้

แต่อย่างไร วิปัสสนาญาณนี้มีผู้ปฏิบัติอยากให้เกิดขึ้นทั้งนั้น แต่ไม่เข้าใจในอุบายวิธีที่ถูกต้อง จึงพากันคิดสุมเอาไปกันเอง หรือมิฉะนั้นก็ไปอ่านตำราที่เขียนกันขึ้นมา เป็นตำราที่ไม่ถูกต้องตามคำสอนของพระพุทธเจ้าแต่อย่างไร ในครั้งพุทธกาลพระพุทธเจ้าไม่ได้ตรัสไว้เลยว่า พากันนั่งสมาธิให้จิตมีความสงบแล้วปัญญาจะเกิดขึ้นเอง พระพุทธเจ้าสอนใครที่ไหน อยากให้ผู้ปฏิบัติได้อ่านดูประวัติของพระอรหันต์ทั้งหลายดูบ้าง เพื่อจะได้เป็นพยานบุคคลในการตัดสินใจแก่ตัวเราเอง ในพระสูตรต่างๆ เรื่องของผู้ได้บรรลุเป็นพระอรหันต์มีมากมาย มีทั้งเรื่องของพระและเรื่องของฆราวาสมีประวัติผู้ที่ได้บรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์ได้อธิบายไว้ อย่างชัดเจน เมื่อเราเป็นฆราวาสก็ต้องเลือกอ่านประวัติพระอรหันต์ ที่เป็นฝ่ายฆราวาสด้วยกันก็จะเข้าใจได้อย่างชัดเจน

เช่น เรื่องประวัติของนาง ขุชชุตตรา ที่เป็นนางสนมของพระนางสามาวดี เป็นผู้รับใช้ที่พระนางสามาวดีไวใจเป็นพิเศษ และเป็นหัวหน้าแก่นางสนมอื่นๆ อีกห้าร้อยคน นางขุชชุตตรา ไม่เคยฟังธรรมจากพระพุทธเจ้าเลย

พระนางสามาวดีให้ไปซื้อดอกไม้มาประดับในพระราชวัง
 ทุกวัน และให้เงินไปครั้งละ ๘ กหาปณะ ในเช้าวันหนึ่ง
 นายมาลาการได้นิมนต์พระพุทธเจ้า พร้อมทั้งพระสาวก
 มาฉันอาหารที่บ้าน ได้เก็บดอกไม้ทั้งหลายมาประดับ
 ประรำพิธิ ไม่มีเวลาที่จะไปเก็บดอกไม้ให้นางขุชชุตตรา
 แล้วบอกว่า วันนี้เราได้นิมนต์พระพุทธเจ้าและพระสาวก
 มาฉันที่นี่ เมื่อฉันเสร็จก็จะได้ฟังธรรมจากพระพุทธเจ้า
 ให้นางขุชชุตตราคอยก่อนเสร็จแล้วจึงจะไปเก็บดอกไม้ให้
 นางขุชชุตตราที่ยินดีที่จะได้ฟังธรรมจากพระพุทธเจ้า
 เมื่อพระพุทธเจ้าฉันเสร็จแล้วก็แสดงธรรม โดยเอา
 ดอกไม้ในประรำพิธิมาเป็นอุบายในการแสดง พระองค์
 ทรงเปรียบเทียบว่า ดอกไม้เมื่อยังตูมแย้มบานและบานเต็มที่
 ย่อมมีความสวยงามไปได้ระยะหนึ่ง จากนั้นไปก็มีการ
 เหี่ยวเฉา ร่วงโรยไป ไม่กี่วันก็สุพังเน่าเป็นดิน น้ำ ลม
 ไฟ ไปตามแผ่นดินนี้ นี่ฉันใด ร่างกายของคนเราก็ค
 ฉะนั้น เมื่อวัยแรกรุ่งเป็นหนุ่มสาว ก็มีความสวยงาม
 อีกไม่นานรูปร่างก็หมดความมีสง่าราศรี ไม่มีความ
 สวยงามแต่อย่างใด ในที่สุดก็แก่เจ็บตายไปเหมือนกัน
 ทุกคน ร่างกายเนาที่บถมลงสู่แผ่นดินนี้ด้วยกัน ไม่ว่า

ใครจะอยู่ในฐานะอะไร จะเป็นคนจนคนรวยพระราชา
 มหาษัตริย์ก็ตาม ทุกคนจะเป็นเหมือนดอกไม้ที่ทุกคน
 นางขุชชุตตราได้ฟังแล้วก็น้อมดอกไม้ที่นำมาเปรียบกับ
 ร่างกายตัวเอง แล้วใช้ปัญญาพิจารณาร่างกายให้เป็นไป
 เหมือนดอกไม้ที่นั้น แล้วบรรลุธรรมเป็นพระโสดาบัน

เมื่อพวกเขาได้อ่านประวัติของนางขุชชุตตราเมื่อไร
 พวกเขาจะได้เปลี่ยนความเห็นได้ทันที นางขุชชุตตรา
 ไม่เคยรู้จักศีลห้ามาก่อน และไม่เคยทำสมาธิความสงบ
 แต่อย่างไรก็ตามนางขุชชุตตราจึงมีปัญญาพิจารณาเรื่อง
 ดอกไม้ได้เล่า ให้พวกเราพิจารณาให้ดีและมีเหตุผล
 เป็นของตัวเอง จึงจะแก้ไขปัญหาของตัวเองได้ เมื่อ
 นางขุชชุตตราได้บรรลุธรรมเป็นพระโสดาบันแล้ว มี
 ปัญญาแตกฉานในพระธรรม จำธรรมะที่พระพุทธเจ้า
 อธิบายไปนั้นได้ทั้งหมดเสร็จแล้วนายมาลาการก็ไปเก็บ
 ดอกไม้ให้ นางขุชชุตตราแต่ก่อนเคยซื้อดอกไม้ ๘
 กหาปณะ อีก ๘ กหาปณะก็เอาเป็นของส่วนตัวไป
 ในช่วงนั้น นางขุชชุตตราเป็นพระอริยเจ้าแล้วใจมีความ
 ละอาย จึงได้ซื้อดอกไม้ในเงิน ๘ กหาปณะนี้ทั้งหมด
 เมื่อมาถึงพระราชวังพระนางสามาวดีตามก็เล่าเรื่องตาม

ความจริงให้ฟังทั้งหมด พระนางสามาวดีตามนางชัชชชุตรา ว่า การได้ฟังธรรมของพระพุทธเจ้าแล้วจำได้ไหม นางชัชชชุตราตอบว่าจำได้ พระนางสามาวดีขอฟังธรรมจากนางชัชชชุตราในขณะนั้นทันที พระนางสามาวดีพร้อมทั้งบริวารอีกห้าร้อยคน เมื่อได้ฟังธรรมจากนางชัชชชุตราแล้ว ได้บรรลุธรรมเป็นพระอริยเจ้าชั้นพระโสดาบันกันทั้งหมด แต่ก่อนมาพระนางสามาวดีและบริวารก็ไม่รู้จักศีลห้า ไม่เคยทำสมาธิความสงบแต่อย่างใด ทำไมจึงมีปัญญาพิจารณาให้รู้เห็นตามความเป็นจริงได้ ให้พวกเราพิจารณาดูให้ดี มีพยานบุคคลมาเป็นหลักฐานยืนยันได้ว่า ปัญญาไม่ได้เกิดจากสมาธิความสงบแต่อย่างใด ให้พากันเข้าใจเสียว่า ปัญญาของเรามีอยู่ในตัวแล้ว แต่เราไม่รู้จักปัญญาตัวเอง ปัญญาก็หมายถึงความคิดที่เราใช้กันอยู่ในขณะนี้แต่เราใช้ความคิดนี้ไปในทางกระแสโลกอยู่ตลอดเวลา การใช้ปัญญาในทางธรรมกลับไม่เข้าใจ เพราะเราไม่เคยได้ศึกษาในทางธรรมมาก่อน จึงไม่เข้าใจในการใช้ปัญญาของตัวเอง

อีกเรื่องหนึ่งให้พวกเราได้ไปอ่านประวัติพ่อแม่

ของนางมาคันธียาดูบ้าง ท่านเหล่านี้ไม่เคยรู้จักการทำสมาธิความสงบแต่อย่างใด ในประวัติอธิบายไว้ว่า นางมาคันธียาเป็นลูกสาวคนเดียวและเป็นคนรูปสวย มีเศรษฐีหลายคนมาสู่ขอก็ไม่เอา จะเอาผู้ชายที่สวยเหมือนกับลูกสาวตัวเอง ในวันหนึ่งพระพุทธเจ้าได้ไปปรากฏตัว ให้พ่อนางมาคันธียาได้เห็นอยู่นอกบ้าน ก็เกิดความพอใจกับความงามของพระพุทธเจ้า ทั้งที่พ่อนางมาคันธียาไม่รู้จักพระพุทธเจ้าเลย คิดในใจว่า ชายหนุ่มนี้มีความงามที่เหมาะสมกับลูกสาวของเรา จึงบอกให้หนุ่มสมณะโคดมคอยอยู่ที่นี้ ไปบ้านแล้วจะกลับมา ตอนออกมาพาแม่และนางมาคันธียาออกมาด้วย เอาลูกสาวมาขึ้นเทียบดูว่าทั้งสองมีความงามเท่าเทียมกันหรือไม่ พระพุทธเจ้าได้ตรัสว่า พ่อพราหมณ์ แม่พราหมณ์ตั้งใจฟังให้ดี ธรรมดาธาตุสี่ของคนเราไม่มีว่าสวยแต่อย่างใด ร่างกายมี ผม ขน เล็บ ฟัน หนัง เนื้อ เอ็น กระดูก ทุกส่วนล้วนแล้วมีแต่ของสกปรกด้วยกันทั้งนั้น เมื่อยังมีชีวิตอยู่ก็มีความเน่าเหม็นอยู่ตลอดเวลา ต้องอาบน้ำชำระความเหม็นนี้ทุกวัน เมื่อจิตออกจากร่างกายนี้แล้ว ความเน่าสกปรก

โสโครกก็จะเหม็นมากขึ้น เมื่อพราหมณ์สองสามีภรรยา ฟังความจริงอย่างนี้ มีความคิดพิจารณาตาม จนได้ บรรลุธรรมอยู่ในชั้นพระอนาคามี ดูซิว่าพราหมณ์สองสามีภรรยาเป็นได้อย่างไร ศิลก็ไม่รู้จัก สมาธิความสงบ ก็ยังไม่เข้าใจ ทำไมจึงมีปัญญาพิจารณาความจริงในสังขารร่างกาย จนได้บรรลุธรรมเป็นพระอริยเจ้าได้ ถ้าเรามีแนวความคิดตรึกตรองด้วยเหตุผลดีแล้วจะเข้าใจทันที จะมีวิธีเทียบดูได้ว่า การปฏิบัติของเราที่ทำกันอยู่ จะเหมือนครั้งพุทธกาลปฏิบัติกันหรือไม่ ถ้าเราเข้าใจว่าไม่เหมือนกัน ทำไมเราจึงไม่ปรับวิธีการปฏิบัติของตัวเอง ให้เหมือนกันกับครั้งพุทธกาลเล่า ให้พวกเราคิดให้ดีก็แล้วกัน

ฉะนั้นการปฏิบัติในสมัยครั้งพุทธกาล จึงไม่มีรูปแบบพิธีกรรมอะไรมากมาย ส่วนมากฆราวาสผู้ได้บรรลุธรรมท่านเหล่านั้นไม่ได้อ่านตำราในทางปริยัติเลย หลายท่านในยุคนี้ไม่รู้จักศีลห้า ศิลแปดแต่อย่างไร ในวิธีทำสมาธิให้จิตมีความสงบเป็นขั้นนั้นขั้นนี้ และให้เป็นญาณนั้นญาณนี้ ท่านเหล่านั้นก็ยังไม่รู้เลย พระพุทธเจ้าทรงสอนธรรมแก่พุทธบริษัททั้งหลายกับ

พระสาวกทั้งหลาย จะสอนเน้นหนักในหลักปัญญาความเห็นชอบ เป็นอุบายเปลี่ยนความเห็นผิดมาเป็นความเห็นถูกต้องทั้งนั้น ถ้าใจมีปัญญาความเห็นชอบแล้ว การปฏิบัติต่อไปไม่เป็นที่ยากแต่อย่างใด เพราะปัญญาความเห็นชอบนี้จะครอบคลุมในวิธีการรักษาศีล และครอบคลุมในสมาธิทั้งหมด ไม่มีในคำว่า มิจฉาทิฏฐิ ความเห็นผิดแฝงอยู่ในใจนี้เลย ฉะนั้นสัมมาทิฏฐิ ปัญญาความเห็นชอบ จึงเป็นสายทางที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ดีแล้วเป็นแนวทางที่ถูกต้องที่สุดและตรงที่สุด ไม่มีวิธีอื่นใดจะเป็นไปในมรรคผลนิพพานเหมือนมรรคทั้งแปดนี้ พระพุทธเจ้าประกาศพระพุทธศาสนาครั้งแรก แก่ปัญจวัคคีย์ทั้งห้า ก็เป็นมรรคทั้งแปดนี้เท่านั้น การปฏิบัติในองค์มรรคก็เริ่มต้นจากสัมมาทิฏฐิ ปัญญาความเห็นชอบก่อนทั้งนั้น พระพุทธเจ้าได้เรียบเรียงไว้ดีแล้วอย่าไปแก้ไขเพิ่มเติมให้ผิดหลักเดิม เช่น สัมมาทิฏฐิ ปัญญาความเห็นชอบ สัมมาสังกัปปो การดำริพิจารณาด้วยปัญญาให้ถูกต้องชอบธรรมทั้งสองหลักนี้เรียกว่าปัญญา สัมมาวาจาเจรจาชอบ สัมมา กัมมันตะ ทำการงานชอบ สัมมาอาชีวะ เลี้ยงชีวิตชอบ

ทั้งสามนี้เป็นหมวดของศีล สัมมาวายามะ ความเพียรชอบ สัมมาสติ มีความระลึกชอบ สัมมาสมาธิ ตั้งใจมั่นชอบ ทั้งสามนี้เป็นสมาธิ ถ้าเรียบเรียงตามหลักเดิมจะออกมาเป็น ปัญญา ศีล สมาธิ ดังนี้

ตามหลักแนวทางเดิมที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสเอาไว้ จะไม่มีในคำว่า สัมมาสมาธิ เริ่มต้นก่อนแต่อย่างใด ให้พวกเราไปศึกษาในตำราดูบ้าง พระพุทธเจ้าสอนในหมู่พุทธบริษัทใด จะเริ่มต้นจากปัญญาความเห็นชอบก่อนทั้งนั้น เพราะคนส่วนใหญ่ในสมัยครั้งพุทธกาล หรือในยุคปัจจุบันนี้ก็ตาม เป็นผู้ที่มีนิสัยปัญญาวิมุตติ หลุดพ้นด้วยปัญญาทั้งนั้น ดังพระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า ปัญญาเย ปริสุชฌติ จิตจะมีความบริสุทธิ์ได้ด้วยปัญญา ไม่มีในคำว่าจิตมีความบริสุทธิ์จากสมาธิความสงบแต่อย่างใด ขอให้พวกเราทั้งหลายได้ศึกษาในปริยัติให้เข้าใจ ถ้าศึกษาในปริยัติมาผิดก็เป็น มิจฉาในปริยัติ ถ้านำไปปฏิบัติก็เป็นมิจฉาปฏิบัติ จะไม่รู้แจ้งเห็นจริงในสังขารม คำสอนของพระพุทธเจ้าเลย ถ้าศึกษาในปริยัติมาถูกต้องก็เป็นสัมมาในปริยัติ เมื่อนำมาปฏิบัติก็เป็นสัมมาปฏิบัติ ที่ถูกต้องตรงต่อมรรคผล

นิพพาน ฉะนั้นในยุคนี้ต้องศึกษาในคำสอนของพระพุทธเจ้าให้ดี เพราะมีตำราของเกจิอาจารย์มีทั้งพระและฆราวาส เขียนหลักวิธีปฏิบัติออกมาเป็นจำนวนมาก ข้าพเจ้าก็เคยได้อ่านหนังสือนี้มาแล้ว เรื่องจะห้ามไม่ให้เขียนนั้นไม่ได้ ให้ผู้อ่านใช้เหตุผลในดุลยพินิจพิจารณาเอง อย่าทำตัวเป็นกลุ่มกาลามสูตร เชื่อในตำราเพียงอย่างเดียว ถ้าตำราผิดเราก็กเกิดความเห็นผิดตามตำราไปด้วย ก็จะเกิดเป็นมิจฉาทิฎฐิ ความเห็นผิดตลอดไป จะไม่มีความเห็นที่ถูกต้อง ในคำสอนของพระพุทธเจ้าแต่อย่างใด ถึงเราจะมีที่ตั้งใจไว้ดีอยู่ก็ตาม เหมือนเราเดินทางที่ผิด แต่ก็คิดว่าเส้นทางนั้นถูกต้องก็ตาม เส้นทางนั้นก็ผิดอยู่เรื่อยไป จะเอาความเข้าใจเพียงอย่างเดียวไม่ได้ นี่ฉันใด ความเข้าใจว่าเห็นผิดว่าเห็นถูกก็ฉันนั้น ในยุคนี้มีครูอาจารย์พอจะช่วยให้เราได้มีมากมายให้แสวงหาก็คงแล้วกัน

สมณะ หมายถึง การทำสมาธิ

สมณะ วิปัสสนา ทั้งสองหลักนี้ เป็นหลักใหญ่ที่พระพุทธเจ้าทรงวางแนวทางเอาไว้อย่างชัดเจน ในสมัย

ครั้งพุทธกาลพระพุทธเจ้าทรงใช้อุบายของ สมณะ วิปัสสนา
 อบรมสั่งสอนพุทธบริษัททั้งหลายพากันได้บรรลุมรรค
 ผลนิพพานเป็นจำนวนมาก พระพุทธเจ้าทรงให้พระสาวก
 ทั้งหลายออกเผยแผ่พระพุทธศาสนาในครั้งนั้น ก็มี
 มหาชนได้บรรลุมรรคผลเป็นจำนวนมากเช่นกัน เพราะ
 ในยุคนั้นการอบรมสั่งสอนเป็นไปในทางเดียวกัน ใคร
 ได้ฟังธรรมจากพระสาวกองค์ไหนมากก็เหมือนกัน
 ทั้งหมด ไม่ต้องตีความว่าองค์นั้นสอนอย่างนั้นองค์นี้
 สอนอย่างนี้ ถึงจะมีอุบายที่แตกต่างกันอยู่บ้าง แต่
 ความหมายก็เป็นไปในทางเดียวกัน ผลของการปฏิบัติ
 จึงออกมาเหมือนกัน ฉะนั้นพวกเราทั้งหลายในยุคนี
 ผู้ที่ตีความใน สมณะและวิปัสสนาย่อมมีความแตกต่าง
 กันไป ไม่มีใครตัดสินได้ว่าใครสอนผิดสอนถูก หรือ
 หากมีผู้ที่รู้ดีรู้ชอบในยุคนี้อยู่ก็ตาม จะไปชี้แนะในวิธี
 ที่ถูกต้องให้ฟังนั้นเป็นไปได้ยากเป็นในลักษณะกลุ่มใคร
 กลุ่มมันก้าวก่ายกันไม่ได้เลย ใครเชื่อในอุบายวิธีครู
 อาจารย์ใดก็ต้องปฏิบัติไปอย่างนั้น ผลของการปฏิบัติ
 ออกมาเป็นอย่างไร ก็เชื่อว่าแนวทางของตัวเองถูกต้อง
 จะไปตำหนิตติงว่าไม่ถูกต้องก็แตกสามัคคีกันเปล่า ๆ

ไม่เป็นผลดีแก่พระพุทธศาสนาส่วนรวมแต่อย่างใด
 เพราะในยุคนี้อยู่ในช่วงปลายพุทธศาสนาอะไรก็เกิดขึ้น
 ได้ จึงไม่ผิดไปจากกาลามสูตรที่พระพุทธองค์ได้ตรัส
 เอาไว้แล้ว หากผู้มีสติปัญญาที่ดีมีเหตุผลก็พอที่จะ
 เข้าใจในแนวทางของพระพุทธองค์อยู่บ้าง ในยุคนี้ที่มี
 พระอรียเจ้าอยู่น้อยก็เพราะเหตุการณ์อย่างนี้ ฉะนั้น
 ขอให้ผู้ปฏิบัติจงศึกษาให้ดีและมีเหตุผล ทุกคนมี
 เจตนาดีที่จะปฏิบัติให้ถึงมรรคผลอยู่แล้ว ถ้าหากเรา
 ได้ครูอาจารย์ที่ดีก็จะไม่เหลือวิสัย ที่จะปฏิบัติให้ถึง
 มรรคผลนิพพานในชาตินี้ ที่ผู้เขียนได้อธิบายใน
 หนังสือเล่มนี้หรือเล่มอื่นๆ ก็ตาม อย่าเพิ่งตัดสินใจ
 เชื่อหรือไม่เชื่อเร็วนัก ให้ท่านได้พิจารณาในเหตุผล
 ก่อนจึงตัดสินใจเชื่อในภายหลัง

คำว่าสมณะ ก็คืออุบายในการปฏิบัติในวิธีทำ
 สมาธินั่นเอง คำว่าสมาธิหมายถึงจิตโดยตรง จะแยก
 ออกเป็นหมวดใหญ่มีสองหมวดดังนี้ ๑. สมาธิความ
 ตั้งใจมั่น ๒. สมาธิความสงบ สมาธิทั้งสองหมวดนี้ม
 ความเหมาะสมกับผู้ปฏิบัติ ๒ กลุ่มด้วยกัน ๑. กลุ่ม
 ปัญญาวิมุตติ มีความเหมาะสมในสมาธิความตั้งใจมั่น

๒. กลุ่มเจโตวิมุตติ มีความเหมาะสมในสมาธิความสงบ จะมีความเหมาะสมอย่างไรขอให้เราพิจารณาให้ดี อ่านบททวนกันหลายๆ รอบท่านจะได้รับความสะดวกจากหนังสือเล่มนี้ สมาธิความตั้งใจมันมีความเหมาะสมกับกลุ่มปัญญาวิมุตตินั้น ในสมัยครั้งพุทธกาล ผู้ได้บรรลุธรรมเป็นพระอริยเจ้ามีถึง ๘๐% ท่านเหล่านั้นมีนิสัย ขิปปาภิญญา ในขณะที่ฟังธรรมจากพระพุทธเจ้า อยู่ก็ดี หรือฟังธรรมแล้วใช้เวลาปฏิบัติไม่นานก็สำเร็จ เป็นพระอริยเจ้าได้ท่านเหล่านั้นจะไม่รู้ในสมาธิความสงบแต่อย่างใดเพราะนิสัยของท่านเหล่านั้นเป็นปัญญาวิมุตติทำได้เพียงสมาธิความตั้งใจมันเท่านั้น ในยุคนี้ก็เช่นเดียวกันส่วนใหญ่เป็นนิสัยปัญญาวิมุตติกันทั้งนั้น เมื่อมีนิสัยปัญญาวิมุตติอยู่อย่างนี้ แต่ไปทำสมาธิความสงบจึงเป็นไปได้ยาก หรือเป็นไปได้เลย ถ้าอยากรู้ว่าเราเป็นนิสัยอะไรให้เราสังเกตดูตัวเราดังนี้ ถ้าเป็นนิสัยปัญญาวิมุตติจะเป็นผู้ชอบคิดในเรื่องต่างๆ การนึกคำบริกรรมทำสมาธิไม่กินาที ก็จะชอบคิดในเรื่องนั้นเรื่องนี้ ผู้มีนิสัยเจโตวิมุตติ การนึกคำบริกรรมทำสมาธิ เมื่อจิตตั้งมั่นได้แล้วก็จะจมดิ่งลงสู่ความสงบได้เลย นี่คือ

ความแตกต่างของนิสัยไม่เหมือนกัน การปฏิบัติก็มี ความแตกต่างกันไปตามนิสัย ดังจะได้อธิบายให้เป็นหมวดหมู่เอาไว้ ใครมีนิสัยอย่างไรก็ให้ปฏิบัติไปตาม นิสัยของตัวเอง ถ้าฝืนนิสัยของตัวเองการปฏิบัติก็จะได้ผลตามที่เรต้องการ เหมือนคนป่วยกินยาไม่ถูกกับโรคก็ไม่หายไปได้ หรือกินยาถูกกับโรคอยู่แต่กินยาน้อยไป โรคก็ไม่หายได้เช่นกัน นี่มันใคร่ผู้ปฏิบัติต้องรู้จักนิสัยของตัวเองและปฏิบัติให้เป็นไปตามนิสัยของตัวเอง มีความก้าวหน้าหรือทรงอยู่ก็ต้องรู้ผลการปฏิบัติของตัวเอง

ผู้มีนิสัยปัญญาวิมุตติปฏิบัติดังนี้ เมื่อรู้ตัวเองว่าทำสมาธิความสงบไม่ได้ นึกคำบริกรรมไปชอบคิดในเรื่องต่างๆ ถ้าเป็นอย่างนี้เราเป็นนิสัยปัญญาวิมุตติต้องวางแผนในการปฏิบัติเสียใหม่ ในเวลาปกติ ให้เราฝึกคิดพิจารณาทางปัญญาเอาไว้ พิจารณาในเรื่องอะไรก็ตามให้ลงสู่ไตรลักษณ์ คือ อนิจจัง การเปลี่ยนแปลงในสิ่งนั้นอยู่เสมอ ถ้าของสิ่งนั้นเป็นภายนอกก็ให้รู้ในการเปลี่ยนแปลงในสิ่งนั้นๆ แล้วน้อมเข้ามาหาธาตุสี่ของตัวเองว่า ธาตุสี่ที่เราอาศัยอยู่ก็เป็นสิ่งที่ไม่เที่ยง

เหมือนกันกับสิ่งภายนอกนั้นให้ทำความเข้าใจว่าธาตุภายในและธาตุภายนอกก็เป็นสิ่งที่ไม่เที่ยงเหมือนกัน ถ้าคนอื่นสัตว์อื่นเป็นทุกข์ด้วยสาเหตุใดก็ตาม ก็ต้องน้อมเข้ามาหาตัวเองว่า เราก็คมีความทุกข์เหมือนคนอื่น สัตว์อื่นเช่นกัน อนัตตา เป็นสิ่งที่หมดสภาพจากสิ่งเดิม ไม่มีสิ่งใดเป็นสัตว์บุคคลแต่อย่างใด ของภายนอกหมดสภาพอย่างไร ให้น้อมเข้ามาประกอบกับธาตุสี่เราว่า ธาตุสี่เราก็เป็นเช่นนั้น อีกไม่กี่วันก็จะตาย ร่างกายก็จะถูกเผาเหลือเพียงกระดูกเท่านั้น จะเป็นตัวเราอีกต่อไปไม่ได้เช่นกัน หรือเห็นของที่แก่โดยธรรมชาติจากสิ่งภายนอกแล้ว ก็น้อมเข้ามาดูความแก่ของธาตุสี่เราให้เป็นสภาพเหมือนกัน การฝึกคิดพิจารณาอยู่อย่างนี้ เป็นอุบายในการฝึกปัญญาให้แก่ตัวเอง ในครั้งแรกอย่าไปหวังผลว่า ต้องละถอนปล่อยวางในสิ่งนั้น ๆ เป็นเพียงฝึกขั้นตอนให้เรามีความชำนาญในการใช้ปัญญาให้เกิดความเคยชินเอาไว้ ในการใช้ปัญญาด้วยวิธีนี้จะทำได้อยู่ตลอดเวลา ในเมื่อมีการทำสมาธิพอจิตมีความตั้งมั่นได้แล้ว ใจมีความต้องการอยาก จะคิดพิจารณา ก็นำเอาเรื่องที่เราได้พิจารณามาแล้ว

เชื่อมโยงต่อกันกับสมาธิความตั้งมั่นได้เลย ให้ทำอยู่อย่างนี้จนเป็นนิสัยความเคยชิน ความรู้เห็นก็จะเกิดความชัดเจนมากขึ้น มีความละเอียด ความเข้าใจก็จะ เป็นไปตามหลักความเป็นจริง ก็จะเกิดความแยกคาย หายสงสัยไม่ติดใจในสิ่งนั้น ๆ แต่อย่างใด

ในเมื่อปฏิบัติภาวนาในลักษณะนี้อย่างต่อเนื่อง ความรู้เห็นตามความเป็นจริงในสังขารธรรมก็จะเกิดความชัดเจนมากขึ้น จึงให้นามเรียกอีกประโยคหนึ่งว่า การเจริญวิปัสสนา สติปัญญาก็จะพัฒนาขึ้นสู่ความละเอียดไปตามลำดับ การละถอนปล่อยวางในความยึดมั่นถือมั่นส่วนหยาบ ๆ ก็จะหมดไป ความเข้าใจใน ญาณทัสนะก็จะเกิดความชัดเจนขึ้นในตัวเอง สิ่งที่ไม่เคยรู้ก็จะรู้ สิ่งที่ไม่เคยเห็นก็จะเห็น ความเป็นปัจเจกตั้งรู้เห็นได้เฉพาะตัวก็จะปรากฏในตัวเอง ไม่ต้องไปถามคนนั้นคนนี้ให้เสียเวลา จะไปถามหาเพื่อประโยชน์อะไรเพราะเราก็เข้าใจรู้เห็นได้แล้วด้วย สติปัญญาเราเอง จึงเรียกว่าตนแลเป็นที่พึ่งแห่งตน หมายถึงพึ่งสติปัญญาและพึ่งความสามารถของตัวเอง ได้แล้ว จึงเป็นจินตามยปัญญาเป็นคู่กับปฏิบัติอย่าง

ถูกต้อง ในเมื่อตั้งหลักในการปฏิบัติได้อย่างนี้ ก็จะมี
 ความละเอียดในการรู้เห็นเป็นวิปัสสนาญาณต่อไป จึง
 จะเรียกได้ว่า ภาวนามยปัญญา ที่จะเป็ผลออกมาเป็น
 ปฏิเวธ ที่เรียกว่า อริยมรรค อริยผล จะเป็นขั้นไหน
 ในระดับใดจะขึ้นอยู่กับ ภาวนาบารมีของแต่ละท่านที่
 ได้บำเพ็ญมาแล้ว หากมีคำถามว่า จะรู้ได้อย่างไรว่า
 ได้ธรรมในระดับไหน ตอบ เมื่อตัวเองได้บรรลุธรรมใน
 ระดับไหนจะรู้ได้ด้วยตนเอง โดยไม่ต้องไปถามใครๆ
 อีกต่อไป แม้พระพุทธเจ้าจะประทับอยู่ในที่แห่งนั้นก็ตาม
 คำอยากจะถามในการได้บรรลุธรรมของตัวเอง จะไม่มี
 ในขณะนั้นเลย ให้ท่านปฏิบัติได้ในจุดนี้ก่อนเถอะ
 คำตอบจะอยู่ในตัวของท่านเองทั้งหมด ถ้าหากถาม
 คนนั้นคนนี้อยู่ แสดงว่ายังสงสัยในตัวเอง เรากินข้าวเอง
 อิ่มแล้วก็ต้องรู้ตัวเองทั้งนั้น จะไปถามจากคนอื่นทำไม
 เรารู้ที่อยู่แล้ว ผลของการปฏิบัติก็ฉนั้นนั้น จึงเป็นผู้หมด
 ความสงสัยในตัวเอง ว่าเราได้บรรลุธรรมในขั้นนั้นๆ
 แล้ว ในครั้งพุทธกาลก็เป็นอย่างนี้ แม้ในยุคนี้ก็เป็น
 อย่างนี้เช่นกัน เพราะมรรคผลนิพพานเป็นเรื่องเดียวกัน
 จะไปถามใครทำไมตัวเองก็รู้อย่างเต็มใจอยู่แล้ว

นิสัยพวกเจโตวิมุติ ชอบทำสมาธิความสงบเป็น
 นิสัย จะให้ใช้ปัญญาเลยที่เดียวนั้นทำไม่ได้ พวกนี้มี
 นิสัยเดิมฝังลึกที่ใจมาในชาติอดีต แต่ชาติก่อนมาเคย
 เป็นดาบสฤๅษี มีนิสัยชอบบำเพ็ญฌานสมาบัติมาก่อน
 ในสมัยครั้งพุทธกาลพระพุทธเจ้ารู้นิสัยพวกเจโตวิมุติ
 นี้ดี และมีวิธีสอนที่แตกต่างกันกับพวกปัญญาวิมุติ
 พระพุทธเจ้าจะต้องสอนวิธีทำสมาธิให้ท่านเหล่านี้
 เริ่มแต่ปฐมฌาน ทุติยฌาน ตติยฌาน วิธีเข้ารูปฌาน
 อรูปฌาน เมื่อท่านเหล่านี้ทำสมาธิความสงบเข้าฌานได้
 แล้วจะต่อไปอีกไม่ได้เลย จึงเรียกว่าทางตันหาทางออก
 ไม่ได้ ทำสมาธิก็วนไปเวียนมาอยู่ในที่เดิม เหมือนคน
 ตาบอดพายเรืออยู่ในสระ จะวนไปมาอยู่ในที่แห่งเดิม
 ออกจากสระไปไม่ได้เลย เมื่อพระพุทธเจ้าทรงทราบว่า
 พวกนี้ถึงทางตันแล้วจึงจะได้แก้ไขให้ถูกทาง ได้บรรลุ
 เป็นพระอริยเจ้าได้ นี้ในสมัยพระพุทธเจ้าทรงพระชนม์อยู่
 เท่านั้นจึงจะแก้กลุ่มนี้ได้ ในยุคนี้สมัยนี้ก็มี การฝึกแบบ
 เจโตวิมุติเนื้่มาก ถ้าหากผู้มีนิสัยปัญญาวิมุติ จะไปฝึก
 แบบเจโตวิมุติก็เหมือนเริ่มนับหนึ่งใหม่ ต้องใช้เวลา
 ยาวนานมากจึงจะทำฌานนี้ได้ พวกชอบทำสมาธิความ

สงบทำฌานนี้มีมานะกัตดาสูงมาก ถ้าหากมีอภิญา
เกิดขึ้นก็จะเพิ่มอึดตาและเพิ่มความหลงใหลมากทีเดียว
มีความเชื่อมั่นในตัวเองสูงไม่ยอมฟังคนอื่น ถึงคนอื่น
จะว่าผิดก็ยังคงต่อต้านว่าตัวเองถูกต้องต่อไป ในยุคนี้การ
ทำสมาธิความสงบทำฌานนั้นทำได้แต่ไม่มีใครจะตาม
แก้ไขได้เลย ในที่สุดก็จะเกิดความหลงผิด คิดว่าตัวเอง
เป็นพระอรหันต์ไป เพราะกิเลสตัณหาภายในใจถูก
อำนาจของฌานบีบบังคับบดบังไว้แล้ว ก็จิตว่าตัวเอง
หมดกิเลสตัณหาไป พวกชอบทำสมาธิความสงบทำ
ฌานนี้ไม่มีการเตรียมการในเรื่องปัญญาเอาไว้เลย
จึงไม่รู้วิธีแก้ไขตัวเองได้ ถ้าผู้มีปัญญาดีจึงจะเอาตัว
พ้นจากความหลงนี้ไป ในประวัติผู้เป็นวิปัสสนูปกิเลส
เกิดขึ้น ก็เพราะว่าไม่มีปัญญาช่วยตัวเองได้เลย จะหลง
อยู่ในความสงบนั้นต่อไป

ในกรณีผู้ที่ยังไม่หลงในสมาธิอยู่ในฌานอย่าง
รุนแรง ผู้เขียนขอเสนอแนะวิธีให้ท่านได้พิจารณาดูบ้าง
บางที่อาจเป็นสาเหตุชอบตายเพอแก้ไขปัญหาดูบ้าง
หากท่านได้ฝึกสมาธิความสงบมาแล้ว จากนั้นไปให้เรา
สังเกตดูตัวเองว่า เมื่อจิตต้องการความสงบก็ปล่อยให้

จิตมีความสงบต่อไปอย่างเต็มที่อย่าไปบีบบังคับให้จิต
ถอนออกจากสมาธิเมื่อจิตมีความอึดตัวของสมาธิแล้ว
จิตจะถอนออกมาเอง ในช่วงขณะจิตเริ่มถอนนี้เอง
จึงเป็นช่วงสำคัญมากเราต้องมีสติกำหนดเอาไว้เพื่อให้
จิตถอนออกมาหมด ในคำรบบอกว่าให้อยู่ในชั้น
อุปัชฌาสมาธิ แล้วน้อมไปสู่ปัญญาพิจารณาในสังขารตาม
ความเป็นจริง ถ้าไม่เคยฝึกปัญญามาก่อนจะมีปัญหา
มากที่สุดทีเดียว จะนึกคิดอุปมาพิจารณาในทางปัญญา
จะคิดไม่ได้เลย เหมือนมิดมิดคิดอะไรไม่เป็นเรื่อง
เป็นราว มีแต่อยากให้อ自己有ความสงบเป็นสมาธิ
อยู่เรื่อยไป ถ้าเป็นไปได้ออยากให้ท่านฝึกปัญญาในเวลา
ปกติ ให้เหมือนพวกปัญญาวิมุตติได้ทำกัน ถ้าฝึกคิด
พิจารณาให้เป็นไปตามไตรลักษณ์อยู่บ่อยๆ ปัญญา
จะค่อยคิดอะไรได้ในตัวมันเอง ไม่ต้องไปปล่อยให้
ปัญญาเกิดจากสมาธิความสงบ เพราะปัญญาไม่ได้
เกิดจากสมาธิความสงบแต่อย่างใด ถึงได้อ่านจาก
ตำรา มา หรือฟังครูอาจารย์พูดให้ฟังก็ตาม เป็นการ
ตีความหมายในหมวดธรรมมาผิดแล้วเขียนเป็นตำรา
เอาไว้ คนรุ่นหลังเกิดมาก็จะเข้าใจที่ผิดๆ นี้ไป

ยาวนานเลยทีเดียว จะไม่มีใครแก้ต้นตำราให้เป็นไปตามหลักเดิมของพระพุทธเจ้าเลย ไม่เพียงเท่านั้นยังมีวิธีการแบบใหม่เกิดขึ้นหลายวิธีด้วยกัน ถึงจะอ้างอิงว่าปฏิบัติตามแนวทางของพระพุทธเจ้าก็ตาม แต่การตีความมาผิดก็จะเป็นมิจฉาทิฎฐิ ความเห็นผิดตลอดไป ในยุคนั้นปลายพระพุทธศาสนาข้างหน้าโน้น ถึงพระไตรปิฎกยังมีอยู่แต่คนไม่ยอมศึกษากัน ความรู้ในทางพระพุทธศาสนาจะมีน้อยคนที่เข้าใจ เพราะในยุคนั้นคนที่เสื่อมจากพระพุทธศาสนาจะเพิ่มขึ้น หัวใจจะถูกกระแสโลกเข้าครอบครอง ความเห็น ความคิดความต้องการจะเอนเอียงไปตามกระแสโลก เกือบทั้งหมดก็ว่าได้

วิปัสสนา หมายถึง การใช้ปัญญา

ในยุคนี้ผู้ปฏิบัติได้พูดถึง วิปัสสนากันอยู่มากทีเดียว เพราะวิปัสสนาเป็นศัพท์ธรรมในระดับสูง เป็นศัพท์ธรรมชั้นละเอียด คนที่พูดในศัพท์นี้เป็นการพูดด้วยความไม่เข้าใจ หรือพูดไปตามครูอาจารย์ของตัวเองมาพูด การพูดอย่างนี้เป็นวิธีตัดไม้ข่มนามใน

ทำนองนั้น ผู้ที่ท่านมีความรู้ในวิปัสสนาดีท่านก็หัวเราะเท่านั้น คนที่ไม่เข้าใจก็มีความเชื่อไปตามความโง่เท่านั้น แต่ก็ไม่เป็นไรพูดตามความถนัดใจก็ได้ แต่ให้ระวังอย่าไปพูดกับผู้ที่ท่านเป็นนักปราชญ์ก็แล้วกัน หลักการพูดในศัพท์ว่า วิปัสสนานั้นพูดกันจำเจอยู่มาก ทำสมาธิอย่างไรก็พูดว่าวิปัสสนากันทั้งสิ้น เช่นไปนั่ง วิปัสสนา เดินวิปัสสนา ส่วนหลักของวิปัสสนาอย่างแท้จริงกลับไม่เข้าใจ เหมือนพูดไปแบบส่งเดชในทำนองนั้น หลักของวิปัสสนาที่แท้จริงนั้นไม่ใช่ นั่งสมาธิ ไม่ใช่เดินจงกรม ไม่ใช่จิตตั้งมั่น ไม่ใช่จิตมีความสงบแต่อย่างใด พื้นฐานของการเจริญในวิปัสสนานั้น เริ่มต้นจากสัมมาทิฎฐิ ปัญญาความเห็นชอบ สัมมาสังกัปปไป การดำริพิจารณาในสังขธรรมที่ถูกต้องชอบธรรม เมื่อตั้งฐานแห่งความถูกต้องได้แล้ว ก็ใช้ปัญญาพิจารณา เกิดความรู้แจ้งเห็นจริงในสังขธรรมอย่างชัดเจน ที่เรียกว่า ญาณทัสนะ รู้เห็นตามความเป็นจริงอย่างเปิดเผย จึงเป็นญาณรู้จากการเห็นคือปัญญาในระดับสูงขึ้นไป วิปัสสนาแปลว่าปัญญานั้นเอง แต่เป็นปัญญาอยู่ในชั้นละเอียด ปัญญาก็มาจากความคิดความเห็นที่ถูกต้อง

ในความเป็นจริง เมื่อปฏิบัติเข้าทางของอริยมรรคได้แล้ว จึงให้ศัพท์เรียกว่า วิปัสสนา เป็นผู้ไม่หลงในแนวทางปฏิบัติแต่อย่างใด จึงเรียกว่า มัคคามัคคญาณ เป็นผู้เข้าทางตรงได้แล้ว ทางตรงนี้จึงมีความละเอียดอ่อนมาก เมื่อถึงจุดนี้จึงเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า วิปัสสนาญาณ เป็นปัญญาขั้นละเอียดสุด เป็นปัญญาที่เกิดต่อเนื่องกันมาจากการเห็น

วิปัสสนาญาณ เมื่อได้เกิดขึ้นกับใคร ๆ แล้ว ท่านผู้นั้นจะได้บรรลุธรรมขั้นใดขั้นหนึ่งในขณะนั้นทันที เพราะวิปัสสนาญาณ เกิดขึ้นเพื่อประหารกิเลสตัณหา โดยเฉพาะ เมื่อเกิดขึ้นแล้วไม่ได้เสื่อมไปเหมือนกับการทำสมาธิทำฌานแต่อย่างใด ปัญญาในลักษณะอย่างนี้แหละที่ผู้ปฏิบัติต้องการให้เกิดขึ้น แต่ก็ไปเข้าใจว่าปัญญาในระดับนี้จะเกิดจากสมาธิความสงบ การมีความคิดเห็นเป็นอย่างนี้ ซึ่งไม่มีในสมัยครั้งพุทธกาลแต่อย่างใด ปัญญานี้จะเกิดขึ้นแก่ผู้มีความฉลาดรอบรู้ตามความเป็นจริงเท่านั้น ไม่ได้เกิดขึ้นจากการทำสมาธิความสงบแต่อย่างใด เพราะสมาธิทุกชั้นตอนเป็นเพียงองค์ประกอบ เป็นพลังสนับสนุนให้แก่ปัญญาเท่านั้น

สมาธิไม่ทำให้ปัญญาเกิดขึ้นโดยตรง เป็นเพียงอุบายเสริมในทางอ้อมเท่านั้น ในลักษณะของปัญญาอ่อนเกิดขึ้นจากสายปัญญา ความเห็นชอบเท่านั้น ไม่ได้เกิดขึ้นจากสมาธิความสงบตามที่เข้าใจกันแต่อย่างใด ในยุคนี้พูดกันในเรื่องปัญญาเกิดจากสมาธิความสงบนี้มาก อยากให้ท่านได้ไปศึกษาประวัติของพระอริยเจ้าในสมัยครั้งพุทธกาลดูบ้าง มีทั้งพระและภรรวาส ที่มีอยู่ในพระสูตร ท่านจะเข้าใจได้อย่างถูกต้อง และหายความงมงายในใจท่านด้วย อย่าทำตัวเป็นกลุ่มกอลามสูตร เชื่อในสิ่งใดมีแต่ความเชื่อที่ผิด ๆ งมงาย ไม่มีเหตุผลเป็นหลักประกันแต่อย่างใด ทำให้กุศลบุตรลูกหลานเกิดมาสุดท้ายภายหลังก็จะพากันเกิดความเห็นผิดเข้าใจผิดไปด้วย ในยุคนี้คนเชื่อตามครูอาจารย์เพียงอย่างเดียว ครูอาจารย์องค์ที่เราให้ความเคารพ เชื่อถือ ท่านพูดมาอย่างไรมีแต่ปากใจเชื่อเพียงอย่างเดียว ถ้าครูอาจารย์เห็นผิดเราก็ผิดไปด้วย แทนที่จะเอาพระพุทธรเจ้า และพระอริยเจ้าทั้งหลายในครั้งพุทธกาลมาเป็นแบบฉบับ และเอาเยี่ยงอย่างจากท่านเหล่านั้นมาเป็นครูอาจารย์ให้แก่พวกเรา ทำไมจึงเอาอย่างครู

อาจารย์เพียงฝ่ายเดียวโดยไม่สังเกตดูความถูกต้องของ พระพุทธเจ้าและพระอริยเจ้าทั้งหลายเลย

คำสอนของพระพุทธเจ้ามีหลายหมวดหมู่

ผู้ปฏิบัติทั้งหลายได้ศึกษาคำสอนของพระพุทธเจ้า มาแล้วก็จริง แต่คำสอนของพระพุทธเจ้ามีหลายหมวดหมู่ด้วยกัน เราจะเลือกเอาหมวดธรรมนั้นมาปฏิบัติ เพื่อแก้ไขปัญหาของตัวเราได้นั้น ต้องเป็นผู้มีปัญญาจึงจะเลือกเอาหมวดธรรมนั้น ๆ มาปฏิบัติให้ถูกต้องกับนิสัยตัวเองได้ เรียกว่าปฏิบัติเฉพาะทาง เช่น นิสัยเราเป็นอย่างนี้ ก็ต้องปฏิบัติให้ถูกต้องกับนิสัยตัวเอง คนอื่นปฏิบัติด้วยวิธีอย่างนี้ได้รับผลเป็นอย่างนี้ ก็ให้เป็นเรื่องของคนอื่นไป เราไม่จำเป็นจะไปทำเหมือนเขาให้ได้ผลเป็นเหมือนเขา เช่นการทำสมาธิความสงบเขาทำได้ แต่เราทำสมาธิความสงบไม่ได้ เพราะนิสัยเราเป็นปัญญาวิมุติ ทำสมาธิเพียงตั้งใจมั่นเท่านั้นก็พอ แล้วเริ่มต่อทางปัญญาได้เลย พระพุทธเจ้าทรงแบ่งวิธีปฏิบัติไว้แล้วอย่างชัดเจน ในครั้งพุทธกาลพระพุทธเจ้าทรงเป็นผู้ชี้แนะวิธีการปฏิบัติให้แก่พุทธบริษัททั้งหลาย ผู้ปฏิบัติตามจึงได้รับผลอย่าง

รวดเร็ว แต่ในยุคนี้ถึงพระพุทธเจ้าไม่มี แต่พระองค์ทรงวางทิศทางการปฏิบัติไว้แล้วเป็นอย่างดี ไม่มี ความขาดตกบกพร่องแต่อย่างใด ในเมื่อศึกษาคติความหมายไม่เข้าใจ จึงได้วางตำแหน่งของหมวดธรรมไม่ถูกกับหลักเดิม เช่นสมาธิความตั้งใจมั่น อันเป็นหลักสำคัญที่จะนำมาประกอบกับปัญญา แต่ผู้ปฏิบัติก็ตัดทิ้งไปเสีย ไม่ได้นำเอาสมาธิความตั้งใจมั่นมาเป็นหลักปฏิบัติเลย ผู้ปฏิบัติส่วนใหญ่จึงไม่รู้ไม่เข้าใจในสมาธิความตั้งใจมั่นแต่อย่างใด แต่พากันไปทำสมาธิความสงบกัน ผู้มีนิสัยปัญญาวิมุติจะทำสมาธิความสงบไม่ได้ก็พยายามทำ เพราะได้ฟังมาว่าเมื่อจิตเป็นสมาธิความสงบแล้วจะเกิดปัญญา นี่เองจึงทำให้คนเข้าใจผิดไปโดยไม่รู้ตัว เมื่อเขียนเป็นตำราออกมามากเท่าไรจึงกลายเป็นกระแส ทำให้ผู้ปฏิบัติได้มองในจุดเดียวคือสมาธิความสงบเท่านั้น และมีความเชื่อมั่นอย่างฝังใจว่า ปัญญาต้องเกิดจากสมาธิความสงบเท่านั้น และสอนกันเป็นอย่างมากทีเดียว

หากมีใครมารื้อฟื้นของเก่าที่พระพุทธเจ้าทรงสอนว่าสมาธิความตั้งใจมั่นมีความสำคัญที่นำมาประกอบกับ

ปัญญา แต่ก็ไม่เชื่อตามของเก่าที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้แล้วอยู่นั่นเอง เมื่ออธิบายเรื่องปัญญาวิมุติและเจโตวิมุติก็ยังไม่เข้าใจ ในครั้งพุทธกาลพระพุทธเจ้าประทานธรรมแก่ใคร่ประทานด้วยความจำกัศ แต่ยุคนี้มีตำราได้อ่านกันมาก แต่ธรรมในตำราก็รวมกันเอาไว้ หรือพระที่เรียนจากตำรามาแสดงธรรม ก็แสดงไปอย่างรวมๆ ในตำราที่มีอยู่ ผู้ปฏิบัติตามก็เลือกเอาหมวดธรรมที่ถูกกับจริตนิสัยของตัวเองไม่ได้ ในฐานะของตัวเอง ควรปฏิบัติธรรมในระดับไหนก็ไม่เข้าใจ ถึงได้เรียนธรรมจากตำรามาแล้วก็ตาม แต่ก็หาจุดยืนในการปฏิบัติของตัวเองไม่ได้ ก็เพราะไม่เข้าใจในขั้นตอนในการปฏิบัติที่ถูกต้อง ตามวิถีทางเดิมที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสเอาไว้ ส่วนใหญ่จะไปเข้าใจในตำราเท่านั้น แต่ไม่เข้าใจในการเริ่มต้นที่พระพุทธเจ้าทรงวางเอาไว้ถึงจะมีความตั้งใจจริงในการปฏิบัติอยู่ก็ตาม ถ้าแนวทางนั้นไม่ถูกต้องเราก็จะได้รับผลผิคนั้นไปด้วย เรียกว่าตั้งใจจริงในสิ่งที่เป็แนวทางที่ผิด ถึงเราจะมี ความเข้าใจว่าถูกอยู่ก็ตาม ความผิดก็ยังเป็นความผิดหาความถูกต้องไม่ได้เลย พระพุทธเจ้าจึงได้ตรัสเป็นคำขาดเอาไว้ว่า สัมมาทิฏฐิ

ความเห็นถูก มิจฉาทิฏฐิ ความเห็นผิด จะเอาถูกเป็นผิด จะเอาผิดเป็นถูกนั้นไม่ได้ ต้องแยกออกจากกันให้ขาด แล้วเลือกเอาในสิ่งที่ถูกเพียงอย่างเดียว ผู้ที่เลือกเอาสิ่งที่ถูกได้ก็ต้องเข้าใจในความผิคนั้นเป็นอย่างดี การปฏิบัติถ้าเลือกได้ในความถูกต้องแล้ว ความก้าวหน้าในภาคปฏิบัติจะเป็นไปอย่างต่อเนื่อง ผู้ปฏิบัติจะเห็นผลที่เกิดขึ้นก็มีความขยันหมั่นเพียร มีความเชื่อมั่นในตัวเองว่า อุบายการปฏิบัตินี้ถูกกับจริตนิสัยตัวเอง ไม่มีการทอดออดใจในการปฏิบัติแต่อย่างใด เมื่อมีความขยันหมั่นเพียรมากขึ้นเท่าไร ใจก็มีกำลังอยากทำในความเพียรนั้นอย่างต่อเนื่องอยู่ตลอดเวลา

เหมือนทำการค้าขาย ในครั้งแรกไม่เข้าใจในการค้า จะมีการขาดทุนและมีกำไรอยู่บ้าง ให้ถือว่าเป็นเรื่องธรรมดา แต่ก็ต้องรู้จักว่าขาดทุนเพราะอะไร มีกำไรเพราะเหตุใด ต้องมีการปรับปรุงแก้ไขไปเรื่อยๆ ทีหลัง จะไม่มีการขาดทุนอีกต่อไป นี่ฉันใด การปฏิบัติขั้นเริ่มต้นยังไม่เป็นมัชฌิมาเข้าทางสายกลางได้ มีทั้งผิดและถูกปะปนกันไป ต้องมีปัญญาความเข้าใจว่า ผิดเพราะเหตุใด ถูกเพราะเหตุใด ทีหลังจะไม่ให้ผิดอีก

จะวางวิธีแก้ไขอย่างไร ถ้าถูกแล้วมีอุบายวิธีอย่างไร เพื่อเสริมความถูกต้อง ให้มีความถูกต้องๆ ขึ้นไป ถ้าผู้ปฏิบัติไม่มีปัญญารอบรู้ในความผิดถูกของตัวเอง นั่นคือปฏิบัติไม่ไปถึงไหนเลย ผิดก็ไม่รู้ถูกก็ไม่รู้ ผลที่ออกมาก็ไม่รู้จักผิดไม่รู้จักถูก ถ้าเป็นอย่างนี้ไม่ใช่เป็นแนวทางของพระพุทธเจ้าเลย แนวทางของพระพุทธเจ้า ต้องฝึกสติปัญญา ฝึกความฉลาดรอบรู้ให้เกิดให้มีแก่ใจเราเอง เพราะตามปกติแล้วใจย่อมตกลงไปฝ่ายต่ำของกิเลสตัณหาเรื่อยมา ฉะนั้นต้องฝึกสติปัญญาขึ้นมา เพื่อฉลาดใจให้พ้นจากที่ต่ำขึ้นมาให้ได้มิใช่จะปล่อยให้ไปตามยถากรรมดังที่เคยเป็นมา ต้องฝึกสติปัญญา มาอบรมใจสอนใจให้รู้เห็นตามความเป็นจริงอยู่เสมอ แต่ก่อนมาใจตกอยู่ในความปกครองของกิเลสตัณหา มาตลอด ถูกสังขารการปรุงแต่งในสมมุติโลกหลอกอยู่ตลอดเวลา เพราะตามปกติใจมีความฉลาดฝังอยู่ในส่วนลึกอยู่แล้ว แต่ก็ถูกกิเลสตัณหาเข้าครอบงำมา ยาวนาน ถ้ามีสติปัญญาเอาธรรมเข้าไปสะกิดใจเมื่อไร ใจก็จะเกิดความตื่นรู้ตัวในเมื่อนั้น ถ้าไม่ใช้สติปัญญา เข้าแก้ไขใจก็จะหลงอยู่กับหมู่กิเลสตัณหาตลอดไป

ถ้าสติปัญญาเรามีน้อยก็ไม่สามารถผ่านด่านของสังขาร และผ่านด่านกิเลสตัณหาเข้าไปหาใจได้ แต่ละวันกินสังขารการปรุงแต่งในสมมุติ จะหลอกให้ใจได้เกิดความเห็นผิดความเข้าใจผิด เป็นมิจฉาทิฎฐิอยู่ตลอดเวลา

ใจจะหลงผิดไม่รู้ตามความเป็นจริง ก็เพราะความคิดในสังขารการปรุงแต่งนั่นเอง ใจจะมีความฉลาดรอบรู้ตามความเป็นจริงได้ ก็เพราะความคิดทางสติปัญญานี้เช่นกัน ฉะนั้นความคิดจึงเป็นดาบสองคม ความคิดนี้ถ้ากิเลสสังขารยึดเอาเป็นเครื่องมือได้ เราจะเป็นฝ่ายเสียเปรียบตลอดไป ถ้าฝ่ายสติปัญญายึดเอาความคิดนี้กลับมาได้จะเป็นประโยชน์ในทางปฏิบัติได้เป็นอย่างดี เหมือนกับแก้วอี โตะทำงานและ สมุดปากกา มีชุดเดียว แต่ผู้ทำงานมีสองคน ๑. ความคิดของสังขารการปรุงแต่ง ๒. ความคิดทางสติปัญญา ถ้าความคิดฝ่ายสังขารนั่งทำงาน ก็จะเขียนไปตามภาษาในทางโลกเพื่อมาหลอกใจให้เกิดความลุ่มหลง ถ้าฝ่ายความคิดทางสติปัญญาเข้านั่งทำงาน ก็จะเขียนในเรื่องสัจธรรมตามความเป็นจริงออกมาอย่างเปิดเผย นี้ฉันใด ใจได้ถูกกำหนดรับฟังคำอบรมของสังขาร การ

ปรุงแต่งในสมมุติโลกตลอดมา ในเมื่อไรสติปัญญา จะได้บรรยายความจริง ให้ใจได้รับรู้ข่าวสารตามความเป็นจริงในสังขารมบ้าง ดังคำบาลีว่า จิตตัง ทนตัง สุขาวะหัง ปัญญาที่ดีเท่านั้นจึงจะอบรมจิตให้เกิดความฉลาด รอบรู้ตามความเป็นจริงขึ้นมา ที่เรียกว่า มีปัญญาอบรมใจสอนใจนั่นเอง มิใช่ว่าทำสมาธิอบรมใจ สอนใจแต่อย่างใด อบรมหมายถึงการใช้ปัญญานำสังขารความเป็นจริงมาแจกแจง ให้เป็นไปในไตรลักษณ์ คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา อยู่ตลอดเวลา เมื่อใจมาเข้าใจความเป็นจริงอย่างนี้ ก็จะมีการถอนตัวออกจากความยึดมั่นถือมั่นในสัพพสังขารทั้งหลาย เหมือนการอบรมในทางโลก มีฝ่ายหนึ่งให้การอบรม และมีอีกฝ่ายหนึ่งรับฟังการอบรม ถ้าอบรมไม่มีผู้ฟัง หรือมีผู้ฟังแต่ไม่มีผู้อบรม จะไม่มีประโยชน์อะไรเลย หรือเหมือนการสอนเด็ก ถ้าเด็กนอนหลับหรือเด็กไปอยู่ในที่อื่น เด็กก็จะไม่รู้ในการอบรมแต่อย่างใด ถ้าเด็กอยู่ที่นั่นและตั้งใจฟังการอบรมจึงจะได้ผล นี่ฉันใด ปัญญาอบรมใจ สอนใจก็เป็นในลักษณะฉันนั้น

บทส่งท้าย

หนังสือสัมมาศรัทธาที่ท่านอ่านอยู่ในขณะนี้ เป็นอุบายวิธีกาปฏิบัติเน้นหนักในทางสติปัญญาเป็นหลักสำคัญ ถ้าสติปัญญาไม่มีหรือมีแต่ไม่เกิดความฉลาดรอบรู้ก็ยากที่จะปฏิบัติให้ถึงซึ่งมรรคผลนิพพานได้ จะไม่เกิดความชอบธรรมในทางปฏิบัติแต่อย่างใด จะทำให้ความเชื่อถือนำไปทางที่ผิดได้ ความหมายในคำว่าศรัทธาก็คือความเชื่อ ความเชื่อนี้จะเป็นความเชื่อผิดเชื่อถูกก็ได้ การเชื่อผิดเชื่อถูกมาจากความเห็นผิดเห็นถูกนั่นเอง ฉะนั้นจึงวางความเห็นถูกเป็นฐานรองรับในความเชื่อนี้ให้ได้ก่อน จะเชื่ออะไรลงไปต้องใช้เหตุผลมาเป็นตัวตัดสินชี้ขาด จึงเรียกว่า ศรัทธาญาณสัมปยุต พิจารณาด้วยปัญญาพร้อมด้วยเหตุผลให้ถูกต้องชัดเจนก่อนแล้วจึงเชื่อในภายหลัง อย่าเพิ่งเชื่อในคำบอกกล่าวเล่าลือเพียงอย่างเดียว ให้ฝึกปัญญาเราไว้เพื่อการกลั่นกรองในเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้น อย่าฝึกตัวเป็นคนเชื่อง่ายในสิ่งที่เรายังไม่รู้ไม่เห็น

ตัวอย่างมีภิกษุกลุ่มหนึ่งไปฟังธรรมจากพระพุทธเจ้า แล้วออกธุดงค์ไปในที่ต่างๆ ในขณะที่นั่นได้ไปพบท่าน พระสารีบุตร ก็เล่าธรรมที่ได้ฟังจากพระพุทธเจ้าให้ พระสารีบุตรฟัง แล้วถามพระสารีบุตรว่า ธรรมที่เล่ามา ทั้งหมดนี้ พระสารีบุตรเชื่อไหม พระสารีบุตรตอบว่า ไม่เชื่อ ท่านเหล่านั้นแสดงความไม่พอใจ จึงไปกราบทูลแก่ พระพุทธเจ้าในเรื่องนี้ พระองค์ให้ไปตามพระสารีบุตรมา สอบถามว่า เราตถาคตแสดงธรรมอย่างนี้ๆ พระสารีบุตร เชื่อหรือไม่เชื่อ พระสารีบุตรตอบว่าไม่เชื่อพระเจ้าข้า เหตุใดจึงไม่เชื่อเราตถาคต พระสารีบุตรกราบทูลว่า ธรรมหมวดนั้นข้าพระองค์ยังไม่ได้พิจารณารู้เห็นด้วย ตนเองพระเจ้าข้า ธรรมใดเมื่อข้าพระองค์ได้พิจารณา รู้เห็นด้วยปัญญาแล้ว ข้าพระองค์ก็จะเชื่อในภายหลัง พระเจ้าข้า

พระพุทธเจ้าตรัสว่าลูกเราตถาคตต้องเป็นอย่างนี้ ไม่เชื่ออะไรโดยง่าย ถ้าพวกเราได้ฟังอย่างนี้พอที่จะ นำมาเป็นแบบอย่างด้วย อย่าไปเชื่ออะไรที่ขาดจาก เหตุผล หรือจะเชื่อต่อบุคคลที่เป็นครูอาจารย์ก็ดี ต้อง พิจารณาก่อนจึงเชื่อในภายหลัง แม้ธรรมะที่ครูอาจารย์

สอนแก่พวกเราก็ดำรง ก็ต้องใช้ปัญญาพิจารณาให้รู้ เห็นในเหตุผลก่อน จึงตัดสินใจเชื่อในภายหลัง เพราะ พุทธศาสนาไม่สอนให้คนเกิดความงมงายเชื่อเพียง อย่างเดียว เป็นศาสนาเดียวในโลกที่สอนให้คนได้ศึกษา เอามาวิจารณ์ในที่มาที่ไปของพระพุทธศาสนาได้อย่าง เต็มที่ เพราะเป็นศาสนาที่จริงทนต่อการพิสูจน์ได้ทุก กาลเวลา ฉะนั้นพวกเราเป็นชาวพุทธควรได้ศึกษาใน หลักคำสอนของพระพุทธเจ้าให้ดี ให้เกิดมีความรู้เห็น ในหมวดธรรมนั้นๆ อย่างถูกต้อง และมีความเชื่อมั่น ว่า สัมมาทิฐิ ปัญญาความเห็นชอบนี่จึงเป็นจุดเริ่มต้น ที่สำคัญ ธรรมะหมวดอื่นมีจำนวนมากก็ตาม ก็ออกจาก สัมมาทิฐิ ปัญญาความเห็นชอบเพียงอย่างเดียวนี้ ทั้งนี้ ดังพระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย บรรดารอยเท้าสัตว์ทั้งหลาย ย่อมมารวมลงในรอยเท้า ช้างแห่งเดียว นี้ฉันใด ภิกษุทั้งหลาย ธรรมของเรา ตถาคต ที่สอนให้พุทธบริษัทเข้าถึงมรรคผลนิพพาน ก็เริ่มต้นจาก สัมมาทิฐิ ปัญญาความเห็นชอบนี้ทั้งนั้น ถ้าพวกเราเข้าใจในจุดเริ่มต้นอย่างนี้แล้ว พวกเรา ทั้งหมดก็ควรปฏิบัติตามนี้ ถ้าเริ่มต้นมีความเห็นชอบ

เป็นหลักยืนตัวได้แล้ว ก็จะเป็นเหตุปัจจัยเชื่อมโยงไปถึงธรรมหมวดอื่น ๆ ทั้งหมด จะเป็นหมวดของศีล หรือหมวดของสมาธิ ก็จะเป็นสัมมาทิฐิ ความเห็นที่ถูกต้องชอบธรรมด้วยกันทั้งนั้น ปฏิบัติในทางปัญญาความเห็นชอบนี้ เป็นหลักวิธีที่ตรงต่อ วิปัสสนา วิปัสสนาญาณ จนถึงมรรคผลนิพพานเป็นวาระสุดท้าย พระพุทธเจ้าจึงให้ความสำคัญในหลักปัญญาความเห็นชอบนี้อย่างชัดเจน

แม้พระสาวกทั้งหลายที่เข้าถึงมรรคผลนิพพานได้ ก็ปฏิบัติในลักษณะอย่างนี้ทั้งนั้น ในยุคปัจจุบันจะสอนและปฏิบัติสมาธิก่อนปัญญาก็ปล่อยให้ทำกันไปเอง เป็นในลักษณะว่า ตัวใครตัวมัน แต่พวกเราควรเอาเยี่ยงอย่างของพระพุทธเจ้าที่ตรัสเอาไว้ ให้เข้าใจในตัวเองว่าถ้าเราเป็นนิสัยปัญญาวิมุติจะไปทำสมาธิให้จิตมีความสงบนั้นทำได้ยาก เราต้องมาใช้วิธีการปฏิบัติตามนิสัยปัญญาวิมุติของเรา การปฏิบัติจึงจะได้รับผล หากเราได้บำเพ็ญบารมีมาแล้ว ก็จะได้บรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์ในชาตินี้อย่างแน่นอน หรือหากท่านมีความสงสัยไม่เข้าใจในหนังสือเล่มนี้ ผู้เขียนมีความยินดีที่

จะให้ความกระจ่างเพิ่มเติม หากปฏิบัติตามแนวทางเดิมของพระพุทธเจ้าแล้ว จะไม่มีการรบกวนสับสนแต่อย่างใดข้อสำคัญให้เข้าใจ ในหลักเดิมของพระพุทธเจ้าเท่านั้น แต่หลายคนก็พูดว่าปฏิบัติตามแนวทางของพระพุทธเจ้าทั้งนั้น แต่เวลาปฏิบัติจริงไม่เป็นไปตามคำพูดนั้นเลย มีแต่ปฏิบัติตามเยี่ยงอย่างของพวกดาบสฤาษีกันทั้งนั้น เมื่อปฏิบัติตามแบบอย่างพวกฤาษี แต่มีความต้องการมรรคผลนิพพาน ก็เป็นไปไม่ได้ เพราะคนละเส้นทางกัน ทุกยุคทุกสมัยไม่มีดาบสฤาษีใดได้บรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์เลย ในครั้งพุทธกาลหรือในยุคปัจจุบัน ถ้าปฏิบัติแบบฤาษีจะไม่มีใครได้บรรลุธรรมในชาตินี้แต่อย่างใด ถ้าหากเป็นอุบายในการสร้างบารมีเพื่อเป็นไปในภพชาติหน้า เมื่อมาเกิดใหม่ต้องได้มาเกิดในยุคพระพุทธเจ้าทรงพระชนม์อยู่เท่านั้น จึงจะผ่านจากความหลงในสมาธิความสงบ ผ่านรูปฌาน อรูปฌาน บรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์ได้ ในยุคนี้สมมุติว่ามีพระพุทธเจ้าอุบัติเกิดขึ้นจะมีผู้ได้บรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์มากมาย ก็เพราะความตั้งใจในกลุ่มปฏิบัติมีอยู่มาก ทุกคนมีความสนใจอยากได้อยากถึง

พระนิพพานกันทั้งนั้น

หากมีคำถามว่า ในยุคนี้มีพระอริยเจ้าหรือไม่ ก็ตอบว่ามีแต่เป็นจำนวนน้อยนับเป็นเปอร์เซ็นต์ไม่ได้เลย ก็เพราะผู้ตีความในธรรมที่ถูกต้องตามคำสอนเดิมของพระพุทธเจ้ามีน้อย และผู้ที่จริงจังก็มีน้อย จึงมีพระอริยเจ้าเกิดขึ้นน้อย มีเหตุที่จะได้บรรลุธรรม ๓ ประการคือ ๑. สัมมาทิฐิ มีความเห็นว่า หลักปฏิบัตินี้ถูกต้องตามคำสอนของพระพุทธเจ้า ๒. ปุพเพกตปุญญตา เป็นผู้ได้บำเพ็ญบารมีมาแล้วในชาติก่อน ๓. สัมมาวายามะ มีความเพียรต่อเนื่องกันอยู่เสมอ ถ้าเหตุทั้งสามนี้มีความสมดุลกันเมื่อไร ผู้นั้นจะได้บรรลุธรรมขั้นใดขั้นหนึ่งในชาตินี้ ถ้าได้บรรลุธรรมในขณะใด จะรู้ได้ด้วยตนเอง ไม่ต้องไปถามใครๆ ทั้งสิ้น เหมือนเราเห็นน้ำออกจากแก้ว จะเทออกมากออกน้อยหรือเทออกหมดเราก็ต้องรู้ได้ด้วยตนเอง นี่ฉันใดผู้บรรลุธรรมในระดับใดก็รู้ได้ด้วยตนเองทั้งนั้น ฉะนั้นผู้ปฏิบัติธรรมต้องศึกษาในหมวดธรรมให้เข้าใจ ธรรมหมวดใดที่พระพุทธเจ้าสรรเสริญให้ปฏิบัติ เราก็นำธรรมหมวดนั้นมาปฏิบัติ ธรรมใดพระพุทธเจ้าให้เราละเราก็ต้องละ

ถ้าไม่เข้าใจในธรรมสองหมวดนี้ การปฏิบัติจะเกิดความสับสน และเกิดความสงสัยในหมวดธรรมว่าอะไรผิดอะไรถูก อาจจะเอาผิดเป็นถูก เอาถูกเป็นผิดไปได้ ธรรมใดที่เป็นมิจฉา ธรรมใดที่เป็นสัมมา ต้องมีปัญญารอบรู้ทั้งสองอย่าง เมื่อนำธรรมมาปฏิบัติก็เลือกเอาฝ่ายถูกอย่างเดียว ความไม่ถูกก็ละไปอย่าให้มีภายในใจเราเลย จึงเรียกว่า ธรรมวิจยะ มีปัญญาเลือกเฟ้นในหมวดธรรม นำมาประกอบในการปฏิบัติให้ถูกกับนิสัยของตน และให้ถูกกับปัญญาของตน ปัญญาเกี่ยวกับสิ่งภายนอก ปัญญาที่เกิดขึ้นจากภายใน ต้องเข้าใจในปัญหานั้นๆ ให้ชัดเจน การนำหมวดธรรมมาแก้ปัญหานั้นแก้ได้ง่าย งานใดที่เราเข้าใจดีแล้ว และรู้จักวิธีในการทำงานได้อย่างถูกต้อง รับรองได้ว่างานนั้นจะสำเร็จเสร็จสิ้นไปในไม่ช้า

อย่าเอาความรู้ในตำรามาก่อให้เป็นอวดตาให้ใช้ความรู้ในตำรามากำจัดตัวอวดตาให้ได้ พยายามฝึกตัวเองเป็นผู้อ่อนน้อมถ่อมตนฝึกตนให้แพ้อุคคลอื่นอยู่เสมอ ถ้าหวังเอาชนะคนอื่นด้วยวิธีใดก็ตาม นั้นหมายถึงผู้กำลังจะแพ้แก่อวดตาตัวเอง ถ้ายอมแพ้แก่

คนอื่นเป็นนิสัย เรียกได้ว่าผู้ชนะอัตตาตัวเอง ถ้าคนไม่มีอัตตาจะอยู่ในสังคมโดยยอมมีความสุขในสังคมนั้น เพื่อน ๆ ให้ความนับถือและเป็นที่รักของคนทั่วไป อยู่ที่ไหนมีเพื่อนไว้วางใจ เมื่อจากไปเพื่อนจะคิดถึง มีงานอะไรเพื่อนพอใจให้ความช่วยเหลือ คนไม่มีอัตตาไม่ก่อภาระให้แก่คนอื่นเขา ไปอยู่ที่ไหนตัวเองก็มีความสุข ผู้อื่นก็ได้รับความสุขไปด้วย คนไม่มีอัตตาอยู่ด้วยกัน นั่นคือกัลยาณมิตรที่เราต้องการ ถ้าคนมีอัตตาอยู่ร่วมกันอีกไม่นานจะแตกความสามัคคี ไม่มีความสุขในหมู่คณะนั้นเลย ผู้มีความรู้แต่ไม่มีปัญญาจะรักษาตัวเองไม่ได้เลย การปฏิบัติก็คือมีอุบายกำจัดตัวอัตตาให้หมดไปจากใจให้ได้อย่าให้ความรู้พุงขึ้นที่ใจจนล้มตัว อัตตาไม่มีคำว่ากลัวต่อสิ่งใดๆ จึงมีปัญหาเกิดขึ้นได้ทุกสถานที่ อัตตาจึงเป็นที่อาศัยเป็นบ่อเกิดของกิเลสตัณหาทั้งปวง โมหะ อวิชชา ย่อมเกิดขึ้นจากอัตตานี้ทั้งนั้น ผู้ปฏิบัติต้องกำจัดตัวอัตตาให้หมดไปจากใจให้ได้ คำว่าตนมีอยู่ ๒ ประเภท ๑. ตนในรูป ๒. ตนในนาม ส่วนตนในนามรู้เห็นได้ยากเพราะเป็นชั้นละเอียด ก็ต้องมีปัญญาค้นละเอียดมาพิจารณาจึงจะรู้

เห็นได้ ส่วนมากผู้ปฏิบัติพากันเข้าใจผิดไปว่าเรารู้ตนในนามได้ดี ที่จริงแล้วหาไม่รู้ นั่นเป็นเพียงอ่านไปตามตำราจามาพูดกันเล่นเท่านั้น หรือรู้ตนในนามเพียงสัญญาเท่านั้นหาเป็นปัญญาไม่ เพราะในยุคนี้ไม่มีใครอยากจะฝึกทางปัญญา ก็เพราะว่าเอาความรู้ในตำรามายึดบังปัญญาตัวเอง ก็พากันหลงอยู่ในชั้นสัญญาเท่านั้น

ตนในรูปที่เป็นของหยาบสามารถมองเห็นได้ทางตาเนื้อ ว่ามีลักษณะมีสัณฐานเป็นอย่างไร ก็เพียงรู้เห็นตามอาการของธาตุสี่เท่านั้น เมื่ออ่านจำไปตามตำราก็พอรู้ได้ว่า ธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุลม ธาตุไฟ ก็พอเข้าใจเพราะตำราบอกไว้อย่างนั้น นี่ก็เพียงรู้เห็นตนในรูปไปตามตำราเช่นกัน เมื่อรู้ไปตามสัญญาแล้วเอามาพิจารณาเทียบเคียงในอาการ ก็รู้กันเพียงภาพของธาตุสี่เท่านั้น การเห็นอย่างนี้ก็เหมือนกันกับกล้องถ่ายรูป เมื่อล้างฟิล์มออกมาดูก็เหมือนรูปตัวเรา รูปตัวจริงที่ให้ถ่ายกับรูปถ่ายออกมาก็เหมือนกัน ถ้ารู้ในธาตุสี่เพียงจำมาตามอาการเท่านั้น ยังไม่เป็นปัญญาพาให้รู้เห็นแต่อย่างใดเป็นเพียงรู้เห็นไปตามสัญญาเท่านั้น

จะไม่ทำให้เกิดความสลดสังเวชใจขึ้นได้ จึงไม่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางความเห็นในส่วนลึกของใจ การพิจารณาไปก็ไม่ทำให้เกิดความแยกแยะ หายสงสัย ถึงจะพิจารณาถูกต้องเป็นธรรมอยู่ก็ตาม แต่ก็ถูกไปตามชื่อของธรรมเท่านั้น ส่วนตัวธรรมจริงๆ จะไม่รู้ไม่เห็นได้ การจะรู้เห็นในธรรมตัวจริงได้เนื่องจากสติปัญญาพาให้รู้เห็น การพิจารณาให้เป็นไปในอนิจจัง ความไม่เที่ยง ก็เป็นเพียงรู้เห็นไปตามสัญญา การพิจารณาในทุกขัง ความอดทนอยู่ได้ยากก็เข้าใจไปตามอาการแห่งความทุกข์เท่านั้น เพราะความทุกข์ที่ปรากฏอยู่นี้เป็นผลที่เกิดจากความรู้สึกว่าเป็นทุกข์เท่านั้น ส่วนเหตุให้เกิดทุกข์นั้นต้องมีปัญญาที่ฉลาดละเอียดแหลมลึก จึงจะรู้เห็นในเหตุให้เกิดทุกข์ได้ เมื่อมารู้เห็นในเหตุให้เกิดทุกข์ได้ด้วย ญาณทัสนะ ชั้นละเอียดได้ ก็จะเข้าใจในวิธีแก้ปัญหาค้นเหตุแห่งทุกข์ได้ ไม่ใช่เป็นของยุ่งยากแต่อย่างใด งานใดที่ไม่เข้าใจไม่รู้เห็นตามความเป็นจริง งานนั้นจะเป็นของยุ่งยากเป็นธรรมดา ถ้าเข้าใจปัญหา และต้นเหตุของปัญหาได้ดีแล้ว การแก้ไขปัญหาก็จะไม่มีความยุ่งยากแต่อย่างใด

ประการต่อไปที่คนเราเข้าใจว่าเป็นธรรมดา นั้นเรียกว่าของของคนๆ หนึ่งที่มีอยู่ นี่ก็เป็นเหตุอันหนึ่งที่ทำให้เราเป็นทุกข์ เพราะของของคนๆ หนึ่งจะเป็นผลออกมาเป็นความโลภ เรียกว่าอยากกินความพอดี มีเท่านี้แล้วไม่พออยากได้มากกว่านี้ นี่เรียกว่า วัตถุสมบัติอันเป็นของนอกกายนอกใจ แต่ก็เอาสิ่งเหล่านี้มาทับถมกายทับถมใจให้เกิดความทุกข์อยู่ตลอดเวลาที่พากันเข้าใจว่ามีความสุข แต่ก็มีความสุขเหมือนกินยาพิษที่เคลือบด้วยน้ำตาล เมื่อแต่ละลิ้นในครั้งแรกก็เป็นรสหวาน อีกไม่นานยาพิษจะออกฤทธิ์ทำให้เกิดเป็นทุกข์ขึ้นมาได้ ถ้ามาเข้าใจในผลประโยชน์ในวัตถุสมบัติ มีปัญญารอบรู้ในการใช้วัตถุสมบัติ ความเป็นทุกข์ก็จะไม่เกิดขึ้นกับตัวเราแต่อย่างใด เพราะมีความเข้าใจที่ไปที่มาของวัตถุสมบัติอยู่แล้วจากนี้ไปให้เราทำความเข้าใจในวัตถุสมบัติว่า ทั้งหมดนี้เป็นเพียงวัตถุธาตุอันมีอยู่ในโลกนี้ แม้ธาตุสี่เราก็เป็นก้อนธาตุที่เกิดขึ้นในโลกนี้เช่นกัน เมื่อธาตุภายในต้องการธาตุภายนอกเข้ามาจนเจอให้มีชีวิตเราอยู่ได้ ก็ให้เข้าใจว่าธาตุภายในและธาตุภายนอก อาศัยกันอยู่ชั่วขณะยังมี

ชีวิตอยู่เท่านั้น อีกไม่กี่วันธาตุภายในก็รับธาตุภายนอกก็เอามารูปร่างรักษากันอีกต่อไปไม่ได้ เพราะอายุขัยของธาตุภายในมันมีเวลาจำกัด เมื่อธาตุภายในมีความแก่แล้ว ความต้องการในธาตุภายนอกก็ลดลง เหมือนต้นไม้แก่แล้ว จะเอาปุ๋ยเอาน้ำไปใส่ให้คงอยู่ตลอดไปนั้นไม่ได้ ร่างกายนี้ก็เช่นกันมันจะเป็นไปตามหน้าที่ของตัวเอง จะเอาอาหารอย่างดีมาบำรุงรักษา ให้ร่างกายนี้อยู่ตลอดไปนั้นไม่ได้ จะเอาเงินทองกองสมบัติมหาศาลมาอนัตถ์ เอามาล้อมร่างกายนี้อยู่ ก็จะไม่ทำให้ร่างกายหนุ่มแน่นกลับมาได้ ในร่างกายทุกส่วนก็จะร่วงโรยไปตามเหตุปัจจัยในตัวมันเอง

หากเมื่อชีวิตได้สิ้นสุดลงเมื่อไร ความเข้าใจว่าสมบัติทั้งหลายนี้เป็นของของเราก็เป็นโมฆะไป จะเอาสมบัติของโลกติดตัวไปนิตติเตยก็เอาไปไม่ได้ แม้แต่ร่างกายที่เราเคยหวงแหนมาก่อนว่าเป็นร่างกายเราอยู่ก็ตาม ถึงวันนั้นก็ทิ้งไว้กับโลกนี้ทั้งหมด ธาตุภายในคือธาตุสี่ก็มาเปื่อยทับถมกันอยู่ในโลกนี้ด้วยกัน ภริย์สมบัติอันเป็นภายนอกก็ตกทอดไปให้ลูกหลานสืบต่อกันไป แม้แต่ลูกหลานก็เพียงนำภวาอาศัยให้หลวง

สะดวกแก่ชีวิตไปวัน ๆ เท่านั้น อีกไม่กี่วันลูกหลานก็จะต้องพลัดพรากจากสมบัตินี้ไปเช่นกัน ฉะนั้นธาตุภายในคือ ธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุลม ธาตุไฟก็คงอยู่ตลอดไปไม่ได้ ธาตุภายนอกคือ วัตถุสมบัติทั้งหลายจะได้ใช้กันได้เฉพาะอยู่ในโลกนี้เท่านั้น อีกไม่กี่วันก็จากกันไป จึงไม่มีใครในโลกนี้เป็นเจ้าของสมบัติของโลกนี้ตลอดไปได้ ให้พวกเราใช้ปัญญาพิจารณาอยู่บ่อย ๆ ให้ใจได้รับรู้ข้อมูลที่เป็นจริงจากปัญญาอยู่เสมอ อีกไม่นานใจก็จะมีการเปลี่ยนแปลงในความเห็นที่ถูกต้องนี้เรียกว่า ปัญญาอบรมใจสอนใจ เพื่อให้เกิดความเห็นเสียใหม่ ในอดีตที่ผ่านมาจนถึงชาติปัจจุบัน ใจเรามีความเห็นผิดมาตลอด ที่เรียกว่า มิจฉาทิฏฐิ ความเห็นผิดก็เพราะความเข้าใจผิดนั่นเอง ฉะนั้นจงฝึกสติปัญญาเข้ามาแก้ไขความเห็นผิดนี้ให้หมดไปจากใจ ระวังอย่าให้สังขารการปรุงแต่ง ในสมมุติทั้งหลายเข้ามาหลอกใจอีกต่อไป ให้ใช้ปัญญาฝึกใจในการปฏิเสธอยู่เป็นนิจ พยายามทำจิตไม่ให้ความยึดติดอยู่กับทรัพย์สินสมบัติอะไรทั้งสิ้น เมื่อใจรู้จริงเห็นจริงกับปัญญาเมื่อไร ในเมื่อนั้นใจจะปล่อยวางจากความเห็นผิด

ความหลงผิดในวัตรอุสมบัติโลกนี้ทันที นี้เรียกว่า
ปัญญาเกิด ก็คือ เกิดความเห็นที่ถูกต้อง ที่เรียกว่า
สัมมาทิฐิ ปัญญาความเห็นชอบนั่นเอง จากนั้นไปขอ
ให้ผู้ปฏิบัติทั้งหลายใช้ปัญญาพิจารณา ให้เกิดความรู้
แจ้งเห็นจริงในสังขารตามความเป็นจริงด้วยเทอญ.

